

Jak komunikovat klimatickou spravedlnost mladým dospělým v Evropě

Funded by the
European Union

Tento projekt je realizován v rámci čtyřletého projektu SPARK financovaného Evropskou komisí (EK), který má za cíl budovat povědomí, kapacitu a aktivní zapojení občanů Evropské unie (EU), zejména mladých lidí, do úsilí o dosažení klimatické spravedlnosti. Projekt SPARK realizuje konsorcium 20 organizací občanské společnosti ze 13 evropských zemí. Viz <https://sparkachange.eu/>

Upozornění: Tato zpráva byla vytvořena s finanční podporou EU. Za obsah nese odpovědnost výlučně organizace Climate Outreach a obsah nemusí nutně odrážet stanoviska EK.

Climate Outreach

Organizace Climate Outreach se se záplem věnuje rozšiřování a prohlubování aktivizace veřejnosti ohledně změny klimatu. Prostřednictvím našeho průzkumu cílových skupin, praktických průvodců a poradenských služeb pomáháme organizacím s aktivizací různorodých skupin, nejen těch už osvědčených. Soustředíme se na budování a udržování podpory boje proti změně klimatu napříč společnostmi, na překonávání politické polarizace a na přeměnu obav v činy. Máme téměř dvě desetiletí zkušeností se spoluprací s řadou různých globálních partnerů, mimo jiné s orgány veřejné správy, mezinárodními subjekty, médii a nevládními organizacemi.

Jakékoli reakce na tuto publikaci přivítáme na adrese info@climateoutreach.org.

Projektový tým

Autoři a výzkumníci

Jenny Gellatly, koordinátorka přesvědčovací komunikace a asistentka výzkumu, Climate Outreach

Robin Webster, seniorní programový vedoucí, přesvědčovací komunikace, Climate Outreach

Amiera Sawas, ředitelka programů a výzkumu, Climate Outreach

Dwan Kaoukji, externí výzkumnice

Bec Sanderson, externí autorka, výzkumnice a redaktorka

Susie Wang, seniorní konzultantka výzkumu, Climate Outreach

Briony Latter, asistentka výzkumu, na postgraduální praxi, Climate Outreach

Chris Shaw, seniorní programový vedoucí, výzkum, Climate Outreach

Daniel Chapman, externí výzkumník, Středisko výzkumu komunikace vědy, Oregonská univerzita

Kim Titlestad, externí výzkumnice

Redakce a produkce

Abishek Maroli, projektový manažer, Climate Outreach

Tara Bryer, seniorní vedoucí projektového managementu, Climate Outreach

Martha Wiltshire, projektová manažerka, Climate Outreach

Léane de Laigue, vedoucí komunikace, Climate Outreach

Noora Firaq, dočasná výkonná ředitelka, Climate Outreach

Alvin David, vedoucí financí, Climate Outreach

Adam Bradbury, externí redaktor

Rebekkah Hughes, externí grafická designérka

Toby Smith, seniorní programový vedoucí, vizuály a média, Climate Outreach

Alastair Johnstone, poradce pro klimatické vizuály, Climate Outreach

Poděkování

Autoři by chtěli nejprve poděkovat konsorciu SPARK, zvláště pak partnerům vyčleněným pro projekt SPARK, kteří v průběhu celého procesu spolupracovali na realizaci výzkumu a projekt tak umožnili. Jsou to: Cristiana Filimon a Claudian Dobos, Asociația România în Tranziție, Rumunsko; Nicole Princlová, Centrum pro dopravu a energetiku, Česká republika; Lucas Swiegot a William Feys, CliMates, Francie; Dorka Farkas, István Farkas a Éva Neumayer, Friends of the Earth, Maďarsko; Mathilde Vo, Oxfam France, Francie; Ulrike Langer a Hedwig Gradmann, Oxfam Germany, Německo; Javier Gacio, Sandra Sotelo Reyes, Norman Martin Casas, Rodrigo Barahona a Camila Garcia Torighelli, Oxfam Intermon, Španělsko; Letty de Keizer a Madelon Meijer, Oxfam Novib, Nizozemsko; Alexandra Vanreusel a Juliette Linard, Oxfam Belgium, Belgie; Grace De Bláca, Oxfam GB, Spojené království; Ariana Apine, Ingrida Strazdina a Renars Felcis, Zala Briviba, Lotyšsko; Islene Facanha, ZERO, Portugalsko; a Leen Jansen a Nele Coen, 11.11.11, Belgie.

Zvláštní poděkování si zaslouží Guppi Bola, strategická konzultantka, výzkumnice, školitelka a organizátorka, Harjeet Singh, vedoucí globální politické strategie v Climate Action Network International, a Paul Chukwuma, koordinátor komunikace v Loss and Damage Youth Coalition, za recenzování pracovní verze této zprávy a cenné připomínky.

Velký dík a uznání patří britskému projektu Framing Climate Justice, realizovanému organizacemi Public Interest Research Centre (PIRC), 350.org a New Economy Organisers' Network (NEON), na němž tato práce staví.

A obrovský dík patří v neposlední řadě všem účastníkům výzkumu, kteří si udělali čas, aby se zabývali tím, co klimatická spravedlnost znamená pro ně.

Jak citovat tuto publikaci: Gellatly, J., Webster, R., Sawas, A., Kaoukji, D., Sanderson, B., Wang, S., (2022). *Jak komunikovat klimatickou spravedlnost mladým dospělým v Evropě*. Oxford: Climate Outreach

Titulní fotografie: Protesty během konference OSN o změně klimatu COP26 v listopadu 2021 v britském Glasgow. Autor fotografie: ANDY BUCHANAN/AFP prostřednictvím Images

Obsah

Shrnutí	4
1. Úvod	12
2. Pozadí	15
3. Metody	17
4. Jak mladí dospělí rozumí změně klimatu jako otázce globální spravedlnosti	20
4.1 Obavy ohledně změny klimatu a porozumění pojmu klimatická spravedlnost	21
4.2 Změna klimatu jako systémová změna	25
4.3 Dopad změny klimatu na stávající nespravedlnosti	31
4.4 Historická odpovědnost za změnu klimatu	38
4.5 Spravedlivý proces: procedurální spravedlnost	42
4.6 Spravedlivá reakce: reparace a přerozdělení	48
4.7 Spravedlivá reakce: činnost jednotlivců, národních vlád a EU	52
4.8 Spravedlivá budoucnost: vize pro budoucnost	58
5 Narativy	62
Narativ 1: Řešení nerovnováh bohatství a moci	64
Narativ 2: Občanská akce	69
Narativ 3: Přijetí odpovědnosti za vykořisťující systémy	73
Přílohy	77
Příloha 1: O narativních workshopech a přístupu k tomuto projektu	77
Příloha 2: Dati demografici del workshop narrativo	78
Příloha 3: Demografické charakteristiky účastníků dotazníkového šetření	80
Příloha 4: Metodologická omezení	82
Další komunikační příručky týkající se klimatické spravedlnosti	84
Poznámky a bibliografické citace	85

Shrnutí

Vzrůstají obavy ohledně změny klimatu a znepokojení jsou po celé Evropě zejména mladší lidé. Ti také vyjadřují zájem o otázky sociální spravedlnosti. Pandemie covidu-19, celosvětové narušení ekonomiky a hnutí Black Lives a #MeToo přinesly do popředí veřejné diskuze mnoho témat sociální spravedlnosti, zvláště v souvislosti s nespravedlností rasovou a genderovou – připravily tak chvíli zúčtování se škodlivými systémy a okamžik pro reflexi, jaký dopad na společnosti tyto systémy měly a mají.

Analýza prizmatem klimatické spravedlnosti vnáší do diskuze o klimatu úhel společenské rovnosti a historické odpovědnosti. Rozpoznává, že změna klimatu zostrňuje stávající nespravedlnosti, protože má disproporčně velký dopad na chudé a marginalizované lidi a komunity a na ty, kteří za tento problém nesou nejmenší odpovědnost. Změnu klimatu vidí jako systémový problém a argumentuje pro změny sociálních, politických a ekonomických struktur, které by řešily historické i současné nespravedlnosti, přerozdělily moc a středobodem učinily ty nejpostiženější.

V dubnu 2021 provedly organizace Climate Outreach a konsorcium SPARK **dotazníkové šetření** u více než 6000 mladých dospělých ze šesti evropských zemí ve věku 18–35 let. Šetření zjišťovalo, jak vnímají myšlenky klimatické spravedlnosti a jaký k nim zaujímají postoj.

Tématy šetření se poté dále zabývalo 20 hloubkových **workshopů** s dospělými ve věku 18–29 let v devíti zemích Evropy. Téměř všichni účastníci těchto workshopů byli politicky ve středu nebo nalevo od středu, vyjadřovali znepokojení nad změnou klimatu, ale nebyli výrazně zapojeni do žádné související činnosti. Zvláště na tuto skupinu se tato studie soustředí, protože pro klimatické propagátory se jedná o ústřední cílovou skupinu. Na základě dat z workshopů vznikl soubor doporučení, která jsou vyložena v této zprávě. Ve zbytku zprávy jsou označováni jako „znepokojení mladí dospělí v Evropě“.

Protestující na demonstraci Fridays for Future – Madrid, Španělsko, září 2021
Autor fotografie: Alejandro Martínez Vélez / Europa Press prostřednictvím Getty Images

Jak mladí dospělí v Evropě vnímají klimatickou spravedlnost

Dotazníkové šetření zjistilo, že většina mladých dospělých v Evropě by se ráda zapojila do boje proti změně klimatu, přičemž někteří jsou ochotni zajít kvůli tomu velmi daleko. Téměř 10 % respondentů uvedlo, že by v boji proti změně klimatu byli ochotni porušit zákon.

Mladí dospělí, kteří v šetření odpovídali, označovali za hlavní působilce změny klimatu globální korporace a nadnárodní firmy a systémové příčiny jako „kapitalismus“ a „ekonomický růst“, vlády či jednotlivce už méně. Velká většina (81 %) souhlasila, že k boji proti změně klimatu potřebujeme společenskou transformaci – že musíme změnit ekonomiku, musíme změnit, jak cestujeme, žijeme, vyrábíme a spotřebováváme.

Přestože většina respondentů nebyla sto pojem „klimatická spravedlnost“ definovat, byli otevření jeho klíčovým myšlenkám, když jim byly představeny – například že ti, kdo nesou nejmenší odpovědnost, jsou nejpostiženější a že změna klimatu prohlubuje nespravedlnost ve společnosti. Podporu respondentů si také získala řešení, která jsou často vnímána jako radikálnější: čtyři z 10 uvedli, že změnu klimatu lze vyřešit, jen když budou přerozděleny zdroje od bohatých k těm, kteří mají méně. Téměř tři čtvrtiny respondentů souhlasily, že lidé a komunity nejpostiženější změnou klimatu by měly mít větší slovo při rozhodování o klimatických řešeních.

V jejich chápání celé věci však byly i rozpory a mezery. Respondenti uvedli, že změna klimatu vidí především jako otázku environmentální, pak jako otázku vědeckou/technickou nebo morální, a až potom o ní uvažovali jako o otázce sociální spravedlnosti. Většina z nich nenašla souvislost mezi genderem nebo připisovanou rasou a pravděpodobností, že na příslušného člověka bude mít dopad změna klimatu.

Výsledky šetření naznačují, že mnoho mladých dospělých v Evropě si je dobře vědomo, že k boji proti změně klimatu jsou potřeba zásadní změny ve společnosti. Ale zjištění také napovídají, že je důležité neočekávat, že pro tuto cílovou skupinu bude pojem „klimatická spravedlnost“ výmluvný sám o sobě nebo že ho lze účinně využít jako volání do zbraně – některé klíčové myšlenky je potřeba jasně vysvětlit.

Reakce znepokojených mladých dospělých na komunikaci o klimatické spravedlnosti

Workshopy odhalily mnoho podobností v myšlení respondentů šetření (všeobecný vzorek mladých dospělých ve věku 18–35 let) a účastníků workshopů (mladí dospělí ve věku 18–29 let, které znepokojuje problém změny klimatu a jsou politicky ve středu nebo nalevo od středu).

Tyto workshopy pomohly vykreslit detailní obrázek, jak tuto skupinu aktivizovat. Následující rámeček podtrhuje několik významných pnutí ve způsobu, jak znepokojení mladí dospělí v Evropě o klimatické spravedlnosti uvažují a jak ji vnímají.

- **Znepokojení mladí dospělí souhlasí, že změna klimatu je systémový problém, ale někdy tápou, jak ho řešit a jakou roli by v tom mohli hrát oni sami.**

Účastníci workshopů souhlasili, že environmentální problémy jsou propojené se sociálními, politickými a ekonomickými strukturami, ale pro mnoho z nich už bylo těžší představit si, jaké strukturální změny jsou potřeba a jaké strategie by bylo možné nasadit k jejich dosažení. Konkrétní řešení, která navrhovali, se často točila kolem možného zlepšení stávajícího systému a individuálních změn životního stylu, přestože to neodpovídalo rozsahu změn, jaký podle všeho považovali za nutný.

- **Znepokojení mladí dospělí si myslí, že status quo nefunguje, a chtějí vidět velké změny, ale často se cítí bezmocní, pokud jde o jejich dosažení.**

Mnoho účastníků workshopů vyjádřilo silný pocit své vlastní bezmoci v rámci těchto systémů. Motivovala je vyhlídka na občanský boj proti změně klimatu a pozitivně reagovali na její příklady, ale vyjádřili pochyby o míře, do jaké mohou velké změny uskutečnit občané a nakolik k nim mohou přispět mladí lidé.

- **Znepokojeným mladým dospělým záleží na otázkách sociální spravedlnosti, jako je rasismus a sexismus, ale nedají si je snadno do souvislosti se změnou klimatu.**

Když byly vyzváni, aby pojmenovali, na které skupiny lidí má změna klimatu největší dopad, mluvili účastníci workshopů jako o velkém problému o chudobě – například že chudší lidé či země mají méně možností, jak na ni reagovat. Souvislost mezi změnou klimatu a genderovými a rasovými nespravedlnostmi jich spontánně zmínilo jen málo. Tyto výsledky poukazují u některých mladých dospělých na mezeru v porozumění, jak se změnou klimatu souvisejí aspekty marginalizace a diskriminace – jako jsou překážky účasti a překážky základních lidských práv a příležitostí. Bez tohoto porozumění mohou mladí dospělí zabývání se sociální spravedlností snadno zavrhnout jako časově náročnou vedlejší záležitost nebo něco, co jen odvádí pozornost.

- **Znepokojení mladí dospělí si myslí, že odpovědnost mají lidé na nejvyšších místech, ale nevěří, že jejich vláda udělá, co je správné.**

Účastníci této studie se vyjádřili, že si myslí, že jejich vlády a EU by toho měly dělat víc. Velkým korporacím a bohatým zemím připisovali jak vinu za škodu, tak odpovědnost za podniknutí kroků k nápravě. Ale také vyjádřili skepsi, zda tito mocní hráči udělají, co je potřeba. A přestože účastníci workshopů sami od sebe vyjadřovali kritiku bohatých a mocných, mnoho z nich na komunikaci, která toto stanovisko vyjadřovala, reagovalo negativně – z přesvědčení, že vyčítání nebo obviňování je kontraproduktivní pro globální kolektivní akci, protože namísto jednoty vede k rozkolům.

- **Znepokojení mladí dospělí chtějí lépe vyvážit, kdo má moc a komu se naslouchá, ale nelíbí se jim vyjádření, že by se moc nebo zdroje někomu měly brát.**

Účastníci workshopů souhlasili, že nerovnost bohatství a moci jsou velkým problémem, ale nezdálo se jim „brání“ moci rozhodovat a zdrojů bohatým a mocným – mnohem pozitivněji reagovali na vyjádření točící se kolem „rovnováhy“ a „přerozdělování“. Také vyjadřovali přesvědčení, že komunity nejvíc postižené změnou klimatu by měly mít větší slovo v rozhodování o řešeních, ale nechtěli, aby to bylo na úkor technických nebo vědeckých

znalostí. Někteří účastníci studie měli tendenci upřednostňovat znalosti technické a vědecké před jinými druhy znalostí a vyjádřili pocit, že ti nejpostíženější změnou klimatu možná nedisponují porozuměním nebo odbornými znalostmi nutnými k tomu, aby mohli přispět při jejím řešení.

- **Znepokojení mladí dospělí chápou, že změna klimatu má kořeny v minulosti, ale mnoho z nich chce hledět dopředu, a ne nazpět.**

Účastníci workshopů chápali, že změna klimatu má souvislost s emisemi uhlíku z industrializace v minulosti, ale jinak se často zdálo, že nepřiliš jasně rozumí historickým kořenům klimatické krize. V žádném z 20 workshopů nikdo spontánně nenadnesl dějiny kolonialismu a jejich vztah ke změně klimatu. Když byli vyzváni, aby nad tím zauvažovali, někteří tuto souvislost uznali a projevíli ochotu o ní diskutovat. Jiní se však zabývání minulostí bránili a dávali přednost soustředění na to, co se děje dnes, a na budoucnost.

- **Znepokojení mladí dospělí se domnívají, že někteří aktéři nesou více viny než jiní, ale k teorii a realitě placení odškodnění za ztráty a škody vyplývající ze změny klimatu měli často dotazy.**

Koncept placení odškodnění se setkal se smíšenými reakcemi. Někteří účastníci ho okamžitě podpořili, zatímco jiní kladli praktické a filozofické otázky – například zda by odškodnění doprovázely změny, které by zabránily dalšímu poškozování. Někteří vyjádřili obavy, protože neviděli relevanci pro řešení, která jsou potřeba nyní, a obávali se, že by ustavení historické odpovědnosti mohlo plodit rozkoly nebo zbrzdit kroky k nápravě. Z toho vyplývá, že komunikace o reparacích by se s některými z těchto otázek a obav možná měla vypořádávat. Někteří mladí dospělí nechápou – snad se k nim informace o tom nedostaly – jak může soustředění na minulé události a na historickou odpovědnost pomoci řešit změna klimatu dnes. Naopak jim připadá, že to jen odvádí pozornost.

Tato zjištění ukazují, že když je mladým dospělým v Evropě, které znepokojuje změna klimatu, přizmat klimatické spravedlnosti vyložena, jsou s mnoha aspekty této analýzy zajedno. Nicméně mají mezery v porozumění klimatické spravedlnosti a odpor k některým jejím principům.

Aktivně zapojit znepokojené mladé dospělé do tohoto souboru problémů je komplikovaný úkol a propagátoři a analytici klimatické spravedlnosti už jsou na dobré cestě. I když je potřeba hodně dalšího bádání, zjištění nasvědčují tomu, že pokrok v komunikaci o klimatické spravedlnosti s touto skupinou lze dosáhnout, použijí-li se jako vodítka následující principy.

Principy pro komunikaci o klimatické spravedlnosti se znepokojenými mladými dospělými

NEJÚČINNĚJŠÍ PŘÍSTUP	NEJMÉNĚ ÚČINNÝ PŘÍSTUP
Problémem jsou nespravedlivé politické, ekonomické a společenské systémy Mladí dospělí tuší, že problém je v systémech, a mezi hlavními působilci změny klimatu jmenují kapitalismus, ekonomický růst a konzumní společnost. Označení hloubkových systémových příčin pomáhá argumentovat ve prospěch systémových řešení, ve kterých mají jasno méně.	Problém je o tom, kdo vypouští nejvíc uhlíku právě teď Zarámování problému ve smyslu států a korporací, které dnes vypouštění největší množství oxidu uhličitého, může mít za následek zúžení záběru například na Čínu a Indii jako hlavní viníky a hůře se pak mluví o globálních systémech a historické odpovědnosti.
Špatné chování, špatně navržené systémy Zarámování politických, ekonomických a společenských systémů jako lidmi navržených nástrojů zároveň jasně sděluje, že je možné nastavit je jinak, plánovitě, v zájmu blahobytu lidstva a planety. Škodlivé chování je pak možné dát do rámce systémů, které ho podporují nebo odměňují. Důraz se tak klade na potřebu systémové změny, jejíž rozsah by mohl lidem otevřít prostor jednat jinak.	Špatní lidé, pevně etablované systémy Když jsou lidé špatní a systémy pevně etablované, jsou všechny velké problémy ve společnosti jen těžko řešitelné. Při utvrzování takových představ o lidské povaze nebo přirozeném řádu věci je těžší mladé lidi nadchnout pro řešení klimatické spravedlnosti.
Otázky klimatické a sociální spravedlnosti jsou neoddělitelné Důležité není jen budovat obavy ohledně změny klimatu a sociální spravedlnosti, ale i o propojení stávajících obav mladých dospělých týkajících se obou témat. To znamená jasně pojmenovávat, v jakých ohledech je změna klimatu otázkou sociální spravedlnosti, a argumentovat, že sociální spravedlnost není jen něco pěkného navíc, ale že je nutnou součástí vývoje řešení.	Změna klimatu je izolovaná technická výzva Když je řešení čistě technická výzva – například jak vyrábět lepší elektromobily nebo dekarbonizovat domácí vytápění – mohou otázky spravedlnosti působit jako pouhé odvádění pozornosti nebo vedlejší problém. Zvláště při komunikaci naléhavým tónem to může vyvolat reakce typu „na to prostě nemáme čas“. Také to mladé dospělé může podněcovat k upřednostňování určitých druhů znalostí (například západní, vědecké znalosti) nad jinými (například znalosti původních obyvatel).

NEJÚČINNĚJŠÍ PŘÍSTUP

Dopady změny klimatu jsou nestejné kvůli sexismu, rasismu a dalším typům diskriminace

Mladí dospělí mají tendenci nedávat si snadno do souvislosti gender nebo připisovanou rasu se zranitelností v důsledku změny klimatu. Při probírání těchto témat musí být objasněny důvody nestejných dopadů – například vysvětlením, jak jsou vyloučeny hlasy žen a jak jejich možnosti omezují genderově vymezené role a sexismus. Nebo se může jednat o vysvětlování, že rasistické vykořisťování a kolonialismus tvoří pozadí dopadů změny klimatu v některých zemích globálního Jihu.

Diskriminace a vyloučení způsobené sexismem a rasismem zvyšuje zranitelnost příslušného člověka dopady změny klimatu lokálně i globálně

Pomocí fotografií a autentických příběhů je možné názorně předvést, jak jsou v důsledku nerovných mocenských vztahů někteří lidé – mimo jiné ženy, nebinární a trans lidé, černoši, původní obyvatelé a lidé odlišných etnik – postiženi víc než jiní. Například mluvit o tom, jak během evropské vlny veder v roce 2003 zemřelo víc žen než mužů, a dát to do souvislosti se zkušenostmi z celého světa, může být cestou, jak ukázat, že se to děje na dosah ruky, a budovat pocit sdílených zkušeností a solidarity.

Postižené komunity jsou samostatnými aktéry, a odborníky a vůdci

Ač jsou marginalizované skupiny jsou nestejně zasaženy, neznamená to, že jsou pasivní. Komunikátoři mohou sdílet příběhy o lidech jako aktérech, odbornících a záchranářích. Například by to mohlo znamenat, že se podělí o příběhy kolektivní činnosti žen a původních obyvatel – dejme tomu, jakou roli sehrály metody obhospodařování půdy původními obyvateli v projektu Velké zelené zdi v Africe.

NEJMÉNĚ ÚČINNÝ PŘÍSTUP

Změna klimatu má větší dopad na některé skupiny lidí (bez vysvětlení proč)

Bez vysvětlení důvodu, *proč* má změna klimatu na některé skupiny tvrdší dopad než na jiné, si mladí dospělí mohou domýšlet neúplná nebo neužitečná vysvětlení. Například diskuze o dopadech na globální Jih může vyvolat reakce typu „je to proto, že jsou chudší a méně vzdělaní“ nebo „jsou tím více zasaženi ze zeměpisných důvodů“.

Postiženější jsou jenom chudí lidé v odlehklých zemích

Mladí lidé často uvádějí chudobu jako ústřední vysvětlení, proč jsou některé skupiny zasaženy více než jiné. K pochopení prizmatu klimatické spravedlnosti je nutné jasné vysvětlení, jak jsou struktury motorem chudoby a nerovnosti prostřednictvím diskriminace a překážek účasti a překážek základních práv a příležitostí – a jak se to projevuje v Evropě a na globálním Jihu.

Postižené komunity jsou pasivní oběti bez správného druhu znalostí

Vykreslování žen jako obětí, které je potřeba zachraňovat, posiluje genderové stereotypy. Když jsou původní obyvatelé představováni jako pasivní a mlčenliví, znevažuje to jejich znalosti a vůdcovství.

NEJÚČINNĚJŠÍ PŘÍSTUP	NEJMÉNĚ ÚČINNÝ PŘÍSTUP
K současné situaci vedla minulost, a to skrze dědictví kolonialismu a extrakce, které jsou praktikovány dodnes Znepokojení mladí dospělí se často vyjadřují plyněji o vykořisťování dnešním než o těch minulých. Když se jim vysvětlí, jak historická extrakce a vykořisťování vyústily v dnešní situaci, a když jsou tyto fenomény zářmovány jako hloubkové příčiny současné krize, pomůže to dodat minulosti na relevanci pro vývoj dnešních řešení.	Minulost je minulost a není relevantní pro řešení, která potřebujeme teď Když se jim nevysvětlí souvislost mezi minulostí a současností, je pro mladé dospělé snazší odmítnout argumenty o historické odpovědnosti nebo o řešeních, jako jsou reparace, reakcími typu „Minulost není relevantní pro to, co budeme dělat teď“ a „nemůžeme volat k odpovědnosti lidí z minulosti“.
Reparace v rámci širších systémových řešení Znepokojení mladí dospělí spíše podpoří reparace, když dostanou vysvětlení, jak by mohly fungovat v praxi a jak by mohly přispět k řešení celosystémových problémů v současnosti – například v rámci záruky neopakovat poškozování lidí a přírody.	Reparace jako izolované řešení Když je koncept reparací prezentován bez kontextu či informací, které se vypořádávají s jejich obavami, budou mladí dospělí pravděpodobně zmatení nebo skeptičtí.
Spravedlivě přerozdělit moc, podíl na rozhodování a zdroje a upravit jejich rovnováhu „Najít spravedlivou rovnováhu“ je slibný rámec. Mladí dospělí, které znepokojuje změna klimatu, uznávají, že nerovnost bohatství a moci je součástí problému a pozitivně reagují na myšlenku, že přerozdělení moci a podílu na rozhodování a upravení jejich rovnováhy může pomoci vyřešit problémy dneška. Tímto způsobem by například šlo propojit mladé dospělé s požadavkem na klimatické finance a přesun zdrojů od globálního Severu ke globálnímu Jihu v rámci boje proti změně klimatu.	Vzít některým skupinám moc, podíl na rozhodování a zdroje a dát je jiným Někteří mladí lidé si slovo „vzít“ spojují s ilegálním přisvojováním zdrojů, s revolucí a revoltou nebo s odebíráním práv – jinými slovy s něčím nedemokratickým nebo násilným.
Postiženým komunitám by se mělo naslouchat, jak z principu, tak proto, že jejich znalosti jsou hodnotné Myšlenka, že se od lidí se zkušeností se změnou klimatu můžeme všichni něco naučit, je přesvědčivá. Někteří účastníci workshopů poukazovali na princip, jenž je pro analýzu prizmatem klimatické spravedlnosti klíčový, a to že postižení lidé a komunity mají také právo mít slovo při rozhodování, které je ovlivní – zdůrazňovali přitom, že je to jak správně z principu, tak užitečné v praxi.	Postiženým komunitám by se mělo naslouchat čistě proto, že jejich znalosti jsou hodnotné Účelové zářmování této myšlenky může posilovat úvahy, že lidé by měli mít slovo při rozhodování, jen pokud mohou přispět něčím hodnotným. Také se z toho dá vyvodit, že břemeno vyřešení problému leží na jejich ramenou.

NEJÚČINNĚJŠÍ PŘÍSTUP

Mladí lidé mohou hrát významnou úlohu

Znepokojení mladí dospělí chtějí, aby měla mládež a postižené komunity větší slovo ohledně klimatické krize, ale zároveň se často cítí bezmocní ovlivnit změnu. Nabídnutí konkrétních způsobů, jak se mladší lidé mohou zapojit do organizování a mobilizování, spolu s budováním smyslu pro solidaritu mezi nimi a skupinami nejvíce zasaženými klimatickou krizí, by to mohlo pomoci vyvrátit.

Získání moci a dosažení změny je výsledkem dlouhodobého organizování a kolektivní činnosti

Znepokojení mladí dospělí pozitivně reagovali na příklady společné činnosti lidí a komunit k dosažení změny. Komunikátoři mohou rozšířit představu změny, jakou mladí dospělí považují za možnou, pomocí příběhů o boji obyčejných lidí a o tom, jak sociální hnutí a občanská činnost v minulosti postupně umožnily významnou změnu, a uvádění příkladů a vysvětlení, jak se podařilo překonat překážky.

Transformace je možná

Komunikátoři se mohou napojit na tušení mladých dospělých, že jádrem problému jsou systémy, a tato tušení propojit s možnostmi transformace a změny. Výsledky studie nasvědčují tomu, že mladí dospělí by mohli spíše reagovat na řešení založená na principech sociální spravedlnosti a rovnosti, které jsou úměrná rozsahu problému; zároveň se strategiemi a způsoby, jak k těmto „širokozáběrovým“ řešením přispět, zvláště, když je z takové činnosti pocit společného podniku.

Dramatické snížení emisí a sociálně spravedlivá řešení

Podstatnou součástí komunikačního úkolu je sdělit, proč je nedílnou součástí klimatických řešení spravedlnost. Znepokojení mladí dospělí chápou, že status quo nefunguje, a chtějí vize budoucnosti, které dokáží nabídnout důstojný a naplňující život pro všechny lidi v rámci environmentálních mezí planety Země. Komunikátoři mohou zdůraznit, že sociální a environmentální spravedlnost je pro tuto vizi nepostradatelnou a že existuje naděje na společné vybudování této budoucnosti.

NEJMÉNĚ ÚČINNÝ PŘÍSTUP

Mladí lidé nesou na bedrech tíhu odpovědnosti

Někteří mladí dospělí vyjadřují odpor vůči nepřímému sdělení, že problém by měli dát do pořádku právě oni, a argumentují, že i když se na tom mohou podílet, neměli by za jeho řešení nést odpovědnost.

Zlepšení namísto transformativní změny

Přestože z velké většiny rozumí problému jako systémovému a chtějí řešení, která tomu odpovídají, mají mladí dospělí znepokojení změnou klimatu tendenci navrhnout řešení týkající se zlepšení trhů, infrastruktury, chování a technologií. Posilování této tendence přináší riziko utlumování představivosti a odhodlání účastnit se kolektivní akce a systémové změny.

Přílišný důraz na problém a nedostatečný důraz na to, jak reagovat

Cíle klimatické spravedlnosti se mohou zdát vzdálené a těžko dosažitelné a změny chování v malém měřítku mohou lidem připadat nedostatečné – oboje může vést k pocitu bezmoci. Přiznání rozsahu úkolu, který je potřeba řešit, může mladým lidem připadat autentičtější, ale také to v nich může vyvolat pocit bezmoci. Přílišný důraz na problém a na to, jak mocní jsou ostatní aktéři nebo systémy, spolu s nedostatečným důrazem na alternativy a řešení, a jak jich lze společně dosáhnout, hrozí prohloubit u mladých lidí pocit bezmoci.

Dramatické snížení emisí za každou cenu

Když je jediným, a to naléhavým, cílem konkrétní hodnota emisí, musíme k jeho dosažení udělat, cokoli je třeba – i za cenu značných obětí na lidských životech a svobodě a na přírodě. Takové zarámování může mladé lidi zavést od klimatické spravedlnosti ještě dále, protože z něj vyplývá, že klimatická spravedlnost jen odvádí pozornost.

1. Úvod

Klimatické skupiny po celém světě, včetně hnutí mládeže, jako jsou Fridays For Future, stále více volají po klimatické spravedlnosti. Klimatické narativy se mění, aby obsáhly hlubší vysvětlení změny klimatu a jejího původu a vzaly v úvahu protínající se problémy, jako je například nerovnost a environmentální rasismus, a snažily se řešit hloubkové příčiny, které za nimi stojí.² Ale přestože se pojem „klimatická spravedlnost“ za posledních pět let přesunul do mainstreamového mediálního diskurzu,³ zdá se, že mezi novináři a aktivisty, o široké veřejnosti nemluvě, chybí soustavné porozumění, co s sebou nese.⁴

Někteří výzkumníci varují, že klimatická spravedlnost začíná být „přebírána (respektive kradena) jako tropus“, přičemž se zvětšuje šance, že principy jako inkluze se cestou vytratí.⁵ To vytváří značnou potřebu a pro komunikátory klimatické spravedlnosti i potenciál pro zaplňování mezer v porozumění a budování podpory pro řešení klimatické spravedlnosti založená na principech rovnosti, férovosti a spravedlnosti.

Kde se pojem „klimatická spravedlnost“ vzal?

Klimatickou spravedlnost jako koncept vyvinuli a prosadili aktivisté na globálním Jihu⁶ jako „rozšíření boje [globálně] jižních, původních a místních komunit o zemi, zdroje, suverenitu a antikolonialismus“.⁷ Jako původ pojmu „klimatická spravedlnost“ se často uvádí rok 1982 a projekty environmentální spravedlnosti v Severní Karolině, kde černým komunitám záměrně kontaminovali vodu toxickými polychlorovanými bifenylly (PCB).⁸ Boje původních obyvatel proti zhoršování životního prostředí se však začaly vyskytovat mnohem dříve než v 80. letech 20. století, na což se v diskurzu někdy zapomíná.⁹

Členové komunity Kenaků, původních obyvatel Brazílie, žalují obří angloaustralský těžbařský koncern BHP Group Ltd. o miliardy dolarů za kolaps přehrady, při kterém na jejich území unikl toxický odpad.
Autor fotografie: Jonne Roriz/Bloomberg prostřednictvím Getty Images

Co klimatická spravedlnost znamená?

Jednotná definice klimatické spravedlnosti neexistuje. Tento projekt se při vytváření definice pro potřeby tohoto výzkumu ve spolupráci s našimi partnery v rámci projektu SPARK opíral o řadu zdrojů. Zdroji byly mimo jiné: akademická a šedá literatura; předchozí výzkum komunikace o klimatické spravedlnosti, jako je britský projekt Framing Climate Justice; a školení, workshopy a rozhovory s partnery během počáteční fáze projektu SPARK. To znamená, že tato definice je účelová pro tento projekt – je pravděpodobné, že ne každý bude souhlasit s každým jejím prvkem, a možná jsou vynechány věci, které jiní považují za důležité – nicméně představuje východisko pro tento výzkum. Následuje výklad některých z klíčových konceptů použitých v této studii. Další podrobnosti jsou na začátku každé z podkapitol kapitoly 4 této zprávy.

Propagátoři klimatické spravedlnosti nezacházejí se změnou klimatu jako s především technickou výzvou, ale integrují tuto výzvu s porozuměním strukturní nerovnosti, porušování lidských práv a historické odpovědnosti.¹⁰ V jádru myšlenky klimatické spravedlnosti je porozumění, že změna klimatu má disproporčně velký dopad na chudé a marginalizované komunity, které za tento problém také nesou nejmenší odpovědnost.

Prizma klimatické spravedlnosti zahrnuje porozumění dědictví kolonialismu a imperialismu a jejich vlivu na světovou ekonomiku. Popisuje, jak tyto systémy přispěly k obrovským rozdílům v moci a bohatství mezi globálním Jihem a Severem – tím, že byly odkázané na extrakci zdrojů a podpírané otroctvím a překerní prací. Viděn prizmatem klimatické spravedlnosti je problém emisí a zhoršování životního prostředí neoddelitelný od problému vykořisťování lidí.¹¹

Uplatnit prizma klimatické spravedlnosti znamená uplatnit princip, že řešení klimatické krize vyžaduje řešení systémových kořenů krize a nerovností, které z nich pramení.¹² Řešení klimatické spravedlnosti připisují odpovědnost především státům a firmám; navrhuje zásadní změny ve způsobu distribuce moci a zdrojů; uznávají repatriace za škody minulé, přítomné i nevyhnutelné škody budoucí; při rozhodování dávají do popředí nejpostiženější skupiny; a konečně usilují, aby bylo každému dovoleno žít život se základními právy a svobodami bez spoléhání na fosilní paliva nebo neudržitelnou extrakci přírodních zdrojů.

Climate Outreach a klimatická spravedlnost

Posláním organizace Climate Outreach je podporovat společenský mandát pro boj proti změně klimatu napříč společnostmi prostřednictvím na průkazných údajích založených přístupů k aktivizaci veřejnosti.¹³ Narativy založené na potřebě klimatické spravedlnosti nabírají na popularitě v širší občanské společnosti a zároveň se progresivní političtí aktéři po celé Evropě čím dál víc potýkají s otázkami implicitních mocenských vztahů, dědictvím kolonialismu a rasové a genderové spravedlnosti.¹⁴

To vytváří potřebu výzkumu a porozumění, jak na tyto narativy reaguje veřejnost. Rozumí lidé klimatickým narativům tak, jak jsou zamýšleny? Dávají smysl? Podněcují v souvislosti se změnou klimatu motivaci a iniciativu k činům? Nebo mají, pokud jde o veřejné reakce na změnu klimatu, potenciál odrazovat od aktivního zapojení či polarizovat?

Proč se soustředit na mladé dospělé v Evropě?

Navzdory značnému nárůstu akademické práce na téma klimatické spravedlnosti našla analýza existující literatury jen málo výzkumu cílových skupin zabývajících se reakcemi na komunikaci o tématech klimatické spravedlnosti. Omezený předchozí výzkum v této oblasti nasvědčuje tomu, že tomuto konceptu lidé rozumějí jen málo a nesoustavně, když však dostanou příležitost, jsou mnozí otevření hlubokým otázkám, které analýza prizmatem klimatické spravedlnosti otevírá.

Mladší lidé v Evropě mají tendenci být změnou klimatu znepokojeni víc než starší věkové skupiny¹⁵ a podle omezeného výzkumu, který je k dispozici, si snad více uvědomují souvislost mezi změnou klimatu a sociální spravedlností.¹⁶ Podle některých výzkumů je u mladých lidí podílejících se na aktivismu porozumění změně klimatu více orientované na spravedlnost než u jejich předchůdců.¹⁷ Mladší lidé by tedy snad mohli být otevřenější sdělením o etice změny klimatu a volání po sociálně spravedlivé transformativní změně.

Jestli má lidstvo na výzvu změny klimatu nějak smysluplně zareagovat, jsou dnes žijící mladí dospělí klíčovou demografickou skupinou. Také patří ke generaci, na niž bude mít klimatická krize pravděpodobně obrovský dopad a která má právo v plné šíři chápat, co se děje. A konečně, z předchozího výzkumu mezi dětmi a mladými dospělými vyplývá, že když se dozvědí něco o zkušenostech jiných mladých lidí na globálním Jihu se změnou klimatu a naladí se na ně, může to zvýšit jejich povědomí o myšlence klimatické spravedlnosti a posílit pocit solidarity a odpovědnosti jednat.¹⁸

Málo je toho však známo o tom, co si mladí dospělí v Evropě myslí o klimatické spravedlnosti, a zda je myšlenky, které nastoluje, oslovují a inspiřují k činům.

Co je cílem tohoto výzkumu?

- Porozumět tomu, jak mladí dospělí ve věku 18–35 let napříč EU uvažují o komunikaci o klimatické spravedlnosti jak na ni reagují, a pojmenovat překážky a příležitosti pro klimatické komunikátory, kteří se snaží aktivizovat mladší cílové skupiny.
- Ověřit hypotézu, že znepokojení mladí dospělí by mohli být otevření takovému zarámování klimatické výzvy, které se soustředí na etiku, spravedlnost a potřebu transformativní změny.
- Nabídnout propagátorům a organizátorům, kteří jsou v oboru novější, pomoc tím, že jim vytříbí porozumění, co to znamená komunikovat část radikální analýzy implicitně obsažené v pojmu „klimatická spravedlnost“.
- Využít přístup globálních narativů organizace Climate Outreach – použitý už v severní Indii, kanadské Albertě a severní Africe¹⁹ – k vybudování kapacity partnerů občanské společnosti k realizaci robustních výzkumných projektů v rámci čtyřletého projektu EU, který má za cíl motivovat mladé lidi po celé Evropě k boji proti změně klimatu a dát jim potřebnou sebedůvěru.

Tento výzkum staví na britském projektu Framing Climate Justice, realizovanému organizacemi Public Interest Research Centre (PIRC), 350.org a New Economy Organisers Network (NEON).²⁰ Replikuje některé aspekty jejich výzkumného designu a používá některé podobné dotazy v rámci šetření i narativní témata a struktury, ale u jiné cílové skupiny a s jiným přístupem k ověřování narativů. Je součástí čtyřletého projektu SPARK financovaného Evropskou komisí, který má za cíl budovat povědomí, kapacitu a aktivní zapojení občanů EU, zejména mladých lidí, do úsilí o dosažení klimatické spravedlnosti.²¹

2. Pozadí

Mladí lidé berou změnu klimatu vážně

Mladí lidé v Evropě si myslí, že ke změně klimatu dochází právě teď, že je zcela nebo přinejmenším částečně způsobená lidmi a že jde o vážný problém.²² Ale pokud se jde dále, příčinám a následkům už rozumějí dost různě.²³ A kromě toho, informovanost a obavy ohledně změny klimatu ne nutně postačují, aby člověka vyburcovaly k osobním nebo kolektivním činům.²⁴

Britská veřejnost souhlasí s některými principy klimatické spravedlnosti, ale ne se všemi

Projekt Framing Climate Justice se zabýval reakcemi všeobecné cílové skupiny v Británii na řadu rámců klimatické spravedlnosti. Z jeho výsledků vyplývá, že lidé v Británii rozumí některým ze základních principů klimatické spravedlnosti a souhlasí s nimi – například že globální průmyslová odvětví poškozují životní prostředí, že spotřební kapitalismus vykořisťuje a že změna klimatu zasáhne některé lidi a země víc než jiné.

Výzkum však také poukazuje na rozdíly mezi sděleními o klimatické spravedlnosti a jejím vnímáním veřejností. Podle těchto zjištění lidé v Británii nepříliš jasně chápou historické kořeny klimatické krize, nebo proč by mohla být potřeba reparativní řešení, ani nechápou, jak společenské nerovnosti jako rasismus a třídní privilegia souvisí se změnou klimatu, a mají tendenci nevěřit, že spravedlivé řešení změny klimatu je možné, ať už teoreticky, či v praxi.²⁵

Podle tohoto výzkumu mnoho lidí v Británii nechápe, že změna klimatu prohlubuje stávající nerovnosti ve společnosti. Účastníci studie měli tendenci souhlasit, že nejpostiženější jsou právě ti, kdo jsou za ni nejméně odpovědní, ale podle svých slov na to neměli silný názor a jen s obtížemi pojmenovávali, kdo že jsou ti nejpostiženější, přičemž uváděli faktory jako věk a chudoba, ale ne připisovanou rasu, gender, nebo třídu. V nedávném výzkumu organizace Climate Outreach u cílových skupin příklánějících se k pravici měli také potíže uvést příklady skupin, které na tom kvůli klimatickým dopadům budou hůře.²⁶

Mladí lidé snad jsou otevření principům klimatické spravedlnosti

Podle průzkumů Eurobarometru platí, že čím mladší evropští občané jsou, tím je větší pravděpodobnost, že se vyjádří, že změna klimatu je největším problémem, před kterým EU a svět stojí.²⁷

Podle studie Eurobarometru z roku 2021 se téměř každý čtvrtý Evropan ve věku 15–39 let domnívá, že vlády toho v boji proti změně klimatu nedělají dost,²⁸ což potvrzuje dřívější výzkum, podle kterého si mladí lidé v Evropě myslí, že vláda, firmy a průmysl toho nedělají dost na ochranu životního prostředí.²⁹ V průzkumu mezi téměř 2000 protestujícími na demonstraci Fridays For Future ze 13 zemí EU byli respondenti extrémně skeptičtí, že by se s řešením environmentálních problémů dalo spoléhat na firmy a trh.³⁰

Projekt Framing Climate Justice zjistil, že v Británii budou právě mladí lidé považovat marginalizované skupiny za nejpostiženější a s nejmenší pravděpodobností si budou myslet, že změna klimatu nemá žádný dopad na nespravedlnost a nerovnost.³¹ Když byly vyzváni, aby seřadili dopad politických a ekonomických systémů – kapitalismu, kolonialismu a socialismu – na změnu klimatu, bylo u mladých lidí také pravděpodobnější než u starších věkových skupin, že se vyjádří, že „větší dopad na změnu klimatu mají kapitalismus a kolonialismus“.

Mladí aktivisté spojení s Fridays for Future a dalšími hnutími udávají, že je motivují ideje férovosti a globální spravedlnosti³² a dávají si do souvislosti změnu klimatu a kapitalismus.³³

Mladí lidé se cítí bezmocní a jsou skeptičtí, že by změna vzešla z politického systému

Výzkumy u mladých lidí opakovaně odhalují „rozšířenou skepsi ohledně formálních politických stran, nedůvěru v politické osobnosti a všeobecný pocit odcizení od mainstreamové politiky“.³⁴ Mladí lidé často vyslovují pocity bezmoci a neschopnosti něco změnit.³⁵ Je tomu tak dokonce i u účastníků YOUNGO, oficiální dětské a mládežnické voličské základny Rámcové úmluvy OSN o změně klimatu (UNFCCC), kteří sdělují, že nemají dostatečné uznání ostatních zúčastněných stran a že jejich účast není rovnocenná.³⁶

Z několika zdrojů vyplývá, že mladí lidé někdy mívají pocit, že jim není dovoleno účastnit se diskuzí nebo rozhodovacích procesů týkajících se změny klimatu – anebo pouze symbolicky.³⁷ Je možné, že nedostatek investic do budování kapacit vedených mladými a nedostatečný přístup k finančním zdrojům dusí schopnost mladých lidí účastnit se, případně něco podnikat.³⁸

Společnost mladé lidi v souvislosti se změnou klimatu někdy označuje za symboly naděje, přestože je zároveň líčí jako apatické a lhostejné, pasivně spokojené a poslušné – nahlíží na ně ne jako na dnešní lídry, ale na zítřejší.³⁹

Význam vlivu vrstevníků

Mladé lidi inspirují různé přístupy jejich vrstevníků k boji proti změně klimatu. Týká se to odvážných činů – například protestů nebo občanské neposlušnosti nebo úspěšných kampaní vedených jinými mladými lidmi – i myšlenkového vůdcovství. Kontakt s prací inspirativních lidí a vrstevníků, zvláště skrze společenské vztahy, je pro mnoho mladých lidí klíčovým prvkem na jejich cestě k zahájení činnosti a aktivního zapojení, i v jejich pokračování.⁴⁰

Předchozí výzkum prokazuje, jakou sílu a potenciál má pro mladé lidi identifikace s vrstevníky z celého světa jako prostředek lepšího pochopení boje za dosažení klimatické spravedlnosti a motivaci k němu. Když se vybudují vztahy, mají mladí lidé okno do života jiných a mohou si začít hluboce uvědomovat nerovné dopady změny klimatu, druh činů podnikaných v reakci na ni, a co můžou dělat oni sami.⁴¹

Klíčové mezery ve výzkumu

I když existující literatura nabízí některé užitečné poznatky, našla analýza literatury provedená pro tuto studii jen velmi málo publikovaného výzkumu zabývajícího se konkrétně tím, jak mladší lidé v Evropě uvažují o klimatické spravedlnosti jak je narativy klimatické spravedlnosti oslovují. Zdá se, že výzkum je vzácný nebo zcela chybí především v následujících oblastech:

Názory mladých lidí

- na hloubkové příčiny změny klimatu
- na vztah mezi změnou klimatu a genderovými a rasovými nespravedlnostmi
- na to, kteří aktéři a systémy nesou největší odpovědnost za způsobení klimatické změny a proč
- na řešení, a kdo by se měl podílet na jejich vývoji
- na vhodné mechanismy nebo systémy (politické, společenské a ekonomické) pro řešení změny klimatu a spravedlnostní rozměr změny klimatu

3. Metody

O přístupu

Výzkumný postup studie sestával ze tří klíčových fází, které jsou popsány v následující tabulce:

	ANALÝZA LITERATURY	DOTAZNÍKOVÉ ŠETŘENÍ	NARATIVNÍ WORKSHOPY
Metodika	Přehledová analýza dostupného výzkumu. Zjistila mezery ve výzkumu týkajícím se postojů a vnímání klimatické spravedlnosti mladými lidmi v Evropě.	Online dotazníkové šetření mezi 6038 mladými lidmi ve věku 18–35 let v šesti evropských zemích, které mělo šířeji zachytit jejich pochopení změny klimatu a klimatické spravedlnosti.	Ohniskové skupiny založené na hodnotách (narrativní workshopy) se 138 mladými dospělými ve věku 18–29 let v devíti evropských zemích, které měly prozkoumat jejich reakce na řadu otázek a narativů o klimatické spravedlnosti.
Demografická skupina	Analyzováno bylo celkem 79 článků, především akademické studie, ale také řada zpráv orgánů veřejné správy a organizací, případových studií a šetření.	Z každé země bylo vybráno něco málo přes 1000 respondentů šetření tak, aby byli reprezentativním vzorkem lidí ve věku 18–35 let co do věku, genderu a regionu v rámci své země a v Británii i etnické příslušnosti. ⁴²	Účastníci workshopů byli vybráni na základě toho, zda byli „přesvědčitelní“ – mladí dospělí, kteří byli téměř všichni politicky ve středu nebo nalevo od středu, vyjadřovali znepokojení nad změnou klimatu, ale nebyli výrazně zapojeni do žádné související činnosti. ⁴³

Analýza literatury

Analýza literatury byla provedena ve dvou fázích. V první fázi byly analyzovány existující analýzy literatury o postojích mladých lidí ke změně klimatu a klimatické spravedlnosti. Následná rešerše použila termíny vyhledávání, které umožnily zkoumat mezery, které existovaly mezi existujícími analýzami a celkovými cíli projektu.⁴⁴ Články byly nalezeny pomocí akademických databází, jako jsou Google Scholar a Web of Science, a hledaných termínů jako „climate AND justice AND young people OR youth“.

Klíčovou publikací byl projekt Framing Climate Justice,⁴⁵ koordinovaný organizacemi Public Interest Research Centre (PIRC), 350.org a NEON. Ten se s všeobecnou cílovou skupinou v Británii zabýval řadou rámců a ověřoval je u ní. Tento projekt na výzkumu Framing Climate Justice staví. Replikuje některé aspekty jeho designu výzkumu za použití některých podobných dotazů šetření, narativních témat a struktur, ale u jiné cílové skupiny a s jiným přístupem k ověřování narativů.

Online dotazníkové šetření

Dotazníkové šetření vyvinula organizace Climate Outreach ve spolupráci s partnery SPARK v každé z cílových zemí. Šetření bylo navrženo tak, aby poskytlo poznatky o postojích a vnímání mladých lidí v Evropě ohledně klimatické spravedlnosti. V dubnu 2021 ho realizovala společnost Qualtrics v primárním jazyce každé z cílových zemí. Zúčastnilo se ho něco málo přes 1000 lidí v každé ze šesti

zemí: v České republice (1005), Německu (1006), Španělsku (1000), ve Spojeném království (1007), v Rumunsku (1010) a v Itálii (1010). Účastníci šetření byli vybráni na základě toho, aby byli víceméně reprezentativním vzorkem mladých dospělých ve věku 18–35 let co do genderu, věku a regionu v rámci své země (a v Británii i etnické příslušnosti). Další podrobnosti o demografickém složení respondentů dotazníkového šetření viz příloha 3.

Metodika globálních narativů

Projekt použil metodiku globálních narativů. Jde o kvalitativní participativní přístup k výzkumu aktivizace veřejnosti v souvislosti se změnou klimatu, který vyvinula organizace Climate Outreach a za posledních deset let ho využila v řadě různých zemí (v Indii, Kanadě, Mauritánii, Egyptě a Tunisku).⁴⁶ Místní partnerské organizace byly za použití tohoto přístupu profesionálně vyškoleny k realizaci ohniskových skupin založených na hodnotách, známých jako narativní workshopy, které ověřují konkrétní formulace týkající se změny klimatu.

Narativních workshopů se zúčastnilo celkem 138 účastníků ze 20 zemí. Partneri přispěli jak přípravou scénáře narativního workshopu, tak narativy k ověřování. Workshopy byly navrženy tak, aby dosáhly hlubšího pochopení reakcí znepokojených mladých dospělých na některá z témat, jimiž se zabývalo dotazníkové šetření, a zjistily jejich reakce na krátké pasáže narativního textu s různým zarámováním klimatické spravedlnosti.

V každé ze zemí proběhly dva až tři narativní workshopy v primárním jazyce dané země. Po dokončení všech workshopů se partneri znovu sešli na dvoudenním hodnotícím workshopu. Ten byl první fází několikafázového procesu analýzy.

Mladí dospělí se účastní narativních workshopů.
Autor fotografie: Javier Gacio/Oxfam Intermon

Mladí dospělí

Projekt se řídí definicí mladých lidí Evropské komise: jde tedy o lidi ve věku 15–35 let, ovšem do výzkumu nebyl z právních důvodů zapojen nikdo mladší 18 let. Aby bylo jasno, budou respondenti dotazníkového šetření i účastníci workshopů nadále v textu označováni jako „mladí dospělí“. Studie nerozlišuje podle demografických rozdílů – například podle genderu, věku, dosaženého vzdělání nebo etnické příslušnosti. Naopak, zachází s mladými dospělými v Evropě jako s jednou nediferencovanou skupinou a vychází ze společných témat napříč vzorkem jako celkem. Bylo by možné provést další analýzu, jež by zjištění rozebrala do dalších nuancí, a vyvodit závěry a doporučení pro různé demografické skupiny.

Cílová skupina

Dotazníkové šetření a narativní workshopy cílily na dvě odlišné skupiny. Respondenti šetření byli vybráni na základě toho, aby byli v každé cílové zemi víceméně reprezentativním vzorkem mladých dospělých ve věku 18–35 let co do genderu, věku a regionu v rámci své země (a v Británii i etnické příslušnosti). Účastníci workshopů byli vybráni na základě toho, zda byli „přesvědčitelní“ – mladí dospělí ve věku 18–29 let, kteří byli téměř všichni politicky ve středu nebo nalevo od středu, vyjadřovali znepokojení nad změnou klimatu, ale nebyli výrazně zapojeni do žádné související činnosti.⁴⁷ Vzhledem k rozdílu mezi těmito dvěma skupinami jsou zjištění šetření a workshopů v této zprávě prezentována odděleně. Doporučení jsou formulována pouze na základě workshopů, protože pro partnery tohoto projektu i pro propagátory obecně jde o klíčovou cílovou skupinu.

Zúčastněné země

Dotazníkové šetření proběhlo v České Republice, Německu, Španělsku, Spojeném království, Rumunsku a Itálii. Workshopy proběhly v České republice, Německu, Španělsku, Rumunsku, Belgii, Portugalsku, Francii, Maďarsku a Lotyšsku. Studie usilovala o zahrnutí řady zemí ze severu, východu, západu i jihu EU. Ve kterých zemích z těchto regionů se dotazníková šetření a workshopy uskutečnily rozhodla především schopnost místních partnerů zúčastnit se. Kde bylo v konkrétním regionu na výběr z více zemí, byla zvolena země s nejvyšším počtem obyvatel.

Závěrečná analýza vychází z velké části ze společných témat napříč panevropským vzorkem. V mezích záběru této studie nebylo možné vyvodit smysluplné závěry na úrovni zemí nebo regionů, nicméně právě to by mohlo představovat klíčovou oblast pro další výzkum.

Přílohy 2, 3 a 4 obsahují další podrobnosti o metodách a omezeních výzkumu a o oslovených cílových skupinách.

4. Jak mladí dospělí rozumí změně klimatu jako otázce globální spravedlnosti

Tato kapitola shrnuje klíčová zjištění výzkumu. Je rozdělena do osmi podkapitol, z nichž každá se soustředí na jeden konkrétní aspekt klimatické spravedlnosti. Každá podkapitola začíná uvedením do tématu, následuje shrnutí zjištění dotazníkového šetření a potom narativních workshopů (především z jejich první části). Fokální analýza druhé části narativních workshopů, které ověřovaly konkrétní sdělení o klimatické spravedlnosti, viz kapitola 5.

Dotazníkové šetření a narativní workshopy cílily na odlišné cílové skupiny. Dotazníkové šetření se snažilo být víceméně reprezentativním vzorkem lidí v Evropě ve věku 18–35 let, zatímco do narativních workshopů byli vybráni lidé v Evropě ve věku 18–29 let, kteří byli téměř všichni politicky ve středu nebo nalevo od středu, vyjadřovali znepokojení nad změnou klimatu, ale nebyli výrazně zapojeni do žádné související činnosti (více informací o cílové skupině a přístupu viz kapitola 3 a přílohy). Z toho důvodu jsou zjištění šetření a workshopů v této zprávě prezentována odděleně.

Každá podkapitola končí shrnutím pro komunikátory a řadou doporučení týkajících se aktivizace znepokojených mladých dospělých v Evropě v souvislosti s klimatickou spravedlností.

- 4.1 Obavy ohledně změny klimatu a porozumění pojmu klimatická spravedlnost
- 4.2 Změna klimatu jako systémová změna
- 4.3 Dopad změny klimatu na stávající nespravedlnosti
- 4.4 Historická odpovědnost za změnu klimatu
- 4.5 Spravedlivý proces: procedurální spravedlnost
- 4.6 Spravedlivá reakce: reparace a přerozdělení
- 4.7 Spravedlivá reakce: činnost jednotlivců, národních vlád a EU
- 4.8 Spravedlivá budoucnost: vize pro budoucnost

4.1 Obavy ohledně změny klimatu a porozumění pojmu klimatická spravedlnost

„Z klimatické krize nás nedostane ‚jedna podivná kejkle‘, protože ji netvoří jeden jednoduchý a izolovatelný problém.“ – Profesor Olúfémi Táíwò⁴⁸

Analýza prizmatem klimatické spravedlnosti chápe změnu klimatu nejen jako problém environmentální, ale i jako věc etickou a politickou a otázku sociální spravedlnosti. Změnu klimatu vidí jako příznak širší krize, s hlubokými systémovými a historickými kořeny v kolonialismu, otroctví a extraktivismu – tytéž kořeny jsou zároveň zdrojem dalších sociálních a environmentálních problémů ve společnosti. Analýza prizmatem klimatické spravedlnosti se pokouší ukázat a řešit tyto hloubkové příčiny a argumentuje, že změnu klimatu není možné vyřešit drobnými úpravami trhů, infrastruktury, chování a technologií, ale že vyžaduje hlubší změny ve způsobu, jak jsou společnost a ekonomika zorganizovány a jak fungují.⁴⁹

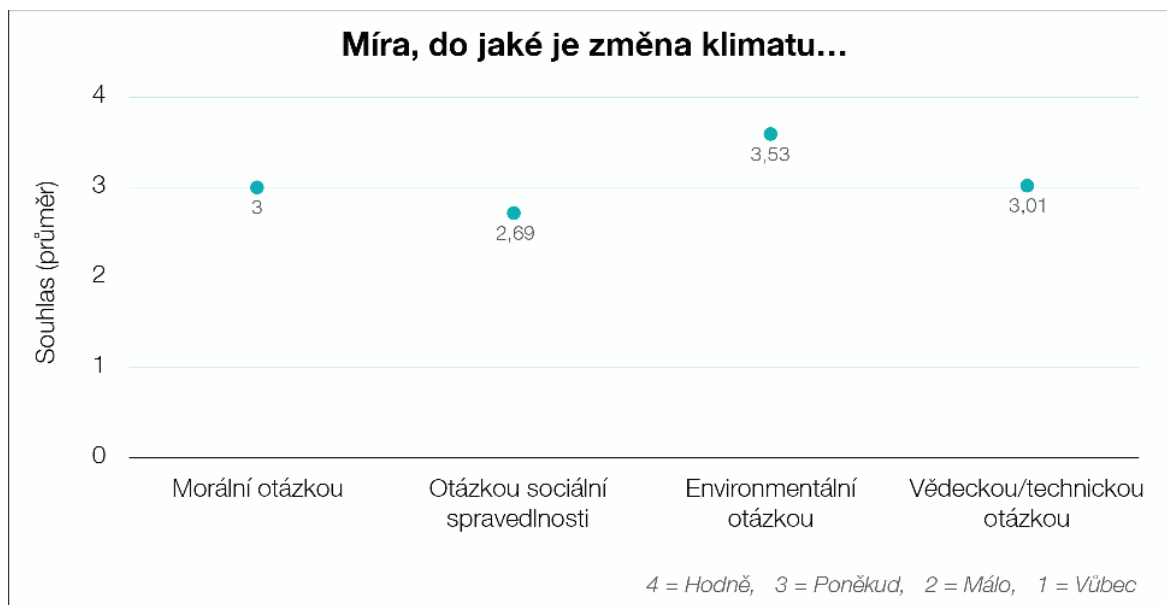

Dotazníkové šetření zjistilo, že mladí dospělí po celé Evropě:

- Jsou znepokojeni sociálními a environmentálními problémy, ale změnu klimatu chápou spíše jako problém environmentální a technický, než jako otázku sociální spravedlnosti

Mladí lidé dotazovaní v rámci tohoto výzkumu vyjadřovali poměrně vysokou míru obav ohledně problémů jak sociálních, tak environmentálních – a uvedli, že by rádi, aby je rodina a přátelé vnímali jako někoho, komu na nich záleží.⁵⁰

Ale přestože vyjádřili obavy ohledně obou těchto témat, změnu klimatu viděli především jako otázku environmentální, pak jako otázku vědeckou/technickou nebo morální a až potom o ni uvažovali jako o otázce sociální spravedlnosti.

Graf 1: Do jaké míry vnímají respondenti změnu klimatu jako problém morální, problém sociální spravedlnosti, problém environmentální a problém vědecký/technický (znázorněno jako průměr)

► Často nejsou schopní definovat pojem „klimatická spravedlnost“

31 % respondentů šetření uvedlo, že „klimatickou spravedlnost“ nedokáží definovat, zatímco 41 % jich uvedlo, že by to možná dokázali a 28 % uvedlo, že by to dokázali určitě. V praxi s tím měli potíže, často psali „nevím“ nebo udávali neurčité či dílčí definice nebo definice, které nebyly v dostatečně úzkém souladu s definicí používanou touto studií.⁵¹ I když mnozí si uvědomovali, že tento pojem má něco do činění například se změnou klimatu, snižováním emisí nebo řešením znečištění, většina z nich si ho nespojila se sociální či historickou spravedlností.

Respondenti uváděli rozličné definice klimatické spravedlnosti – například že souvisí s ochranou klimatu či životního prostředí nebo že se příroda či klima lidstvu mstí za škodu, kterou způsobilo.

► Si nejsou jistí, co v kontextu změny klimatu znamená spravedlnost

Většina respondentů na výzvu, aby definovali klimatickou spravedlnost, nezmínila slovo spravedlnost. Pokud tak učinili, většinou se vyjádřili, že to nějak souvisí s implementací (blíže neurčených) environmentálních zákonů, legislativy, daní nebo předpisů.

Jen velmi málo z nich se ve své definici klimatické spravedlnosti spontánně zmínilo o světových dějinách (například o kolonialismu), o strukturách (například o kapitalismu) nebo o nerovnostech týkajících se třídy, připsované rasy⁵² nebo genderu.

V těch relativně vzácných případech, kdy jimi uvedená definice byla v užším souladu s definicí používanou touto studií, respondenti viděli změnu klimatu jako problém etický a morální a otázku sociální spravedlnosti a chápali, že nemá na všechny stejný dopad. Sdělovali, že bohatým aktérům, průmyslu a korporacím přikládají větší odpovědnost za způsobení změny klimatu, a že tudíž mají nést odpovědnost za větší část nákladů.

“Podle principu „znečišťovatel platí“ mají podle mě země, které nesou hlavní odpovědnost za globální oteplování, odpovědnost se globálně postavit k následkům a škodám způsobeným změnou klimatu“
Dotazníkové šetření, Německo

Ze 600 analyzovaných odpovědí na tuto otázku pouze jedna zmiňovala kolonialismus a jen jedna kapitalismus. Několik se jich o změně klimatu vyjadřovalo jako o otázce lidských práv. Jedna výslovně zmínila rasovou spravedlnost a genderovou spravedlnost nezmínil nikdo. Někteří hovořili o mezigenerační spravedlnosti, ale o změně klimatu se vyjadřovali jako o problému budoucím – uchránit životní prostředí pro budoucí generace – a ne o problému, který lidé zakoušejí už dnes.

“Zanechat budoucím generacím nezničené životní prostředí, aby si ho mohly užívat“
Dotazníkové šetření, Španělsko

Tyto výsledky dodávají na váze představě, že klimatická spravedlnost je poměrně běžně používaný pojem, ale je tendence ho užívat bez soustavnějšího pochopení, co se míní „spravedlností“.

► Jsou otevření principům klimatické spravedlnosti, když jsou s nimi seznámeni

V jiných částech dotazníku mnozí respondenti dotazníkového šetření často vyjadřovali podporu myšlenkám klimatické spravedlnosti, když jim byly představeny, jako například, že nejpostiženější jsou ti, kdo nesou nejmenší odpovědnost (55 %), a že bohaté země by měly za škody způsobené klimatickou krizí platit odškodnění (58 %). Tyto myšlenky nevyvolávaly politickou polarizaci a měly podporu, nebo přinejmenším nebyly odmítány, napříč celým politickým spektrem.

Workshopy zjistily, že mladí dospělí v Evropě, které znepokojuje změna klimatu:

► Jsou často hluboce znepokojeni změnou klimatu

Třebaže účastníci workshopů byli vybráni na základě svých obav ohledně změny klimatu, *míra* jejich obav byla markantní a dojemná. Někteří ji vyjadřovali pomocí velkolepých výrazů jako „katastrofa“, „apokalypsa“ a „konec“.

“ *I já mám obavy o životní prostředí; myslím, že to tak je u všech, co jsou tady. Je to fakt něco, co mám na mysli denně, zvlášť v kontextu požárů v posledních pár dnech. Mám dojem, že se nám každý den připomíná – ale to je normální – že žijeme a nad hlavou nám visí Damoklův meč.*“

Workshop, Francie

► Často podporují myšlenky klimatické spravedlnosti – i když tento pojem neznají

Mnoho účastníků workshopů pojem „klimatická spravedlnost“ slyšelo – ale podobně jako u účastníků širšího šetření nevěděli, co znamená.

Přestože koncept neznali, mnozí účastníci workshopů myšlenky klimatické spravedlnosti podporovali, když jim byly představeny, a souhlasili, že změna klimatu se má považovat za otázku ekonomickou a politickou.

“ *Tahle definice se mi líbí, protože ukazuje, kdo to má na svědomí a kde leží největší část odpovědnosti a kdo nejvíc trpí.*“

Workshop, Maďarsko

“ *Změna klimatu bez ekonomické a etické antikapitalistické kritiky nebude fungovat. Proto si myslím, že tenhle pojem je velký pokrok na cestě k přesnému popisu důsledků [změny klimatu] a opatřením, která by se fakt měla podniknout k řešení tohoto problému.*“

Workshop, Španělsko

► Se někdy brání propojení změny klimatu se sociální spravedlností

Někteří účastníci workshopů argumentovali, že environmentální problémy a sociální spravedlnost jsou oddělitelné – že například můžeme mít dobrá environmentální řešení, aniž bychom brali v potaz sociální spravedlnost, nebo že zabývání se otázkami sociální spravedlnosti přidává zátěž, kterou lidstvo nemá čas řešit.

“ *S tím, jak naléhavé je teď něčeho dosáhnout, bych řekla, že otázka té spravedlnosti by se měla nechat na později a teď pojďme zachránit životní prostředí a pak se uvidí.*“

Workshop, Česká republika

“ *Nevěřím moc na to, že by se ty boje sbíhaly, v tom, že by se do ekologie zahrnul feminismus a rasismus a tak, přijde mi, že to rozmlžuje hranice, diskuze je pak míň jasná a zřetelná.*“

Workshop, Francie

Co tato zjištění znamenají pro komunikátory?

Z **výsledků workshopů** vyplývá, že komunikátorům se naskýtá velká příležitost předat klíčové myšlenky klimatické spravedlnosti, při jejich sdělování by však neměli spoléhat jen na samotný pojem klimatická spravedlnost. Bez pečlivého vysvětlení a názorných příkladů mohou znepokojení mladí dospělí vnímat environmentální problémy jako oddělené od problémů sociální spravedlnosti. To pak má potenciál obrátit mladé lidi v Evropě proti konceptu klimatické spravedlnosti, protože jejich obavy ze změny klimatu se přelévají do argumentace, že není času nazbyt.

Z **výsledků workshopů** vyplývá, že když chtějí komunikátoři aktivizovat mladé dospělé v Evropě, které znepokojuje změna klimatu, měli by dělat následující:

- **Být opatrní s používáním pojmu klimatická spravedlnost bez vysvětlení** – Klimatické narativy, které začínají u myšlenek klimatické spravedlnosti a potřebných změn, mohou být úspěšnější, než když se jako výchozí bod použije samotný pojem klimatická spravedlnost. Když komunikátoři používají pojem klimatická spravedlnost, pravděpodobně jim pomůže ho jasně definovat.
- **Vysvětlovat těsnou provázanost změny klimatu a sociální spravedlnosti** – Komunikační výzva nespočívá jen ve vybudování větších obav ohledně změny klimatu, ale také ve vzájemném propojení stávajících obav mladých lidí.
- **Podchytit široce sdílené obavy ohledně změny klimatu a sociální spravedlnosti** – Zdůraznění pozitivních společenských norem a sdílených hodnot soucitu⁵³ – například jak rozšířené jsou obavy ohledně životního prostředí a sociální spravedlnosti a jakou podporu mají klíčové principy klimatické spravedlnosti – poukáže na to, že i ostatním lidem na tom záleží, a inspiruje naději v lidskou přirozenost a v sebe navzájem.⁵⁴ Z výzkumu pak vyplývá, že platí i opak: přesvědčení, že ostatní sledují vlastní zájmy, vede k většímu odcizení a menší občanské aktivizaci.⁵⁵
- **Vystříhat se vyjadřování, které posiluje představu, že změna klimatu je izolovaná technická výzva** – Čím víc budou komunikátoři mluvit k mladým lidem o změně klimatu pouze ve smyslu neprodleného snížení emisí nebo vývoje lepších technologií, tím víc riskují, že v nich posílí víru, že klimatická spravedlnost jen odvádí pozornost.

4.2 Změna klimatu jako systémová změna

„Nadešel čas spravedlnosti, odpovědnosti a úplného přepracování ekonomických systémů. Záleží na tom naše kolektivní přežití.“ – Myriam Douo⁵⁶

Analýza prizmatem klimatické spravedlnosti se zabývá základními příčinami změny klimatu, jde ke kořenům krize v systémech založených na neustálém ekonomickém rozmachu a extrakci zdrojů, jako jsou kapitalismus a kolonialismus. Zkoumá působitele stojící za těmito systémy, které vedou k vykořisťování černochoů, původních obyvatel a lidí odlišných etnik na globálním Jihu ve službách převážně bohatších bílých lidí na globálním Severu.

Přístup ke změně klimatu jako k čistě technologickému problému, který lze vyřešit jen pomocí vědy a techniky, podle této analýzy ústí v klimatická řešení, která udržují v chodu poškozování lidí a přírody. Například těžba kovů na globálním Jihu v honbě za zelenými zdroji energie má potenciál být pokračováním vzorce přesunu zdrojů a bohatství z jedné části světa do jiné, vykořisťovat pracovní síly, ničit zemi a přírodu a připravovat lidi o jejich území.

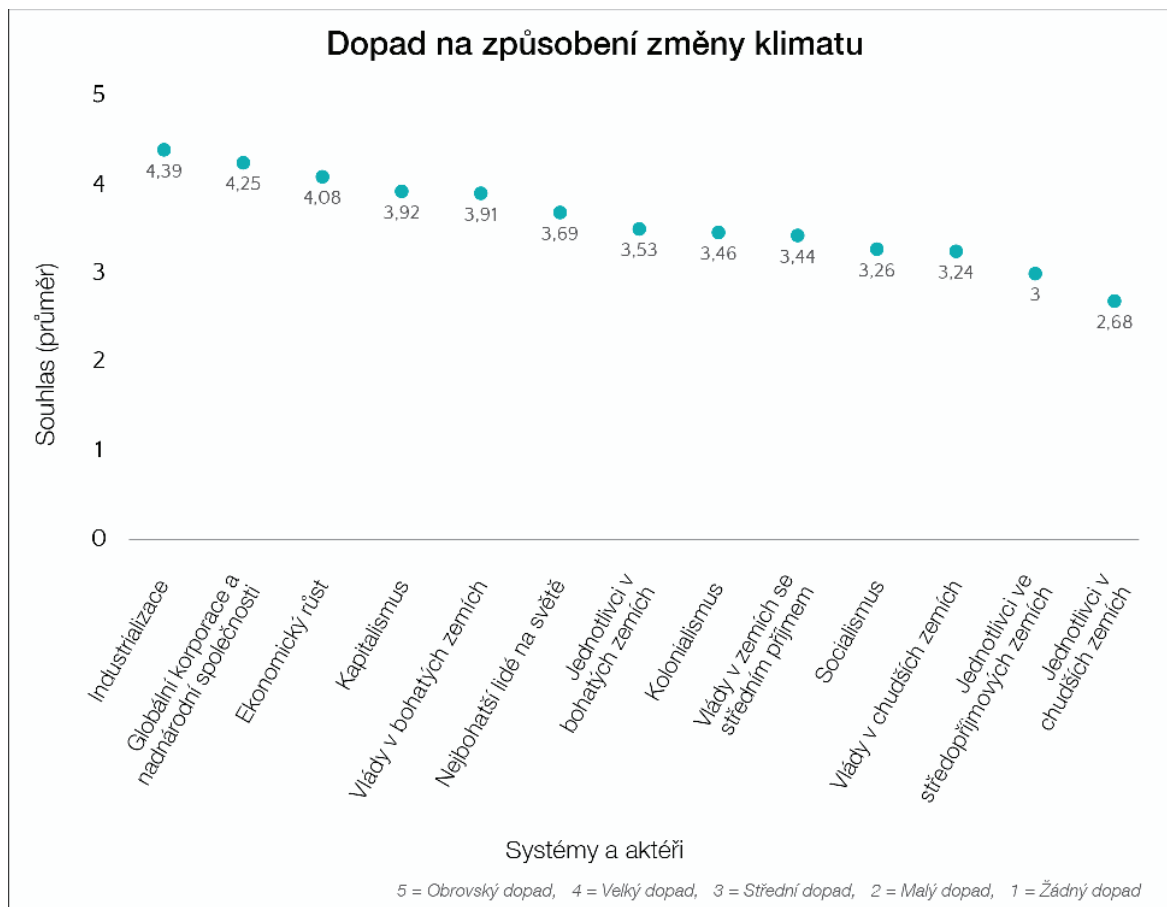
Tato perspektiva chápe posuny ve využívání a dodávkách energie jako součást hlubší změny, ke které musí dojít, a rozšiřuje diskuzi z úzkého zaměření na témata, jako jsou emisní cíle či zelené technologie. Patří do ní řešení zahrnující transformaci ekonomických, politických a společenských systémů, které jsou ekologicky a sociálně spravedlivé, včetně přerozdělení moci, aby nejpostiženější komunity měly podíl na rozhodování a vůdcovství ohledně reakce na změnu klimatu.⁵⁷

Dotazníkové šetření zjistilo, že mladí dospělí po celé Evropě:

- **Vidí společenské struktury a systémy jako základní působitele změny klimatu, které si žádají změny ve velkém měřítku**

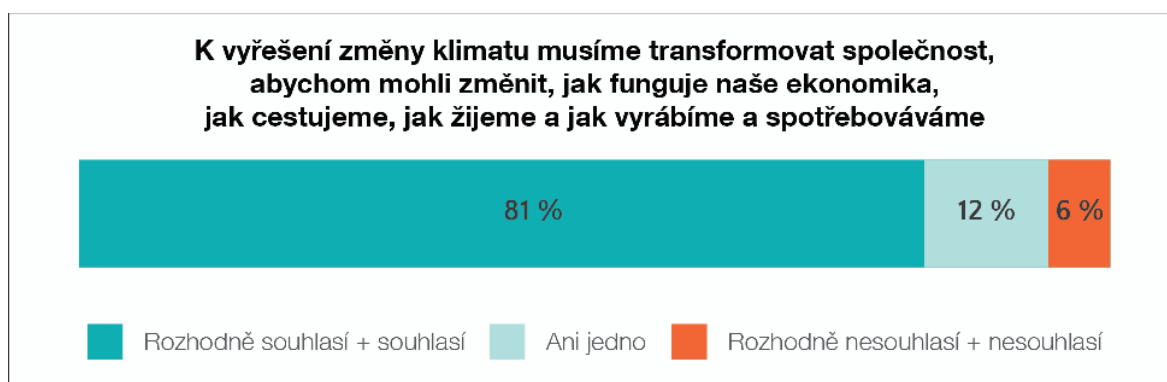
Respondenti šetření pojmenovali jako šest hlavních působitelů změny klimatu industrialismus, následovaný globálními korporacemi a mnohonárodními společnostmi, ekonomický růst, kapitalismus, vlády bohatých zemí a nejbohatší lidé světa. Dá se to vyjádřit ještě jinak: aktuálně dominující ekonomický systém (kapitalismus), následovaný svou logikou či motorem (ekonomický růst), jeden z hlavních způsobů, jak se reprodukuje (industrialismus) a ti, kdo z tohoto globálního systému mají nejvíce (globální korporace a bohatí).

Graf 2: Odpovědi respondentů dotazníkového šetření na otázku o tom, jaký dopad měly různé systémy a aktéři na způsobení změny klimatu⁵⁸ (znázorněno jako průměr)

Další krok analýzy⁵⁹ ukazuje, že mladí dospělí jako hlavní působilce změny klimatu nejčastěji hodnotí ekonomické, politické a společenské systémy, jako je industrialismus a kapitalismus, následované vládami a potom jednotlivci.

Čtyři z pěti dotazovaných mladých dospělých souhlasili, že jestli se chceme vypořádat se změnou klimatu, musíme transformovat společnost a změnit, jak funguje naše ekonomika.

Graf 3: Jak respondenti dotazníkového šetření vnímají potřebu transformace společnosti a ekonomiky pro řešení změny klimatu⁶⁰

Workshopy zjistily, že mladí dospělí v Evropě, které znepokojuje změna klimatu:

► Se domnívají, že změna klimatu má kořeny ve způsobu, jakým je zorganizována společnost, a že je zapotřebí změna ve velkém měřítku

Ve shodě s výsledky širšího šetření většina účastníků workshopů uvedla, že se domnívá, že změna klimatu má kořeny ve způsobu, jak je zorganizovaná společnost, a že je zapotřebí změna ve velkém měřítku, a ne postupná změna.

“Myslím si, že to je možné jenom prostřednictvím hodně zásadních změn. Ted' se snažíme dosáhnout malých kroků za dlouhou dobu, kdy by lidé měli měnit své denní zvyky ne moc drastickým způsobem. Proto hodně vědců napsalo, že takhle se nedá ničeho dosáhnout”
Workshop, Lotyšsko

► Se někdy cítí bezmocní, pokud jde o dosažení změn ve velkém měřítku

Mnoho účastníků workshopů vyjádřilo silný pocit své vlastní bezmoci v rámci systému, přičemž hovořili o značných překážkách, jimž jednotlivci při snaze ovlivnit změnu ve větším měřítku čelí. Vyjadřovali pocit, že moc je především v rukou vlád a velkých firem, ale zároveň pochybnosti, zda tito mocnější aktéři podniknou kroky v měřítku, jaké je zapotřebí.

“Můžu říct, že bych si přála, abychom prostě udělali velkou změnu... něco jako redukci kapitalismu a vytvořili nějaký nový systém společnosti, který dá jasně do popředí lidi a životní prostředí... to bych ráda viděla a myslím, že i hodně dalších lidí, ale není to realistická věc, která se někdy v dohledné době pravděpodobně stane.”
Workshop, Česká republika

“Věřím, že jsou potřeba velké změny, ale nedá se jich dosáhnout, i když by se mělo.”
Workshop, Lotyšsko

Účastníci však informovali, že mají pocit, že je důležité, aby občané, včetně mladých lidí, vyvíjeli činnost, zvláště kolektivní činnost, aby dosáhli změny.

► Se vyjadřují skepticky o individuálních změnách chování jako o strategii

Mnozí mladí dospělí na workshopech vyjádřili přesvědčení, že změny životního stylu jsou důležitou a nutnou součástí reakce na změnu klimatu, nicméně účastníci také argumentovali, že změny osobního chování nejsou možné nebo nebudou účinné jako strategie, ledaže je doprovodí mnohem zásadnější změny ze stany vlád či firem nebo velkoplošná transformace ekonomického systému.

“Můžeme mít sebecktnější chování a sebemenší uhlíkový dopad, ale to nebude stačit, jestli se nezmění celý systém.”
Workshop, Francie

Mladá žena zalévá zeleninu v městské zahradě před elektrárnou

Autor fotografie: fotografixx/iStock

Řada účastníků argumentovala, že systém má zásadní vliv na způsob, jak se lidé chovají a jak se rozhodují – například tím, že pobízí k nadměrné spotřebě a omezuje jak možnosti žití etickým způsobem, tak vliv občanů na to, jak je společnost zorganizovaná. Poukazovali například na dotace škodícím průmyslovým odvětvím a na cenové překážky, na které narážejí jednotlivci při etických rozhodnutích o životním stylu.

“ I když každý z nás má svou úlohu, myslím, že... to musíme vidět mnohem víc makro a hlavně politicky a ekonomicky... což pak ovlivňuje ta rozhodnutí, což jsou taky rozhodnutí, která děláme každý den svými nákupy, tím, jak cestujeme, ale i například našimi politickými rozhodnutími.“

Workshop, Portugalsko

Účastníci příležitostně vyjádřili, že je štev, jak se individuální změna chování používá jako způsob, jak odvádět pozornost od změn, které musí provést mocnější aktéři, nebo od větších systémových změn, které jsou potřeba.

“ Přestaňte mi neustále říkat: ‚Noviny X píšou: tady máte tipy, jak recyklovat...‘ Jo, je to důležité, 100% důležité, ale moje uhlíková stopa se ani neblíží uhlíkové stopě lidí, kteří mají mnohem větší moc, mnohem větší bohatství... všechno se to vrací ke kapitalismu: to je hra, která změnu klimatu vykopla na úroveň, jakou dneska máme.“

Workshop, Španělsko

► Někdy mají potíže představit si systémová řešení, která by odpovídala rozsahu problému

Během diskuzí na workshopech nebylo vždycky jasné, co účastníci mínili „systémem“. Hovořili o kapitalismu, konzumní společnosti, neoliberalizmu, volném trhu, ekonomickém růstu a ekonomice – ale nezdálo se, že by na významu panovala shoda.

Totéž platilo, když se na workshopech diskutovalo o řešeních, a jak by se mohla změnit společnost. Některé odpovědi účastníků naznačovaly, že ke změnám ve velkém měřítku by mohlo dojít prostřednictvím zlepšení stávajících struktur a systémů. Jiní projevili názor, že taková transformace není kompatibilní se způsobem, jak věci dnes fungují, a že jsou potřeba alternativní systémy.

“*Systém, který je kapitalistický, je potřeba dát nějak do pořádku, takže je to vlastně na největších firmách.*“
Workshop, Česká republika

“*Kapitalismus, současný ekonomický systém, nemůže vyřešit současné klimatické problémy.*“
Workshop, Francie

Nicméně většina konkrétních řešení, která účastníci navrhovali,⁶¹ sestávala ze zlepšení trhů, infrastruktury, chování a technologií, a ne ze změn, které by zásadně transformovaly systém nebo působilce, kteří za ním stojí.

“*Pobídněme lidi k nákupu elektromobilů.*“
Workshop, Španělsko

To se často zdálo být nekompatibilní s tím, jak účastníci analyzovali hloubkové příčiny změny klimatu, a s rozsahem změn, jaký podle všeho považovali za nutný.

► **Nemají pohotově na mysli řešení soustředěná okolo sociální spravedlnosti a historické odpovědnosti**

Analýza prizmatem klimatické spravedlnosti se zabývá tím, jak mohou reakce založené na snižování emisí udržovat v chodu stávající modely a extrakce a nespravedlivých mocenských vztahů, a navrhuje řešení, jež mají potenciál je změnit. Tato úroveň analýzy se na workshopech projevila jen zřídka.

Když účastníci přicházeli s řešeními, povětšinou se soustředili na snížení emisí, a nebylo jasné, zda vidí ekologickou a sociální spravedlnost a historickou odpovědnost jako relevantní. Příležitostně účastníci navrhli související řešení, jako jsou změny modelu rozvoje, rozhodování či distribuce bohatství, nicméně jen zřídka.

Co tato zjištění znamenají pro komunikátory?

Z **výsledků workshopů** vyplývá, že mladí dospělí vidí změnu klimatu jako velký systémový problém, ale popsat řešení, která by mu rozsahem odpovídala, je pro ně problematické – snad proto, že je těžké uvažovat o celých systémech a je těžké představit si, jak by něco tak komplexního bylo možné transformovat.⁶² Účastníci jmenovali kapitalismus a konzumní společnost mezi hlavními působilci změny klimatu, ale jako řešení navrhovali například změny trhů, infrastruktury a technologií v menším měřítku. Jimi navrhovaná řešení se většinou nesoustředila na sociální spravedlnost nebo nápravu historických nespravedlností. A vyjadřovali značný pocit bezmoci, pokud jde o to, co mohou udělat, aby dosáhli změny.

Výsledky naznačují, že komunikátorům se naskýtá příležitost mluvit o změně klimatu jako o systémovém problému, který má kořeny ve způsobu, jak je zorganizovaná společnost a ekonomika. Také z nich vyplývá, že existuje několik klíčových výzev: zaprvé, nastartovat v lidech představivost a pochopení systémové změny; zadruhé, ukázat, proč musí sociální spravedlnost tvořit ústřední součást těchto změn; a zatřetí, aby se mladí dospělí viděli jako součást těchto řešení.

Z **výsledků workshopů** vyplývá, že když chtějí komunikátoři aktivizovat mladé dospělé v Evropě, které znepokojuje změna klimatu, měli by dělat následující:

- **Mluvit o systémech** – Mladí dospělí jsou otevření hovoru o tom, jak má změna klimatu kořeny ve způsobu, jakým je zorganizovaná společnost a ekonomika. Klíčovými odkazy jsou pojmy jako „ekonomický růst“ a „kapitalismus“. V těchto reakcích jsou však regionální rozdíly, protože mladí dospělí žijící ve východní Evropě si budou kritiku kapitalismu spíše spojovat s komunistickou propagandou.⁶³
- **Zvyšovat povědomí o úloze sociální nespravedlnosti jako působiteli změny klimatu** – To může znamenat dejme tomu jasně a na příkladech vysvětlovat, jak jsou dějiny kolonialismu a globálního kapitalismu spjaté s dnešními extraktivními ekonomikami, a tím pádem i se změnou klimatu – a proč tedy aby řešení změny klimatu byla účinná, musí řešit škody a nespravedlnost.⁶⁴
- **Popisovat systémy jako otevřené tlaku a změně** – Zdá se, že mnoho mladých dospělých v tomto výzkumu vidí systémy jako mohutnou a nevyhnutelně nutnou sílu, kterou je příliš těžké změnit. Komunikátoři změny klimatu, kteří se tuto představu snaží vyvrátit, by mohli tyto systémy popisovat jako člověkem vytvořené nástroje, které je možné přepracovat a spravovat pro blaho lidstva a planety, a mohli by přitom navrhnout transformativní řešení odpovídající rozsahu problému, a ne řešení situovaná v rámci těchto systémů.⁶⁵
- **Nabízet širokozáběrová řešení a strategie, jak je uskutečnit** – Cíle klimatické spravedlnosti se mohou zdát vzdálené a těžko dosažitelné, zatímco změny chování v malém měřítku mohou lidem připadat nedostatečné – oboje může vést k pocitu bezmoci. Podchyťte tušení mladých lidí, že u kořene problému leží systémy, a propojte je s řešeními, které zahrnují systémovou změnu (a jsou založené na společenské rovnosti a spravedlnosti). Doprovodte to informacemi o příležitostech, jak tato řešení uskutečňovat a být jejich součástí. Může jít například o podrobný popis konkrétní činnosti, jakou mohou mladí lidé společně vyvíjet, ideálně včetně prostoru pro konstruktivní a strategickou reflexi a společné rozhodování, co podniknout.⁶⁶
- **Nabízet různé vize budoucnosti** – Podchyťte obavu mladých lidí, že globální ekonomika je působitelem změny klimatu, a nabídněte alternativy. Podtrhněte potřebu přechodu od ekonomických modelů založených na vykořisťování lidí a neudržitelné extrakci přírodních zdrojů k modelům, kde lidé celosvětově i místně žijí smysluplným, rovným a naplňujícím životem v rámci ekologických mezí Země.⁶⁷
- **Mluvit o moci a změně** – Příběhy boje obyčejných lidí a příklady, kdy a jak lidé bez moci změnili svět, ukazují, co je možné.⁶⁸ Ukažte, jak kolektivní činnost, dlouhodobé organizování a mobilizace dokáží vybudovat politickou moc a transformativní ekonomickou infrastrukturu. Mluvte například o minulosti jako o zdroji naděje a inspirace: bojovali jsme proti otroctví a v tomto boji vítězíme dodnes – teď přišel čas na reparace. Je to další krok a k vyřešení změny klimatu je nutný. Nebo poukazyjte na příklady iniciativ vzájemné pomoci a solidarity, jako jsou potravinové systémy provozované obyčejnými lidmi, které pomáhají komunitám při překonávání opakovaných krizí vyplývajících z průsečíků změny klimatu a nerovnosti.
- **Zdůrazňovat, že není příliš pozdě** – Příklady dlouhodobého organizování a mobilizace z minulosti ilustrují, že změna ve velkém měřítku je možná, ale také že nějakou dobu trvá a vyžaduje houževnatost. To se neúplně slučuje s pocitem naléhavosti, který mladí lidé v souvislosti se změnou klimatu mají – proto může pomoci zdůraznit, že změna nějakou dobu trvá, že je spleť, chaotická a nedokonalá, ale že nikdy není pozdě na to začít budovat vztahy a solidárně spolupracovat s ostatními; že to tak tváří v tvář ekologickým a sociálním problémům vždycky bylo a vždycky bude.⁶⁹

4.3 Dopad změny klimatu na stávající nespravedlnosti

„Čelíme intenzivnímu suchu, vlnám veder, a pak najednou povodním. Tohle je změna klimatu a její sociální, ekonomické a kulturní důsledky tvrdě zasahují moji komunitu. Proto jsem se rozhodla bojovat. Protože když proti změně klimatu nic nepodnikneme, právě mí lidé zmizí a s nimi zmizí nejen jejich kultura, ale také jejich drahocenná znalost životního prostředí.“ – Hindou Oumarou Ibrahim⁷⁰

Analýza prizmatem klimatické spravedlnosti bere v úvahu, že gender, věk, třída, zdravotní postižení, připisovaná rasa a státní či třídní původ, to všechno ovlivňuje pravděpodobnost, že změna klimatu člověka negativně ovlivní. Tato analýza se zabývá tím, jak struktury a systémy způsobují chudobu a nerovnost prostřednictvím jak diskriminace, tak vytváření překážek – účasti a základních lidských práv a příležitostí. Vrcholem toho je menší šance marginalizovaných skupin odolávat dopadům změny klimatu a reagovat na ně. V důsledku toho zhoršuje změna klimatu stávající utrpení lidí, kteří jsou už tak znevýhodněni, zatímco ti s větším množstvím moci a zdrojů jsou schopni se lépe vypořádávat s jejími dopady a spolurozhodovat o reakci na ni.⁷¹

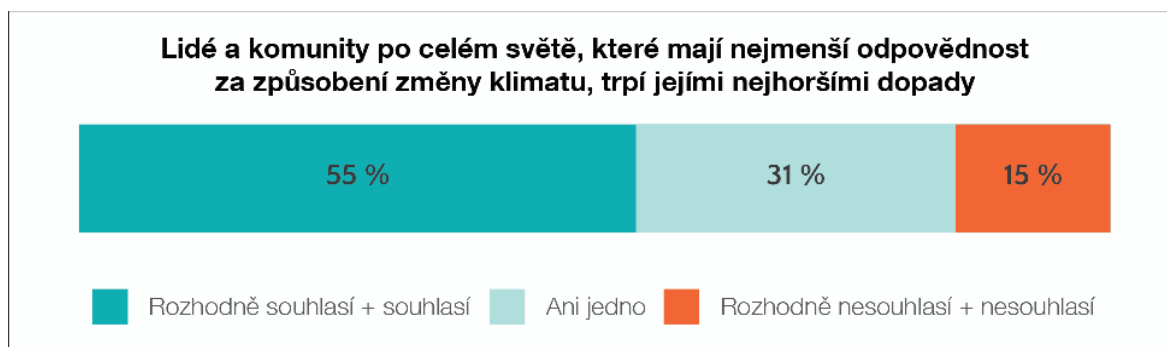
Jedním klíčovým příkladem je, že změna klimatu disproporčně ovlivňuje ženy a nebinární a trans lidi a že zažívají dopady, které jsou ještě dále zhoršovány dalšími nespravedlnostmi, jako je nespravedlnost rasová. Na této zranitelnosti není nic vrozeného; naopak, je výsledkem společenských a kulturních faktorů, jako jsou genderově vymezené role, jejichž hlasy jsou ve společnosti vyloučené nebo méně ceněné a je u nich zvýšená pravděpodobnost, že v případě katastrofy budou zažívat genderové násilí.⁷²

Dotazníkové šetření zjistilo, že mladí dospělí po celé Evropě:

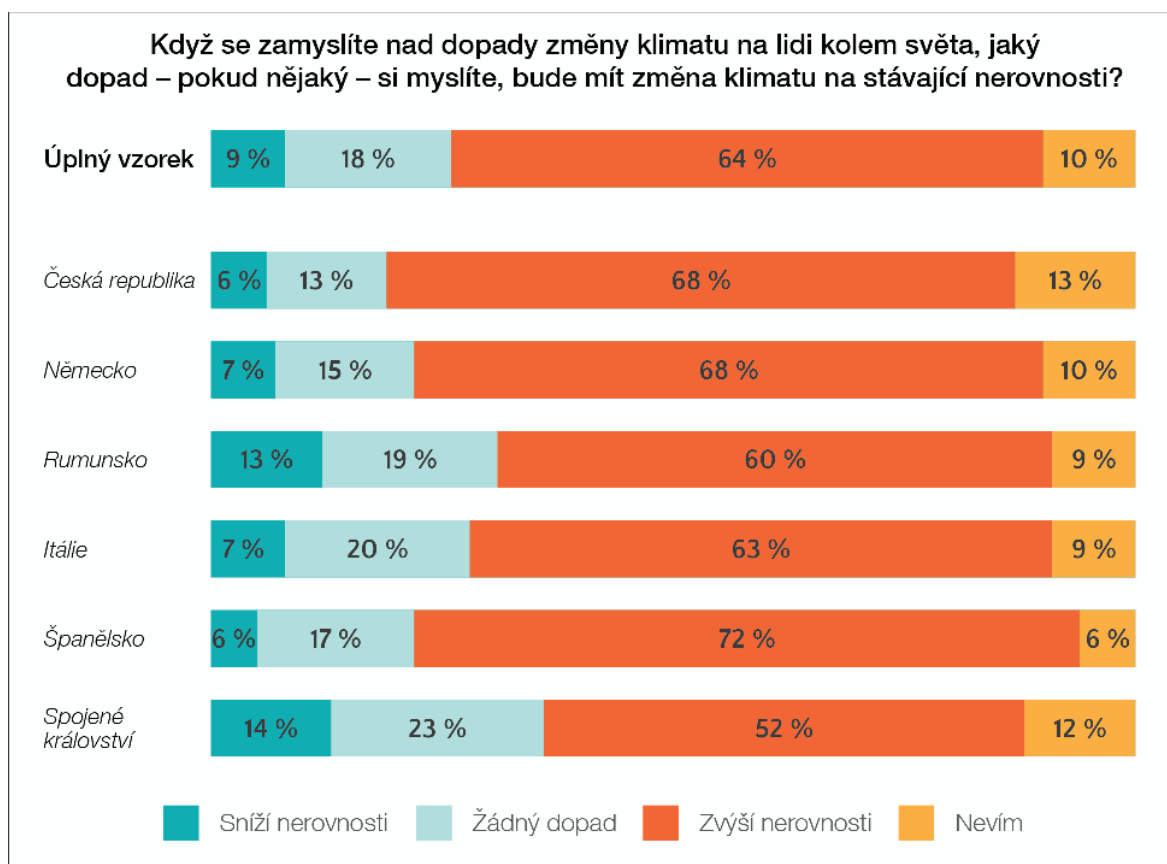
- **Souhlasí, že lidé, kteří mají nejmenší odpovědnost, nesou nejhorší následky, a že změna klimatu zvýší stávající nerovnosti.**

Více než polovina (55 %) dotazovaných mladých lidí souhlasí, že lidé, kteří mají nejmenší odpovědnost za způsobení změny klimatu, trpí jejími nejhoršími následky. Z výsledků vyplývá, že to není nijak zvlášť kontroverzní či polarizující myšlenka, ale také není silná či zaběhnutá, jak naznačuje značná velikost skupiny lidí, kteří si tím zatím nejsou jisti.

Graf 4: Jak respondenti dotazníkového šetření vnímají, zda lidé a komunity, které mají nejmenší odpovědnost za způsobení změny klimatu, trpí jejími nejhoršími dopady⁷³

Ještě větší většina – téměř dvě třetiny respondentů – souhlasila, že změna klimatu celosvětově zvýší stávající nerovnosti.

Graf 5: Jak respondenti dotazníkového šetření vnímají dopad změny klimatu na stávající nerovnosti u celého vzorku a podle zemí

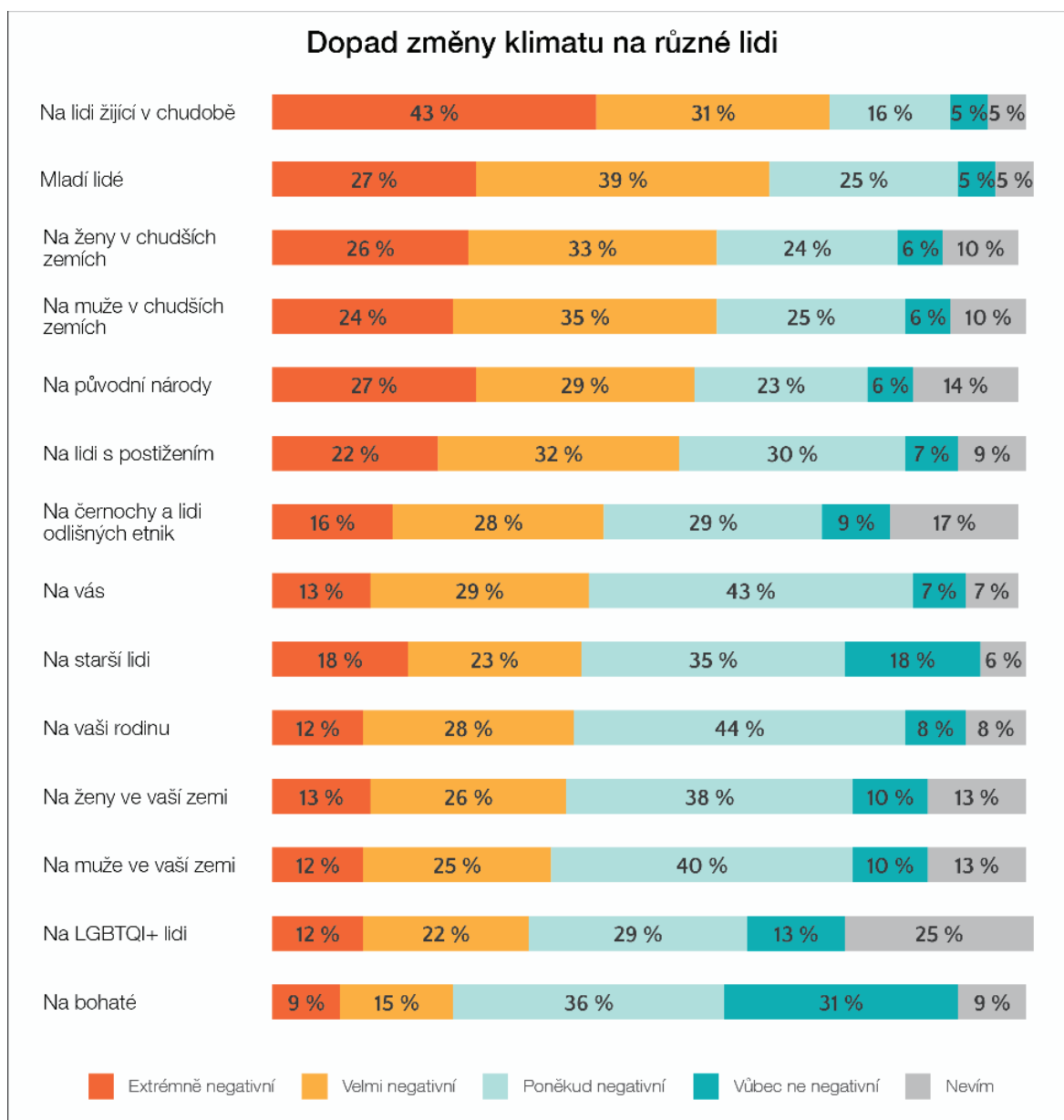
Postoj se však lišil podle zemí. Ve **Spojeném království** se zhruba polovina vyjádřila, že se domnívá, že změna klimatu zvýší stávající nerovnosti – nejméně ze všech šetřených zemí. Naopak ve **Španělsku** uvedly téměř tři čtvrtiny mladých dospělých, že změna klimatu zvýší stávající nerovnosti.

Dva muži nesou nad hlavou matraci kolem řadového domku, Leeds, Spojené království
 Autor fotografie: Daniel Harvey Gonzalez/In Pictures prostřednictvím Getty Images

► Ale mnoho sociálních otázek si se změnou klimatu nepropojují

Přestože mladí dospělí v principu souhlasí, že změna klimatu zvýší stávající nerovnosti, mají tendenci rozumět tomu především prizmatem nerovností co do věku a výše příjmu. Nedají si snadno do souvislosti změnu klimatu s jinými sociálními otázkami, jako jsou rasové a genderové nespravedlnosti.

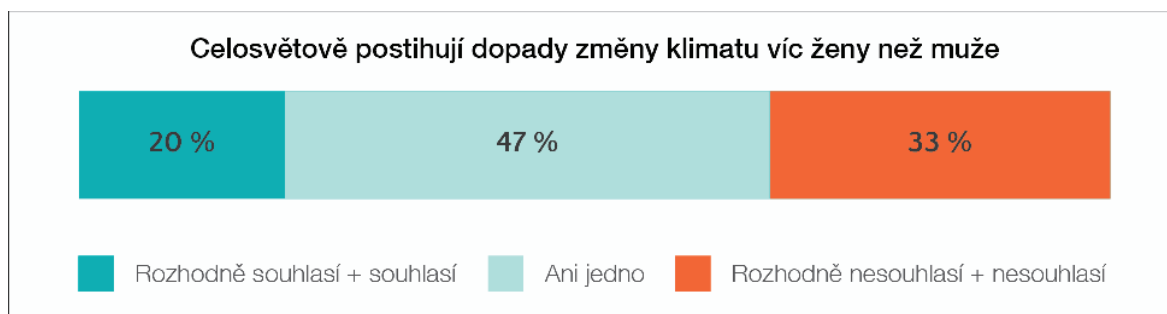
Graf 6: Názory respondentů dotazníkového šetření na to, jak negativně ovlivní změna klimatu různé lidi ⁷⁴

Účastníci například označili lesby, gaye, bisexuály, transgender, queer a intersex lidi (LGBTQI+) jako jednu ze skupin, na kterou má změna klimatu nejmenší dopad, za nimi následovali už jen „bohatí“. Čtvrtina účastníků uvedla, že neví, jaké by mohly být dopady změny klimatu na LGBTQI+ lidi.

Matka s miminkem sedí na posteli nad zaplavenou podlahou ve svém domě v indickém Bengálsku.
Autor fotografie: Joydeep Mukherjee / Climate Visuals Countdown

A navzdory bohaté literatuře a kampaním o vztahu mezi změnou klimatu a genderovými nerovnostmi třetina (33 %) nesouhlasí a téměř polovina (47 %) ani souhlasí, ani nesouhlasí, že ženy jsou změnou klimatu postiženy víc než muži.

Graf 7: Jak respondenti dotazníkového šetření vnímají dopad změny klimatu na muže ve srovnání se ženami⁷⁵

Kromě toho byla u účastníků větší pravděpodobnost, že sáhnou po nepřesných vysvětleních takových nerovností – například že ženy jsou víc citově založené a fyzicky zranitelnější. Když byl souhlasícím respondentům předložen seznam možných důvodů, proč jsou ženy postiženější, vybralo jich fyzickou a citovou zranitelnost podobné procento, jako vybralo každé z předložených širších strukturních témat – například kolik mají ženy moci ve společnosti. Takové uvažování odpovídá škodlivým genderovým stereotypům vedoucím k vyloučení žen z příležitostí a zdrojů, které mají za následek jejich disproportionální zasažení změnou klimatu.⁷⁶

Celkově byla u účastníků příklánějících se k pravici a u mužů větší pravděpodobnost, že připíší větší dopad změny klimatu na ženy jejich fyzické a citové zranitelnosti. Také se vyskytly určité regionální rozdíly: mladí dospělí v České republice a v Rumunsku vybírali „fyzickou a citovou zranitelnost“ nejčastěji, zatímco mladí lidé ve Španělsku, Itálii, Spojeném království a Německu vybírali širší strukturní otázky.

- **Vidí souvislost mezi chudobou a zranitelností v důsledku změny klimatu, ale většina z nich si změnu klimatu nedá snadno do souvislosti s dalšími sociálními otázkami**

V diskuzích na workshopech se projevila podobný vzorec jako v odpovědích šetření. Mnozí z účastníků sdělili, že vidí souvislost mezi chudobou a zranitelností – například v důsledku toho, že člověk má menší kupní sílu, horší bydlení nebo méně možností.

“*Moje odpověď zní, že ne ‚každý‘, ale ‚jenom chudí lidé‘. Nemají dobře postavené domy. Je větší šance, že nesou následky. Nakonec následky změny klimatu ponesou všichni, ale prozatím říkám, že jenom chudí.“*

Workshop, Belgie

Ale jen výjimečně dávali účastníci workshopů změnu klimatu spontánně do souvislosti s dalšími sociálními otázkami, jako je rasismus a sexismus. A někteří aktivně odmítali narativy, které se na to zaměřovaly.

“*Přijde mi to trochu jako hysterie kolem výjimečných křehkých květin... o mužích. Protože do toho museli nacpat věci jako LGBTQ a kdo ví co ještě, což je fajn, ale má to jen málo společného se změnou klimatu.“*

Workshop, Maďarsko

“*Když je někdo černý nebo jiného etnika, nic to nemění na faktu, že ten člověk je finančně nebo materiálně schopný na tyto změny klimatu zareagovat.“*

Workshop, Belgie

Většina účastníků workshopů neodmítla výslovně souvislost změny klimatu s rasovými nerovnostmi, přestože někdy se o rase a rasismu sice nemluvilo přímo, ale byly přítomny implicitně. Účastníci uznávali, že změna klimatu má disproporční dopad na lidi v chudších zemích a na lidi na globálním Jihu a do menší míry i na komunity původních obyvatel a náboženské menšiny.

“*Spiš bych řekla, že země třetího světa to zasáhne víc jako první.“*

Workshop, Maďarsko

Hlavní uváděné vysvětlení pro to bylo, že lidé v těchto zemích a regionech jsou ze zeměpisných důvodů více vystaveni dopadům, jako jsou povodně a sucha, a mají méně zdrojů, jako jsou finance a infrastruktura, s jejichž pomocí mohou reagovat. Ale jen zřídka byly zmiňovány aspekty rasismu, jako jsou předsudky, zbavení moci a diskriminace, a jak tyto mohou znásobit klimatické dopady. Mladí lidé například někdy chápou, že komunity původních obyvatel na globálním Jihu mají přístup k menšímu množství zdrojů a životních možností v souvislosti s tím, že jsou chudé, ale už ne to, že se jim méně naslouchá v politice nebo že je diskriminují státní orgány.

Účastníci se příležitostně zmínili o protínajících se nerovnostech, ale to jen zřídka.

“*Ženy, menšiny, mladí lidé a starší lidé byli mnohem zranitelnější všemi druhy škod působených změnou klimatu, ať už že nebudou mít jídlo nebo že jim to odfoukne dům, a když si požádali o pomoc stát, ten pomohl bohatým, kteří utrpěli minimální škody, ale jim ne. Zvláště u etnických menšin: kdo neměl to samé náboženství nebo měl jinou kulturu, nedostal tu samou pomoc.“*

Workshop, Španělsko

Jedinou výjimkou bylo Španělsko, kde řada účastníků projevila sofistikované porozumění souvislosti mezi zranitelností změnou klimatu a genderovými a rasovými nespravedlnostmi.

Co tato zjištění znamenají pro komunikátory?

Mladí dospělí **na workshopech** převážně uznávali, že změna klimatu má disproporční a neférové dopady na některé skupiny ve společnosti více než na jiné, ale většina z nich si nedala snadno do souvislosti strukturní rasismus a sexismus s pravděpodobností, že někdo zažívá dopady změny klimatu, nebo se strukturními překážkami ve schopnosti reagovat, jimž může čelit – například pokud jde o přístup k fyzickým a finančním zdrojům, sociálním sítím a času.

Účastníci měli tendenci soustředit se na ekonomické rozdíly a zeměpisné zranitelnosti a byla u nich menší pravděpodobnost, že si propojí zranitelnost změnou klimatu s dalšími aspekty marginalizace, jako jsou zkušenosti diskriminace či bezmoci ve společnosti – a proto pro ně bylo těžší pochopit, proč je relevantní připisovaná rasa nebo gender. Někteří narativy okolo toho aktivně odmítali. Klíčovou výzvou pro komunikátory je jasně vysvětlit nejen, že toto spojení existuje, ale proč existuje.

Z **výsledků workshopů** vyplývá, že když chtějí komunikátoři aktivizovat mladé dospělé v Evropě, které znepokojuje změna klimatu, měli by dělat následující:

- **Budovat povědomí o tom, jak změna klimatu zhoršuje genderové nerovnosti** – Nepředpokládejte, že lidé toho hodně vědí o vztahu mezi zranitelností změnou klimatu a genderem. Hledejte způsoby, jak můžete zviditelnit dopady například na ženy prostřednictvím autentických obrazů⁷⁷ a skutečných příběhů, o kterých mají mladí Evropané pocit, že oslovují.
- **Ukazovat místní i globální důsledky pomocí reálných případů** – Například se dá mluvit o tom, jak během evropské vlny veder v roce 2003 zemřelo víc žen než mužů.⁷⁸ Když se to dá do souvislosti s disproporčními dopady, které zakoušejí ženy po celém světě v důsledku nerovných mocenských vztahů, může to pomoci vybudovat sounáležitost a solidaritu, aniž by se tím zlehčovaly zkušenosti lidí žijících na frontové linii změny klimatu.
- **Vyhýbat se posilování genderových stereotypů** – Místo toho vyprávějte příběhy, které ukazují hlubší důvody, proč má změna klimatu větší dopad na ženy a nebinární a trans lidi. Například se snažte ilustrovat stávající překážky (ve vzdělání, příjmu, v sociálních a politických sítích a tak dále) začlenění těchto skupin do klimatické analýzy a řešení; a jak z toho vyplývá, že chápání změny klimatu a reakce na ni často neodrážejí jejich zkušenosti a potřeby.⁷⁹ Vyhýbejte se ale stavění žen a nebinárních a trans lidí do role pasivních obětí. Namísto toho podtrhněte, jak reagují jako samostatní aktéři a odborníci a jak zásadní je jejich vůdcovství pro vyřešení problému.⁸⁰
- **Budovat sounáležitost s postiženými lidmi** – Z předchozího výzkumu vyplývá, že existuje potřeba budovat představu sounáležitosti a ztotožnění s lidmi nejpostiženějšími změnou klimatu.⁸¹ Projekt Framing Climate Justice navrhuje soustředit se na „solidaritě a sdílené lidství“ a vyhýbat se přitom vyjadřování, že nejpostiženější lidé „jsou tam od toho, abychom jim pomohli“ – místo toho se zaměřte na „zkušenosti a identity a obavy, jež máme společné“, používejte přitom formulace jak „být bok po boku“ a „spolupracovat“.⁸²

- **Ukazovat větší dopad na lidi postižené rasismem a nerovnostmi v důsledku přisuzované rasy v evropských zemích i na globálním Jihu** – Pomůže to představit analýzu nerovnosti, která je představitelnější a má souvislost s přisuzovanou rasou a přesahuje optiku příjmových nerovností a globálního Severu proti globálnímu Jihu. Seznamte je s vysvětleními, jak rasové nespravedlnosti ovlivňují nejen přístup k ekonomickým zdrojům, ale i reprezentaci v politickém systému, moc a podíl na rozhodování, poskytování služeb a zacházení ze strany veřejných orgánů. Používejte případové studie, se kterými se dá snadno ztotožnit, například hurikán Katrina v USA v roce USA, který disproportčně tvrdě zasáhl černé ženy.⁸³
- **Seznamuje je s myšlenkou, že dějiny kolonialismu a extrakce zdrojů jsou původci globálních emisí a klimatických dopadů po celém světě** – Až budete hovořit o disproportních dopadech změny klimatu na země na globálním Jihu, citlivě nadnesete témata koloniálních dějin a modelů extrakce zdrojů; napojíte se tím na existující pochopení mladých lidí, že dnešní globální ekonomika poškozuje lidi a přírodu. Sdělte, že to je založené na průkazných údajích – a poukazuje na to například Šestá hodnotící zpráva Mezivládního panelu pro změnu klimatu („IPCC“).⁸⁴ To má potenciál dát mladým lidem potřebnou sebedůvěru, aby se posunuli od vysvětlení souvisejících s chudobou a zeměpisem k hlubší analýze.

Protesty během konference OSN o změně klimatu COP26 v listopadu 2021 v britském Glasgow.
Autor fotografie: ANDY BUCHANAN/AFP prostřednictvím Images

4.4 Historická odpovědnost za změnu klimatu

„Průmysl fosilních paliv se zrodil z průmyslové revoluce, která se zrodila z otroctví, které se zrodilo z kolonialismu. Není náhoda, že mapa dosud největšího běsnění změny klimatu vypadá jako hřiště kolonizátorů.“ – Mary Annaïse Heglar⁸⁵

Analýza prizmatem klimatické spravedlnosti vznikla z myšlenky, že bohatí a mocní lidé a systémy, které je podporují, nesou disproporční odpovědnost za způsobení klimatické krize. Sleduje historické kořeny změny klimatu od kolonialismu a otroctví k na fosilních palivech založené globální ekonomice, která vyrostla z průmyslové revoluce a která i nadále přesouvá obrovské množství zdrojů z chudších zemí do zemí bohatších.

Bohatý svět měl obrovský prospěch z tohoto procesu i z přímých emisí spojených s industrializací. V důsledku toho mají tyto země více zdrojů a moci, aby mohly zareagovat na klimatickou krizi, zatímco kolonizovaní lidé a země zažívají její nejhorší následky.⁸⁶

Analýza prizmatem klimatické spravedlnosti se tudíž hlásí k historické odpovědnosti za dopady změny klimatu – jak nyní, tak do budoucna – a její propagátoři volají po placení reparací.⁸⁷

Dotazníkové šetření zjistilo, že mladí dospělí po celé Evropě:

► Nerozumí dobře myšlenku historické odpovědnosti

V 600 analyzovaných definicích klimatické spravedlnosti respondenti povětšinou nezmiňovali různou míru odpovědnosti, kterou za způsobení změny klimatu či její řešení nesou různí lidé, země nebo systémy. Kde to zmíněno bylo, byla tendence soustředit se na přítomnost, a ne na minulost. Jen velmi málo respondentů spontánně zmínilo světové dějiny a jen jeden zmínil kolonialismus.

Když měli pojmenovat hlavní působilce změny klimatu, uváděli kolonialismus méně často než mnoho jiných působilců, jako jsou například kapitalismus, globální korporace a vlády bohatých zemí. Kolonialismus byl ohodnocen jako působilce s osmým největším dopadem ze 13 – viz Graf 2.

Workshopy zjistily, že mladí dospělí v Evropě, které znepokojuje změna klimatu:

Nemají pohotově na mysli historickou odpovědnost

Při diskuzích o tom, kdo nese hlavní odpovědnost za změnu klimatu, se účastníci workshopů jen zřídka zmiňovali o minulosti. Nejvíce mluvili o tom, co se děje nyní – prohlašovali, že je odpovědný „každý“ nebo „všechny země“, ale také že zvláště velkou odpovědnost nesou velké korporace, vlády, společnosti těžící fosilní paliva, velcí producenti emisí, globální Sever, industrializované země, Čína a Indie a mocní a bohatí lidé.

V žádném z 20 workshopů nikdo spontánně nenadnesl dějiny kolonialismu a jejich vztah ke změně klimatu. Když však byli vyzváni, aby zvážili historickou odpovědnost,⁸⁸ projevili někteří účastníci workshopů – především ve Španělsku⁸⁹ – sofistikovanou analýzu úlohy historického vykořisťování.

“ Je hodně dobře, že změna klimatu má politickou perspektivu, protože ona je totiž způsobená v rámci konkrétní ideologie, a to imperialismu a kolonialismu, bez kterých by se tohle všechno nestalo.“

Workshop, Španělsko

“ Protože když se podíváme, kdo změnu klimatu způsobil historicky, jsou to také lidé, kteří z ní hodně profitovali a i dnes z ní ještě pořád profitují prostřednictvím postkoloniálních struktur a i dnes si ještě pořád drží moc.“

Workshop, Německo

► Dávali smíšené odpovědi a myšlenku ustavení historické odpovědnosti

Pro některé účastníky workshopů je to myšlenka přitažlivá

Když jim byla předložena, vzalo mnoho účastníků myšlenku ustavení historické odpovědnosti za svou. Uznali, že bohatší země hrály v minulosti mnohem větší úlohu ve způsobení změny klimatu, a tudíž mají jinou odpovědnost nyní a do budoucna.

Zejména podpořili myšlenku zapojit do diskuze o klimatické krizi **etiku a morálku** a jako způsob ustavení historické odpovědnosti navrhovali mechanismy jako „znečišťovatel platí“.

“ Myslím, že je zajímavé, že je to etická otázka, protože je tam myšlenka odpovědnosti, je to morální odpovědnost, takže to je podle mě zajímavá představa.“

Workshop, Francie

“ Stejně jako můžeme dostat pokutu třeba když neuklidíme po psovi, musí taky dostat pokutu firmy a jednotlivci, kteří drancovali přírodní a lidské zdroje, nebo musí být nějaký způsob nápravy na úrovni společnosti.“

Workshop, Španělsko

Mnozí z účastníků **dávali do souvislosti minulou industrializaci a odpovědnost za změnu klimatu**. Účastníci příležitostně projevovali sofistikovanou analýzu úlohy kolonialismu a imperialismu – viz diskuze výše – a její důsledky, pokud jde o dnešní odpovědnost.

Ale pro jiné účastníky workshopů to byla sporná myšlenka

Ne všichni mladí lidé uznávají princip, že lidé, kteří vytvořili největší škody v minulosti, by měli nést většinu odpovědnosti. Někteří účastníci vznášeli praktické a filozofické námitky, mimo jiné následující:

„Minulost není relevantní pro to, co budeme dělat teď“: Několik účastníků nevidělo relevanci minulosti pro dnešní řešení a zdůrazňovali, že bychom měli hledět dopředu a ne dozadu – a soustředit se na to, kdo má schopnost jednat teď, a ne na to, kdo je odpovědný historicky.

“ *Tahle definice se mi fakt nelíbí. Mám pocit, že to je o minulosti a trochu o přítomnosti. Nemám pocit, že je to o budoucnosti.*
Workshop, Maďarsko

,Je těžké zjistit, kdo je odpovědný‘: Někteří účastníci argumentovali, že je těžké obvinít konkrétní lidi nebo země, protože kolektivní odpovědnost neseme všichni. Jiní tvrdili, že není zcela zřejmé, kdo je odpovědný, a že přijít na to by vyžadovalo zkoumání a analyzování, a to by mohlo být nepraktické nebo zbrzdit kroky k nápravě.

“ *Ano, ale k tomu je potřeba dobrá analýza, kdo je odpovědný a do jaké míry.*“
Workshop, Lotyšsko

Zpochybňována byla také etika takového procesu, byly obavy, že by věc šlo snadno překroutit nebo zneužít.

“ *No, mně to minimálně přijde docela kontroverzní... kdo o tom bude rozhodovat, že je to spravedlivé? To je i když máme soudy a podobně.*“
Workshop, Česká republika

,Neměli bychom hledat, na koho svalit vinu‘: Někteří účastníci prohlašovali, že zjišťovat, kdo nese vinu, by jen zabralo čas a odvedlo pozornost. Řada jich argumentovala, že odpovědní jsme všichni nebo že bychom měli všichni spolupracovat, a ne obviňovat jedny a druhé zbavit odpovědnosti.

“ *Všichni jsme lidské bytosti a jsme jeden svět. Jedna Země. Když přijde na oteplování klimatu, jsme jedna Země! Planeta. Nemyslím, že bychom měli na lidi ukazovat prstem.*“
Workshop, Belgie

,Klimatická spravedlnost zabere příliš času‘: Někteří účastníci viděli ustavení historické odpovědnosti jako brzdu nebo odvádění pozornosti od řešení změny klimatu teď. Panoval dojem, že klimatická spravedlnost zabere příliš času a že spravedlnostní aspekt lze nechat na později.

“ *Musíme opatrně, abychom místo nápravy... nestrávili spoustu času zjišťováním, kdo za to může.*“
Workshop, Česká republika

,Nemůžeme volat k odpovědnosti lidi z minulosti‘: Někteří argumentovali, že není možné volat k odpovědnosti lidi, kteří už nejsou naživu nebo kteří nevědí, že jejich činy způsobovaly změnu klimatu.

“ *Můžou za to lidé, kteří věděli, že to vede k ohřívání klimatu; nebudu obviňovat někoho, kdo o [tom] moc nevěděl. Všem nám to trvalo, než jsme ten koncept pochopili, a myslím, že není správně říct ,tenhle za to může, a ostatní ne‘.*
Workshop, Španělsko

,Nemůžeme ignorovat, jakou úlohu hrají země BRICS dnes‘: Někteří účastníci vyslovili obavy, že soustředění na minulost zbavuje odpovědnosti země BRICS (Brazílie, Rusko, Indie, Čína a Jihoafrická republika).

“ *Když se podíváme na největší světové hráče, Čína teď vypouští nejvíc emisí na světě a Spojené státy a Evropa mají historickou odpovědnost. Jestli chceme bojovat proti změně klimatu, musí do toho s námi jít i země BRIC. Jinak budeme i dál v mrtvém bodě.*“
Workshop, Belgie

Co tato zjištění znamenají pro komunikátory?

Mladí dospělí **na workshopech** se domnívali, že někteří aktéři nesou za změnu klimatu větší odpovědnost než jiní. Měli však tendenci soustředit se na současnost, a ne na minulost, ledaže byli vyzváni, aby zvažovali minulost. Jejich analýzy měly tendenci přehlížet zejména kolonialismus.

Představa volání zemí či lidí k odpovědnosti za jejich historické činy se setkávala se smíšenými reakcemi. Některé z účastníků přitahovala například myšlenka „znečišťovatel platí“, jiní však měli pocit, že ustavení historické odpovědnosti by se mohlo stát brzdou nebo odvádět pozornost od řešení změny klimatu teď. Některí argumentovali, že není možné volat k odpovědnosti lidi, kteří už nejsou naživu nebo kteří nevědí, že jejich činy způsobovaly změnu klimatu.

Z **výsledků workshopů** vyplývá, že když chtějí komunikátoři aktivizovat mladé dospělé v Evropě, které znepokojuje změna klimatu, měli by dělat následující:

- **Vysvětlovat, jak minulost vedla k přítomnosti** – Mladí dospělí na workshopech se domnívali, že současná globální ekonomika poškozuje lidi a přírodu, ale mnoho z nich si to nedalo snadno do souvislosti s minulostí. Na příkladech, se kterými se dá snadno ztotožnit, vysvětlíte souvislost mezi minulostí a budoucností s odkazem na dědictví kolonialismu a extrakce zdrojů, a jak jimi byly i jsou formovány dnešní praktiky. Třeba příkladem špatných podmínek a překerní práce v továrnách na globálním Jihu můžete ilustrovat dědictví koloniální extrakce, a jak dodnes vede k vykořisťování, které poškozuje základní práva lidí a přírodu. Přesvědčení mladých lidí, že bohaté země mají větší odpovědnost za změnu klimatu, může posloužit jako základ pro porozumění, jak to vyplývá z minulých praktik i ze současných emisí.
- **Rozšířit princip „znečišťovatel platí“ na historickou odpovědnost a upravit ho** – Mnoho mladých lidí rozumí principu „znečišťovatel platí“ jako něčemu, co může otevřít cestu ustavení historické odpovědnosti. Jedním ze způsobů, jak ustavit odpovědnost za širší škody na společnosti a životním prostředí, je například jeho rozšíření na „extraktor platí“ nebo „vykořisťovatel platí“. Jak účinný by tento přístup byl, by musel ověřit další výzkum.
- **Mluvit o tom, jak minulost může poskytnout důležitá poučení pro tvorbu řešení a pomoci zajistit, aby se škoda neopakovala** – Koncept historické odpovědnosti zahrnuje myšlenku, že ohlédnutí do minulosti nám umožní cestu do budoucnosti. To znamená, že by mohlo být užitečné opřít se o argumenty o ponaučení z minulosti a zajištění, aby škodící praktiky nepokračovaly.⁹⁰
- **Odůvodňovat koncepty jako reparace argumenty o sociální spravedlnosti** – Mnozí mladí lidé v tomto výzkumu neprojevali, že by jasně rozuměli řešením, která jsou sociálně spravedlivá nebo odčihují minulé nespravedlnosti. K opodstatnění reparací je tedy potřeba nejdříve vybudovat toto porozumění, pospojovat informace o tom, jak škody z minulosti souvisí s extraktivními ekonomikami dneška a jak řešení jako reparace mohou řešit environmentální a sociální nespravedlnosti a podporovat rovnost.
- **Vypořádat se s konkrétními zmatky a obavami, jako jsou otázky důvěry** – Komunikátoři mohou vyprávět příběh, jak minulost vedla k přítomnosti, a přitom se vypořádat s konkrétními zmatky a obavami, které mladí lidé mají. To může například zahrnovat vědecké vysvětlení, kde leží zodpovědnost za klimatickou krizi, proč je minulost relevantní pro to, co bude dál, a jak se dá věřit procesu, který pomůže definovat, kdo má odpovědnost.

4.5 Spravedlivý proces: procedurální spravedlnost

„Klimatická spravedlnost stvrzuje právo původních národů a postižených komunit mít své zastoupení a mluvit samy za sebe“ – Principy klimatické spravedlnosti z Bali⁹¹

Klimatická spravedlnost navrhuje řešení, která přerozdělí moc a středobodem učiní ty nejpostiženější. Zahrnuje myšlenku procedurální spravedlnosti, která se soustředí ne na výsledek, ale na férovost rozhodovacího procesu. Lidé například někdy spíš akceptují výsledky jednání o klimatu, když mají za to, že jich bylo dosaženo férově – například, když se lidem a zemím nejvíce postiženým změnou klimatu v rámci rozhodovacího procesu naslouchá.⁹²

Dotazníkové šetření zjistilo, že mladí dospělí po celé Evropě:

- **Si často myslí, že by komunity měly být přímo zapojeny do rozhodnutí, která je ovlivňují**

Téměř polovina (47 %) dotazovaných mladých lidí uvedla, že si myslí, že nejlepším způsobem správy věcí veřejných z hlediska boje proti změně klimatu by byl systém, kde je moc decentralizovaná a komunity se přímo podílejí na rozhodování. Šlo o nejčastěji vybíranou formu správy věcí veřejných napříč všemi zeměmi, politickými orientacemi i genderovými a věkovými skupinami.

Nejúčinnější způsob správy věcí veřejných pro boj proti změně klimatu

System, kde moc drží lídr na nejvyšším místě a lídr/strana má kontrolu po dlouhé časové úseky, aniž by čelila opONENTUŘE ve volbách

7 %

System, kde je moc centralizovaná a drží ji zvolení národní zástupci a lídr/strana pravidelně čelí opONENTUŘE ve volbách

33 %

System, kde je moc decentralizovaná a distribuovaná napříč místními, regionálními a národními úrovněmi a komunity se přímo podílejí na rozhodnutích, která je ovlivní

47 %

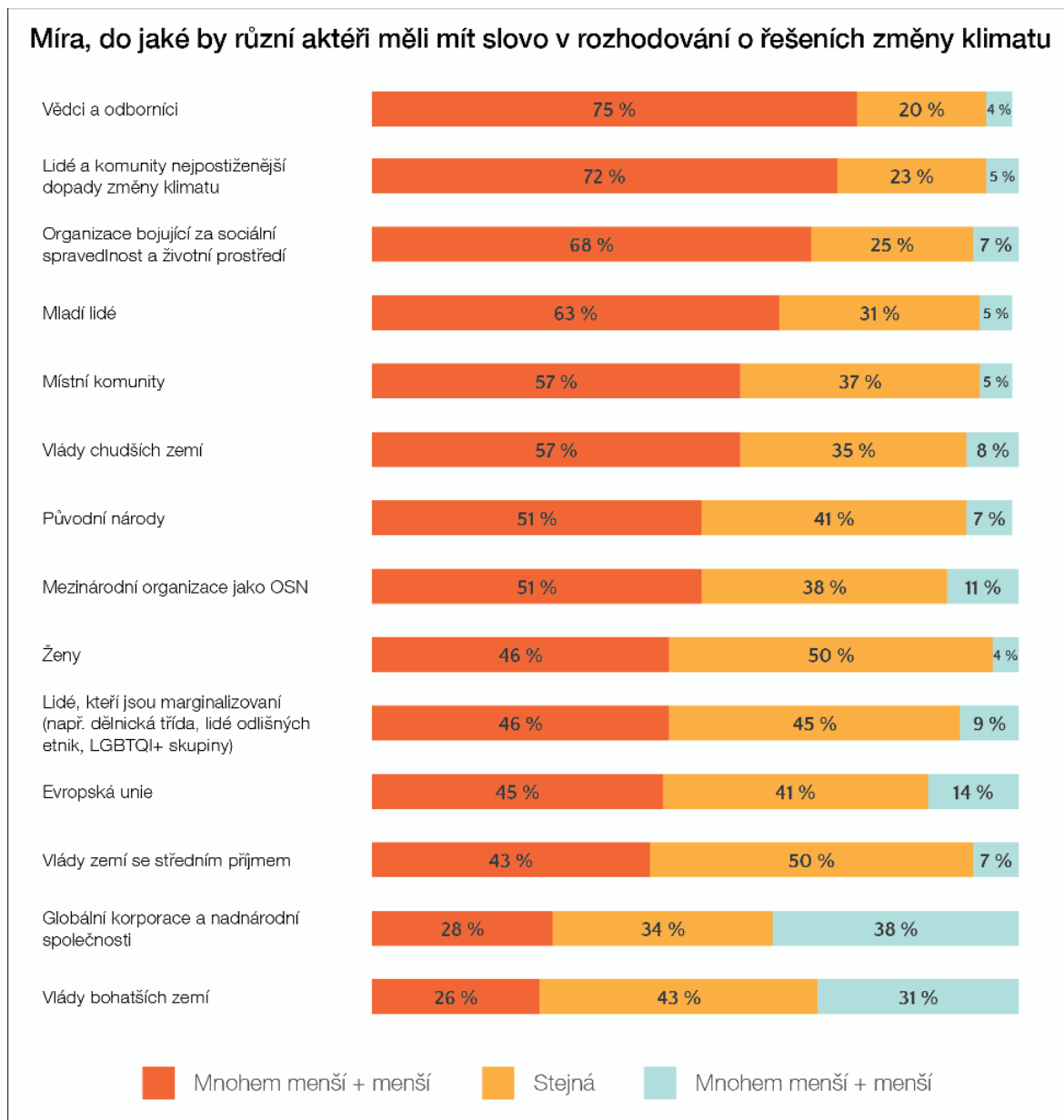
Graf 8: Názory respondentů dotazníkového šetření na to, jaké formy správy věcí veřejných by byly lepší pro boj proti změně klimatu⁹³

- **Se domnívají, že větší slovo by měli mít vědci a odborníci a lidé nejpostiženější změnou klimatu**

Z výsledků šetření vyplývá, že mladí lidé chtějí, aby při řešení změny klimatu hrála větší roli většina skupin napříč společností, než tomu v současnosti je. Mezi skupinami, na které respondenti především poukazovali, že by měli mít zásadnější slovo při rozhodování o změně klimatu, pak

byli především vědci a odborníci (75 %), lidé a komunity nejpostíženější změnou klimatu (72 %), organizace bojující za sociální spravedlnost a životní prostředí (68 %) a sami mladí lidé (63 %).

Tyto postoje odrážejí celkový pocit mladých lidí v tomto výzkumu, že boj proti změně klimatu je třeba celkově zintenzivnit.

Graf 9: Názory respondentů dotazníkového šetření na to, kteří aktéři by měli mít větší či menší slovo, než mají teď, v rozhodnutích ohledně boje proti změně klimatu⁹⁴

► Se domnívají, že vlády bohatých zemí a korporace už mají dost moci nebo příliš moci

Respondenti šetření si mysleli, že vlády bohatých zemí a nadnárodní korporace by měli mít stejné slovo nebo menší. Tuto myšlenku podporovaly téměř tři čtvrtiny respondentů – snad proto, že si mysleli, že vlády a firmy už mají příliš velké slovo, nebo protože nevěří, že ohledně změny klimatu udělají správnou věc.

Dobrovolnice z organizace Jal Saheli („Přátelé vody“) se účastní stavby retenční přehrážky na vyschlém korytě říčky Bachedi ve vesnici Agrotha v okrese Tikamgarh v indickém státě Madhjaapradesh v červnu 2022
Autor fotografie: SANJAY KANOJIA/AFP prostřednictvím Getty Images

► Ale mnozí si nedají do souvislosti vyloučení ve smyslu moci a podílu na rozhodování s větším postižením změnou klimatu

Z tohoto výzkumu vyplývá, že mladí dospělí se domnívají, že lidé se znalostí o změně klimatu, ať už získanou formálním vzděláváním či školením nebo v důsledku zkušeností s dopady změny klimatu, by měli mít větší slovo.

Nicméně jejich porozumění, kdo je změnou klimatu více postižený, se zdá být omezené. Pokud jde o to, zda by chtěli podobnou nebo větší úlohu pro ženy, původní obyvatele a marginalizované lidi, byli respondenti šetření nejednotní.

To naznačuje, že mladí dospělí ne nutně vidí souvislost mezi systematickým přehlížením ve smyslu moci a podílu na rozhodování a větším postižením změnou klimatu. Navíc to naznačuje, že mnozí znalostem původních obyvatel nepřikládají velkou hodnotu.

Workshopy zjistily, že mladí dospělí v Evropě, které znepokojuje změna klimatu:

► Se domnívají, že větší slovo by měli mít nejpostíženější

Ve shodě s respondenty šetření účastníci workshopů povětšinou souhlasili, že nejpostíženější by měli mít větší slovo, například proto, že by to vedlo k lepším řešením, protože mohou přispět důležitými znalostmi a zkušenostmi.

“*Prostě mají za sebou jiné zkušenosti, takže by mohli lépe posoudit, co je důležité, a co ne.*“
Workshop, Německo

Někteří se dovolávali principu, že každý má právo na zastoupení a že existuje morální imperativ konzultovat s těmi, na které bude mít rozhodnutí největší vliv.

“*Mají přesně stejné právo na spolusebeurčení jako ostatní.*“
Workshop, Německo

“*Řekněme, že jsem holka z chudé rodiny v Peru a velká firma přijde těžit zdroje z mé země, bere mi jídlo, aby bylo [v supermarketu] o jablko víc. A říká, chceme to jablko, a já na to, že ano, ale to znamená, že mi vezmete všechno. Očividně ta holka v Peru by měla mít na vybranou víc než ta firma.*“
Workshop, Španělsko

► Chtějí, aby mladí lidé měli větší slovo, ale ne břemeno odpovědnosti

Účastníci workshopů se také domnívali, že by mladí lidé měli mít víc moci a podílu na rozhodování při řešeních změny klimatu.

“*Dejte mladým lidem příležitost být blíž rozhodování, protože budoucnost je v zásadě pro nás, a já myslím, že je na čase mladé lidi zapojit.*“
Workshop, Portugalsko

Příležitostně však vyjadřovali odpor vůči představě, že právě oni by měli nést břemeno odpovědnosti za vyřešení problému (viz kapitola 5, Narativ 2).

“*Unavuje mě, jak nás jako mladé lidi má každý na mušce... spousta věcí by prostě neměla být naše odpovědnost...*“
Workshop, Španělsko

A zatímco někteří prohlašovali, že změna může přijít jedinečně od mladých lidí, jiní zpochybňovali, jakou mají mladí lidé moc.

► Někteří budou s menší pravděpodobností přikládat hodnotu žité zkušenosti jako zdroji znalostí

Přestože si mnoho účastníků workshopů myslí, že nejpostíženější by měli mít větší slovo, nedomnívají se nutně, že by vůdcovství mělo přicházet z frontových linií. Někteří se myslence, že lidé se zkušenostmi s dopady změny klimatu z první ruky by měli mít větší slovo, bránili úplně. Zdálo se, že tito mladí dospělí

upřednostňovali technické a vědecké znalosti a prohlašovali, že nejpostiženějším lidem by mohla chybět odbornost potřebná k dobrým rozhodnutím.

“...oni jsou často taky chudí, prostě nemají peníze, aby se vzdělávali, a pravděpodobně tak složitý problém nemůžou vyřešit.“
Workshop, Česká republika

“...ona je to vážně trochu otázka rozhodování na základě kompetentnosti, ne za základě toho, kdo pochází z víc znevýhodněné situace, protože i když ten člověk z první ruky zažil, jak zlá je změna klimatu, nemusí nutně být nejkompetentnější o tom rozhodovat.“
Workshop, Maďarsko

Co tato zjištění znamenají pro komunikátory?

Z **výsledků workshopů** vyplývá, že se naskytá příležitost promlouvat k touze mladých dospělých, aby ti nejpostiženější měli větší slovo v klimatických řešeních. Komunikátoři by mohli poukázat jednak na potřebu solidarity s původními obyvateli a lidmi a komunitami na globálním Jihu a s lidmi s přímými zkušenostmi se změnou klimatu, tak na to, kolik se toho od nich lze naučit.

Avšak v souladu s principy klimatické spravedlnosti je přitom potřeba nevyvolat dojem, že by měli být začleněni jen proto, že mají hodnotné znalosti – je potřeba zdůrazňovat, že je to jak správně z principu, tak užitečné v praxi.⁹⁵

Z **výsledků workshopů** vyplývá, že když chtějí komunikátoři aktivizovat mladé dospělé v Evropě, které znepokojuje změna klimatu, měli by dělat následující:

- **Promlouvat k touze mladých dospělých, aby ti nejpostiženější byli přímo zapojeni do rozhodování o změně klimatu** – Vykreslete obrázek, jak by mohla vypadat demokratická správa věcí veřejných, kdyby zahrnovala hlasy těch, kteří mají nyní méně moci. To pomůže zdůraznit, co podle analýzy prizmatem klimatické spravedlnosti v současnosti nefunguje, a vytvořit dojem, že jsou možné alternativy.⁹⁶
- **Vysvětlovat žitou zkušenost jako hodnotnou podobu odborných znalostí o klimatu** – například tak, že se podělíte o příklady, ve kterých komunity sehrály klíčovou úlohu při pozorování místních klimatických dopadů nebo přispěly k úspěšným a relevantním řešením. Zdůrazněte nejen potřebu solidarity, ale také kolik se toho od lidí s přímými zkušenostmi se změnou klimatu dá naučit. Zarámování navrhované projektem Framing Climate Justice „od lidí s přímou zkušeností se změnou klimatu se všichni můžeme naučit něco důležitého“⁹⁷ by u mladých lidí mohlo být účinné.
- **Dovolávat se práva mít slovo při rozhodování** – Opřete se o přesvědčení mladých lidí, že účast lidí a komunit na rozhodování je inherentně důležitá. Zarámování navrhované projektem Framing Climate Justice „je inherentně důležité, aby postižené skupiny měly podíl na rozhodování“⁹⁸ by u mladých lidí mohlo být účinné.

- **Vystříhat se obrazů či rámců, které pasují marginalizované lidi do role pasivních obětí⁹⁹** – namísto toho ukazujte, že jsou samostatnými aktéry a odborníky a jak zásadní je jejich vůdcovství pro vyřešení problému.¹⁰⁰ Například poukazujte na kolektivní akce, protesty, propagaci nebo kampaně vedené ženami a původními obyvateli, zvláště z globálního Jihu, a mladými lidmi nebo zdůrazňujte klíčovou úlohu znalostí původních obyvatel při ochraně 80 % celosvětové biodiverzity, přestože představují jen 5 % světové populace.¹⁰¹
- **Mladí lidé mohou hrát významnou úlohu, ale nemělo by se od nich očekávat, že ponesou celé břemeno sami** – Zdůrazňujte, jak významnou úlohu mladí lidé mají a konkrétní způsoby, jak se mohou zapojit, ale dejte si pozor, abyste jen na mládež nekladli tíhu řešení problému, který z velké části nezpůsobila. Někteří mladí dospělí v tomto výzkumu zdůrazňovali, že odpovědnost za řešení krize by neměli mít disproporčně oni. Také prohlašovali, že ke změně musí dojít na všech úrovních, od jedinců přes vlády až po systémy, a musí jít o mezigenerační úsilí.

Policista odstraňuje kámen, aby zprůchodnil silnici, během protestu proti privatizaci vodních zdrojů v roce 2009 v Ekvádoru.
Autor fotografie: ANDY BUCHANAN/AFP prostřednictvím Images

4.6 Spravedlivá reakce: reparace a přerozdělení

„Žádáme o zaplacení... Nežebáme o pomoc. Chceme, aby rozvinuté země splnily své povinnosti a splatily svůj dluh.“ – Angelica Navarro¹⁰²

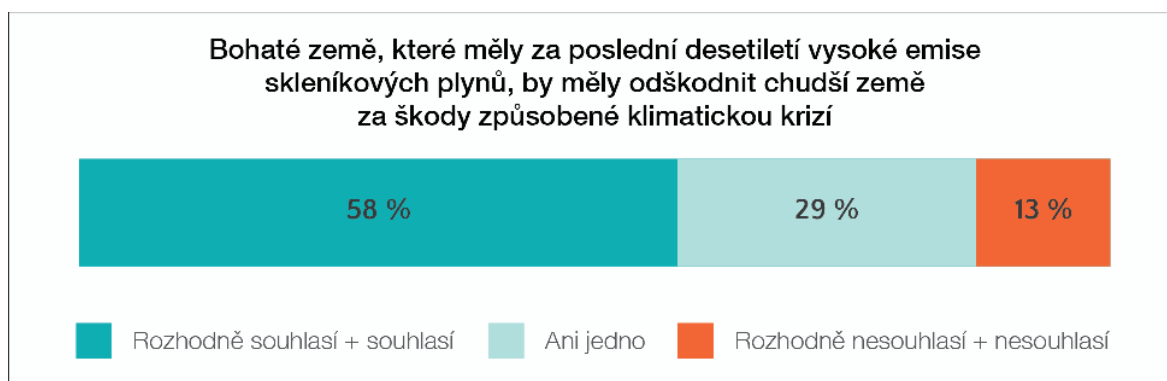
Principy reparací a přerozdělení v rámci politik v oblasti změny klimatu jsou založené na myšlence navrácení bohatství získaného od kolonizovaných lidí a zemí s celosvětovou většinou, které posloužilo především bohatému světu. Tyto principy berou v potaz, že kolonizovaní lidé a komunity trpí nejhoršími následky změny klimatu, přestože za ni nesou nejmenší odpovědnost. Jejich propagátoři volají po reparacích ze strany bohatých zemí za škody a ztráty na životech a živobytí, které zažívají lidé a komunity na globálním Jihu. Je to vyjádřeno v důležitých diskuzích o škodách a ztrátách a finančním odškodnění na úrovni Rámcové úmluvy OSN o změně klimatu (UNFCCC).¹⁰³

Dotazníkové šetření zjistilo, že mladí dospělí po celé Evropě:

- Jsou povětšinou pro to, aby bohatší země odškodnily chudší země, které čelí ztrátám a škodám v důsledku změny klimatu

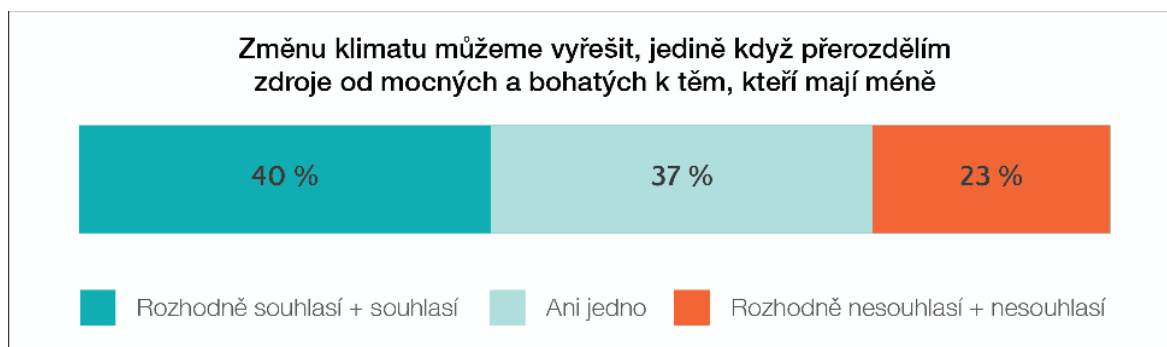
Většina respondentů šetření podpořila myšlenku, že by bohaté země měly odškodnit chudší země za škody způsobené klimatickou krizí. Platilo to napříč politickým spektrem: souhlasilo sice méně pravicově orientovaných účastníků než levicově orientovaných, ale celkově nesouhlasila jen menšina.¹⁰⁴

Graf 10: Názory respondentů dotazníkového šetření na to, zda by bohaté země měly chudším zemím poskytnout odškodnění za škody způsobené klimatickou krizí¹⁰⁵

► Dvě pětiny také mají pocit, že by měly být přerozděleny zdroje

Zhruba 40 % respondentů šetření souhlasilo, že změnu klimatu lze vyřešit, jen když budou přerozděleny zdroje od bohatých k těm, kteří mají méně.

Graf 11: Názory respondentů dotazníkového šetření na nutnost přerozdělení zdrojů pro řešení změny klimatu¹⁰⁶

Nicméně jak o odškodnění, tak o přerozdělení si mnoho respondentů nebylo jistých.¹⁰⁷ Naznačuje to, že mnozí mladí dospělí o těchto myšlenkách buď nevědí, nebo si na ně dosud neutvořili silný názor.

Workshopy zjistily, že mladí dospělí v Evropě, které znepokojuje změna klimatu:

► Projevují podporu myšlenky, aby bohaté země platily za škody způsobené změnou klimatu

Workshopy nabídly další poznatky o tom, jak se mladí dospělí potýkají s konceptem odškodnění. Mnozí účastníci ho podporovali v principu, rozuměli mu například jako prostředku uznání bezpráví, vrácení dlužných peněz, přijetí odpovědnosti za škody a předcházení škodám budoucím.

“...co mě oslovuje, je koncept ekologického dluhu a odškodnění... Máme ekonomické dluhy, tak proč bychom neměli ustavit dluhy ekologické? Bohatí lidé... tedy vlastně bohaté země, pardon, by měli dluhy vůči chudým zemím, takže by byly systémy splácení dluhů, stejně jako je platba odškodného i s úrokem, když zaviníte nehodu.“

Workshop, Francie

► Ale někteří také vyjádřili obavy ohledně konceptu odškodnění a toho, jak by to fungovalo v praxi

Mladí dospělí na workshopech vznášeli řadu praktických a filozofických otázek či obav na následující témata:

Druhy odškodnění, které by byly přiměřené a spravedlivé, a zda stačí peníze

“A jaký druh odškodnění a co by bylo férové (nevím), takže když je přírodní požár, odškodnění je o tom pomoci zemi nebo přírodě vzpamatovat se nebo přesunout lidi jinam a poskytnout jim nové bydlení, nebo nevím. Protože na tom záleží.“

Workshop, Maďarsko

“ Slovo ‚odškodnění‘ mě rozesmívá... protože co jim dáte? Peníze? Nové byty? Co dáte jako odškodnění za zničení něčeho?
Workshop, Španělsko

Odškodnění by měly doprovázet širší systémové změny, které zcela zabrání poškozování

“ Nějaká ropná společnost znečistila prostředí a na té se dá žádat odškodnění, ale systém by měl být nastavený tak, aby pravděpodobnost znečištění byla minimální nebo vyloučená.“
Workshop, Lotyšsko

“ Jenom jsme uvažovala o jednom konkrétním problému, amazonský prales, oni ho prostě úplně drancují, ale za to [původním obyvatelům] nemůžou dát peníze. Nejlepší řešení je přestat to dělat.“
Workshop, Česká republika

Účastníci workshopů byli citliví vůči rozporu v tom, že se poskytne odškodnění a zároveň se dál působí škody. Účastníci příležitostně vznesli obavu, že by se s odškodněním mohlo dokonce zacházet jako s povolením pokračovat v poškozování, že by vlastně šlo o zaplacení licence namísto zastavení škodlivé činnosti.

“ Když uděláte tohle, musíme pak řešit určitou mentalitu ‚rozbiju hrnec, zaplatím za něj a vyřízeno! Všechno je zas v pořádku‘.“
Workshop, Belgie

Chtěli, aby odškodnění doprovodily širší strukturální změny, které by bránily poškozování.

Zda je odškodnění možné vzhledem k tomu, kolik škod už se nadělalo, a skutečnosti, že se dělají nadále

“ V těchhle zemích jsme udělali tolik špatných věcí, nejsme schopní je odškodnit.“
Workshop, Belgie

“ Západní koloniální země z těchhle území ještě „neodešly“, ještě pořád se je snaží ovládat. Jak se od nich dá čekat, že je odškodní, když z těch zemí neodejdou? Nebo když jim nevrátí, co jim dluží?“
Workshop, Francie

► Někteří myšlenku odškodnění přímo odmítají

Účastníci vznesli námitky podobné mnohým probraným v kapitole 4.4: že není možné volat současné generace k zodpovědnosti za minulost; je to příliš komplikované a environmentální krize je příliš naléhavá, aby se zjišťovalo, kdo je vinen; a že by bylo lepší soustředit se na jednotu, řešení a budoucnost.

Co tato zjištění znamenají pro komunikátory?

Přestože myšlenky, jako je princip „znečišťovatel platí“ se **účastníkům workshopů** zdály být povědomé, koncept odškodnění byl podle všeho chápán méně a setkával se se smíšenými reakcemi od podpory přes zpochybňování až po aktivní nesouhlas. Mnozí z účastníků vznášeli praktické a filozofické otázky – například zda by odškodnění doprovázely systémové změny, které by zabránily pokračování poškozování. Někteří neviděli relevanci pro současná řešení a obávali se, že by ustavení historické odpovědnosti mohlo plodit rozkoly nebo zbrzdit kroky k nápravě. Zdá se, že existuje prostor pro to se takovými otázkami a obavami zabývat a potenciál pro vybudování podpory budoucích mechanismů odškodnění mezi znepokojenými mladými dospělými.

Z **výsledků workshopů** vyplývá, že když chtějí komunikátoři aktivizovat mladé dospělé v Evropě, které znepokojuje změna klimatu, měli by dělat následující:

- **Mluvit o problémech se škodlivými systémy v současnosti a propojovat je s minulostí** – Probírání škodlivé povahy dnešní ekonomiky se pravděpodobně setká s kladnou odezvou, zatímco témata minulosti či reparací si vyžádají více vysvětlování. Vysvětlujte souvislost mezi minulostí a současností tak, že načrtnete sled událostí od systémů minulých po systémy dneška a proč to znamená, že porozumění minulosti je relevantní pro řešení, která půjdou ke kořenům dnešního problému.
- **Nabízet konkrétní vysvětlení, jak by odškodnění fungovalo v praxi** – Vypořádejte se s konkrétními zmatky či obavami, jako například jak zajistit, aby odškodnění bylo přiměřené. Další výzkum by se mohl zabývat tím, zda by pomohlo sdílení minulých příkladů¹⁰⁸ úspěšných reparativních politik nebo současných příkladů lidí a komunit domáhajících se odškodnění dnes,¹⁰⁹ aby odškodnění lidé vzali za své jako politiku v oblasti změny klimatu. Příklady by mohly pomoci ilustrovat, proč je odškodnění potřeba a jak by mohlo fungovat v praxi, a díky nim by mohlo být snazší se s tímto konceptem ztotožnit.
- **Dejte odškodnění do souvislosti ze zárukou, že se poškozování nebude opakovat** – Mladí dospělí v tomto výzkumu byli citliví vůči rozporu v tom, že se poskytne odškodnění a zároveň se dál působí škody. Je pravděpodobné, že myšlenka odškodnění získá na přesvědčivosti, když se dá do souvislosti s širšími změnami, které zaručí, že se poškozování lidí a přírody nebude opakovat.¹¹⁰

Lidé se brodí u uvízlých nákladních automobilů na zaplavené silnici v bangladéšském okrese Sunamganj.
Autor fotografie: MAMUN HOSSAIN/AFP prostřednictvím Getty Images

4.7 Spravedlivá reakce: činnost jednotlivců, národních vlád a EU

„Už příliš dlouhou dělají evropské vlády a firmy paseku po celém světě... Abychom neupadli do klimatického kolonialismu, potřebuje evropský zelený úděl¹¹¹ jasný plán, jak vymýtit škodlivé extraktivní modely, akceptovat svou historickou odpovědnost v klimatické krizi a nabídnout mechanismus odpovědnosti za škody, které firmy z EU působí na globálním Jihu... Jen když uzná, že udržuje v chodu koloniální kapitalismus, a zaváže se k ukončení tohoto přístupu, může být zelený úděl EU skutečně účinný při řešení změny klimatu.“ – Myriam Douo¹¹²

Analýza prizmatem klimatické spravedlnosti připisuje odpovědnost za klimatickou krizi ne jednotlivcům, ale národním vládám a nadnárodním společnostem. Uznává, že jednotlivci hrají svou úlohu, ale ta je omezená, zvláště u lidí žijících v chudobě a v chudších zemích a komunitách.¹¹³

Propagátoři klimatické spravedlnosti volají po tom, aby se západní vlády a EU posunuly od úzkého zaměření na emisní cíle a zelené technologie a přijaly historickou odpovědnost za klimatickou krizi a za environmentální a sociální poškozování, které dnes udržuje v chodu nerovné mocenské vztahy a škodlivé extraktivní modely. Na vládách a EU požadují, aby se jasně zavázaly k řešení změny klimatu způsobem, který zajistí, aby v jádru řešení byla sociální, ekologická a historická spravedlnost.¹¹⁴

Dotazníkové šetření zjistilo, že mladí dospělí po celé Evropě:

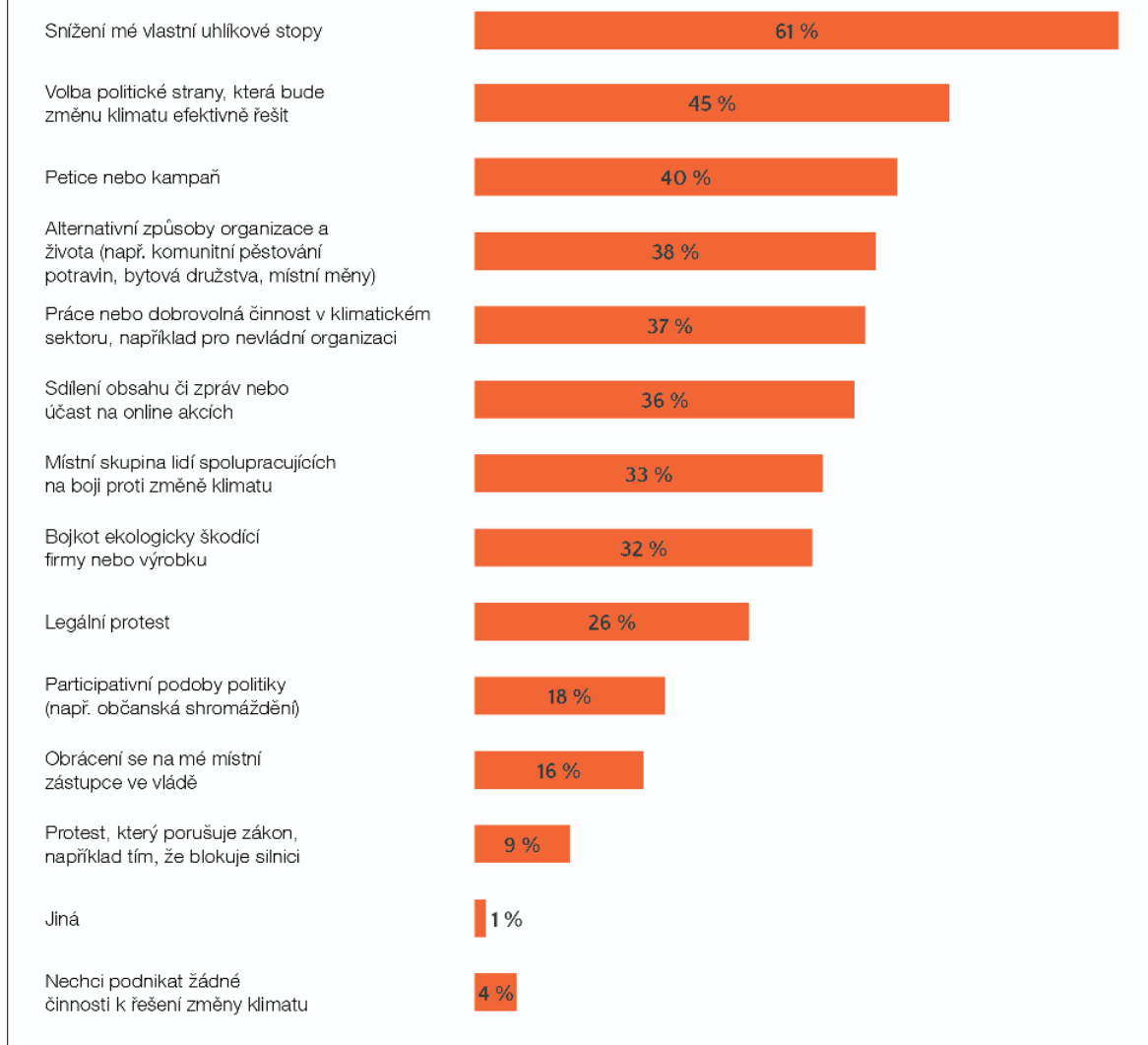
- **Chtějí proti změně klimatu něco dělat – včetně téměř 10 %, které podle jejich vyjádření přitahuje občanská neposlušnost**

Mladí lidé chtějí v reakci na výzvu změny klimatu něco dělat. Jen 4 % respondentů v šetření uvedla, že nechtějí dělat vůbec nic. Na opačném konci spektra pak téměř 10 % respondentů uvedlo, že by v boji proti změně klimatu byli ochotni porušit zákon. Přes 25 % respondentů uvedlo, že by se chtěli zapojit do legálního protestu.

Aktivisté proti změně klimatu ze skupiny Extinction Rebellion (XR) blokuji silnici.
Autor fotografie: Marcos del Mazo/LightRocket prostřednictvím Getty Images

Činnosti do kterých mladí dospělí chtějí být zapojeni v boji proti změně klimatu

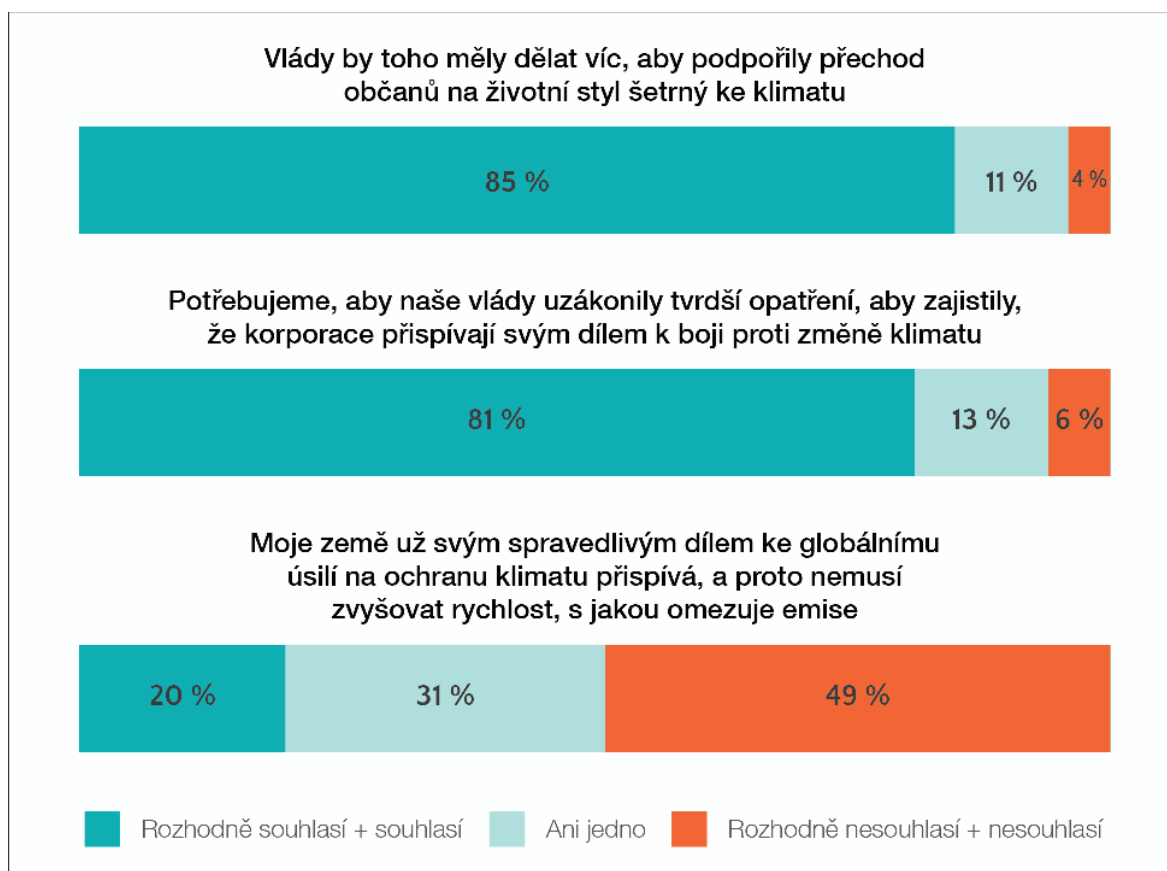

Graf 12: Četnost, s jakou respondenti šetření zvolili různé druhy činnosti, do nichž by se v boji proti změně klimatu chtěli zapojit (respondenti vybírali činnosti ze seznamu)¹¹⁵

Nejčastěji vybranou činností, o níž mladí lidé uváděli, že by se do ní chtěli zapojit, však bylo „snížení mé vlastní uhlíkové stopy“.¹¹⁶ To odráží předchozí zjištění, že na dotaz, jak reagují na změnu klimatu, mají mladí lidé tendenci volit chování, o nichž mají pocit, že je mají na dosah – jako jsou změny chování v malém měřítku – přestože se domnívají, že nejúčinnější způsob, jak reagovat, by bylo zapojení do kolektivní společenské akce.¹¹⁷ Z předchozího výzkumu vyplývá, že jim možná chybí informace o tom, jak se podílet na jiných druzích činnosti, nebo si nejsou jistí alternativami ke statu quo a nejlepšími strategiemi, jak je uskutečnit.¹¹⁸

► Si myslí, že by toho vlády v boji proti změně klimatu měly dělat více

Naprostá většina respondentů šetření souhlasila, že by toho vlády měly dělat víc, aby podpořily přechod občanů na životní styl šetrný ke klimatu, a uvedla, že by ráda viděla, aby vlády uzákonily tvrdší opatření proti korporacím. Mnozí mají pocit, že jejich země toho k omezení emisí nedělá tolik, kolik by byl její spravedlivý podíl.

Graf 13: Názory respondentů dotazníkového šetření na různá opatření, která by jejich země a jejich vláda mohly podnikat v boji proti změně klimatu¹¹⁹

► Vyjadřují nedůvěru ve vlády

Naprostá většina respondentů šetření uvedla politiky, spolu s celebrity, jako zdroj informací o změně klimatu, jemuž věří nejméně. To je v souladu s předchozími výzkumy, které ukázaly, že u mladých lidí, zvláště u mladých žen, je běžná nedůvěra v politické osobnosti, skepse ohledně politických stran a všeobecný pocit odcizení od mainstreamové politiky.¹²⁰

Workshopy zjistily, že mladí dospělí v Evropě, které znepokojuje změna klimatu:

► Si myslí, že odpovědnost za boj proti změně klimatu mají lidé na nejvyšších místech

Účastníci workshopů měli zato, že ačkoli jednotlivci musí sehrát svou úlohu, odpovědnost mají primárně vlády a velké firmy. Zejména vyjadřovali názor, že by vlády měli uzákonit tvrdší opatření proti korporacím a nadnárodním společnostem, které viděli jako odpovědné za vytvoření velké části škod a působení dalších škod v současnosti.

“ Vláda má na starosti definování veřejných politik a regulaci trhu samotného a definování pravidel pro firmy, takže ta má hlavní odpovědnost. Jinými slovy, firmy se nikdy nerozhodují dělat věci spontánně, nebo jen výjimečně. Jako třeba ‚pojďme snížit výrobu‘. “
Workshop, Portugalsko

► Ale vládám se nedá věřit, nebo se na ně nedá spoléhat, že udělají, co je správné

“ [Chci, aby vlády byly] k lidem mnohem upřímnější. Aby říkaly, co opravdu dělají. Nenechme se nechat obelhávat a urážet. “
Workshop, Rumunsko

Mnoho účastníků napříč různými evropskými zeměmi projevilo pochyby, zda politici učiní, jak slíbili. Vyjádřili touhu, aby jejich političtí vůdci jednali zásadověji.

“ Myslím, že bych začal tím, že bych [po vládě] chtěl, aby dokázala, že lidé lídrům opravdu můžou věřit... že je znepokojuje problém, který znepokojuje společnost, a že na tom skutečně pracují a snaží se něco udělat, aby změnili směr, kterým jdeme. “
Workshop, Portugal

► Mnozí jsou skeptičtí ohledně úlohy EU v boji proti změně klimatu

Účastníci workshopů povětšinou prohlašovali, že si myslí, že se na EU se nedá spoléhat, že v boji změně klimatu podnikne potřebné kroky. Uváděli pro to řadu důvodů – mimo jiné velikost EU, problémy s dosahováním konsenzu, vlastní zájmy či střet zájmů a roli finančních zájmů. Mnozí chápali, že EU má velkou moc, ale vyjádřili pochybnosti, že tuto moc využije ke krokům správným směrem.

Někteří se vyjádřili, že se na EU spolehnout dá, případně že by se na ni spoléhat mělo, ale to se často zdálo pramenit z nutnosti – protože EU má velkou moc a tudíž se na ni spoléhat musí – a ne z optimizmu, že EU udělá, co je třeba.

Účastníci vyjádřili různé obavy, mimo jiné zda budou dodrženy sliby, kam padne břemeno (například na jednotlivce, nebo na „méně rozvinuté země“) a zda to bude férové. Také vyjádřili obavy, zda nebudou opatření pouhým „lakováním na zeleno“ – například přesun emisí EU na globální Jih.

► A myslí si, že EU zavádí změny – ale ne transformativní změny

“ Plně rozumím, jak je důležité, aby se uznala [souvislost kolonialismu a změny klimatu], ale jsou to psychologicky a intelektuálně schopní uznat evropští lídři nebo dokonce různé státy Evropské unie?
Nemyslím si, přinejmenším ne veřejně. “
Workshop, Belgie

Pokud jde o to, čeho může EU dosáhnout, zmiňovali účastníci workshopů opatření jako zdanění a utrácení nebo přijímání zákonů regulujících činnost firem, ale jen zřídka transformativnější činy. Jejich návrhy pokrývaly škálu klimatických politik, ale většinou byly o reformách stávajících systémů. Velmi málo účastníků navrhovalo, že by se EU mohla stát hybatelem zásadních změn, které by proměnily systém samotný, aby se ústředním bodem stala sociální a environmentální spravedlnost a došlo k přerozdělení moci a bohatství. To potvrzuje zjištění studie v Austrálii, která zjistila, že většina lidí si myslí, že vlády mohou hrát jen omezenou úlohu.¹²¹

“ Myslím, že pro staré muže, co sedí v parlamentu EU, by bylo hodně těžké vnímat tak hodně složitou definici. “

Workshop, Lotyšsko (o definici klimatické spravedlnosti)

Jedno možné vysvětlení je, že mladí lidé možná nevnímají EU jako schopnou hlubší změny – kvůli způsobu její organizace, nebo kvůli lidem, kteří jsou u moci, nebo protože ji vidí jako součást systému, který ke změně klimatu sám vedl.

“ Ale problém s EU je, že když vyjde najevo, že jediný způsob, jak zachránit Zemi, je přestat dělat věci hned teď, a to znamená, že to pro ně není dobré finančně, stejně to neudělají. Takže jestli je jediný způsob, jak zachránit životní prostředí, demontovat kapitalismus, tak EU si neřekne, jo, jdeme na to, to by bylo v pohodě. “

Workshop, Maďarsko

Co tato zjištění znamenají pro komunikátory?

Zdálo se, že mnoho mladých dospělých **na workshopech** si myslelo, že změna klimatu je systémový problém – ale měli potíže si přestavit řešení, která by tomuto problému svým rozsahem odpovídala, a jakou roli by v těchto řešeních mohli hrát jednotlivci, vlády a instituce.

Sice očekávali činy od vlád, ale zároveň nevěřili, že jejich vlády nebo EU povedou věci správným směrem. Nemyslí si, že mocné instituce jako EU mohou udělat nebo udělají změny přesahující reformy stávajícího systému – například prostřednictvím dotací či pokut. A vyjádřili obavu, že vlády neprojevují zájem o transformativní změny potřebné k boji proti systémovým problémům, jako je klimatická krize. Zdá se, že za tím vším je tendence k fatalizmu – pocit, že jednotlivci jsou bezmocní a že těm u moci se nedá věřit.

Ze zjištění workshopů vyplývá, že komunikátorům se naskýtá velká příležitost apelovat na touhu mladých po činnosti, ale zároveň dvojí výzva: vylíčit, jak vypadá spravedlivá reakce teoreticky, a inspirovat přesvědčení, že to je možné v praxi.

Z **výsledků workshopů** vyplývá, že když chtějí komunikátoři aktivizovat mladé dospělé v Evropě, které znepokojuje změna klimatu, měli by dělat následující:

- **Soustředit se na změny, které jsou potřeba, a ne na lidi, kteří překážejí** – Mladí dospělí v tomto výzkum vyjádřili skepsi ohledně formálních politických stran a institucí, ale není nutně užitečné tuto skepsi posilovat. Studie v Austrálii^{<?>} ukázala, že zdůrazňování, co vlády dělat mohou a mají, pomáhá poukazovat na to, co v současnosti nedělají, a zároveň to lidi povzbuzuje, aby věřili, že změna je možná. Naopak soustředění na to, co vlády nedělají, tlačí lidi k přesvědčení, že by si lépe poradily firmy nebo volný trh.

- **Poukazovat na možnost transformace a změny** – Pojmenovávajíte příležitosti pro překonání problému – například jaké by mohly být principy, struktury a vlastnosti lepšího ekonomického systému nebo jak by mohla vypadat dobrá, starostlivá správa věcí veřejných, která bere do úvahy lidský a planetární blahobyt.¹²²
- **Dovolávejte se na tušení mladých lidí, že nadnárodní korporace jsou velkou částí problému** – Mladí dospělí v tomto výzkumu vidí nadnárodní korporace jako významné působilce změny klimatu – viz kapitola 4.2 – a domnívají se, že by proti nim vlády měly uzákonit tvrdší opatření. Další výzkum byl mohl ověřit, zda sdělení jako „dobré vlády mohou změnit pravidla a postavit se mocným korporacím“¹²³ a sdělení popisující, jak korporace používají své peníze a moc k ovlivňování vyjednávání o klimatu a vyloučení méně mocných hlasů, souznějí s přesvědčením mladých lidí, že korporace jsou velkou částí problému, a zároveň vytvářejí naději, že by se to mohlo změnit.¹²⁴
- **Odvolávat se na hodnoty, jako je férovost a rovnost** – Ukazujte, jak tyto hodnoty utvářejí kroky proti emisím. Budte například konkrétní o žádoucím výsledku a definujte spravedlivý podíl odkazem na historickou odpovědnost a nynější globální rozdíly v moci a zdrojích.
- **Využívat touhu mladých dospělých něco dělat** – Rozšiřte škálu možností akce a argumentuje, proč by činy měly být založeny na sociální rovnosti a spravedlnosti. Ukažte, že existuje mnoho strategií k dosažení změny a že je možné vybrat si, kam napřít své úsilí, ale že činy by měly být v souladu s principy sociální rovnosti a spravedlnosti. Pro porozumění různým přístupům by mohla posloužit například příručka Strategic Framework for a Just Transition organizace Movement Generation. Množství případových studií z celého světa nabízí také sada nástrojů a síť Beautiful Trouble.¹²⁵
- **Ukázat moc, jakou mají občané, když jednají společně** – a jak se zapojit. Ukažte například, jak se kolektivní akce může postavit institucím, vybudovat instituce nové, ovlivnit lidi, kteří rozhodují, a změnit mocenské vztahy.

První řada demonstrantů účastnících se Pochodu na Washington za práci a svobodu, Washington, 28. srpna 1963.

Autor fotografie: Steve Schapiro/Corbis prostřednictvím Getty Images

4.8 Spravedlivá budoucnost: vize pro budoucnost

„Můžeme přeorganizovat ekonomiku okolo naplňování lidských potřeb, a ne okolo spotřeby elit a akumulace kapitálu. Musíme dát jasně najevo, že to lidem neublíží, že z tohoto přechodu, za který můžou bojovat, naopak hodně získají.“ – Julia Steinberger¹²⁶

Globální reakce na změnu klimatu bývá často rámována jako oběť, která lidem sníží kvalitu života.¹²⁷ Propagátoři klimatické spravedlnosti začínají od jiné premisy – argumentují, že je možné, aby všichni žili smysluplným a naplňujícím životem v rámci ekologických mezí planety, dojde-li k zásadním změnám ve způsobu distribuce moci a zdrojů a k dramatickému snížení globální nerovnosti.¹²⁸

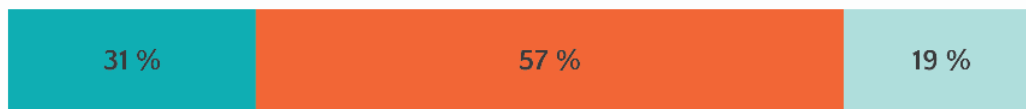

Dotazníkové šetření zjistilo, že mladí dospělí po celé Evropě:

- Si myslí, že budoucnost je pochmurná, ale souhlasí že boj proti změně klimatu by mohl zlepšit kvalitu života

Respondenti šetření jsou ohledně budoucnosti pesimističtí. Téměř 60 % jich uvedlo, že očekávají, že za 10 let bude společnost horší. Podobné procento jich však uvedlo, že se domnívají, že se kvalita životalepší, když svět podnikne kroky, abychom se vyhnuli nejhorším dopadům změny klimatu.

Vnímání budoucnosti mezi mladými dospělými v Evropě

Graf 14: Názory respondentů na to, zda na tom společnost bude za 10 let lépe, či hůře¹²⁹

Graf 15: Názory respondentů na dopady toho, když svět podnikne kroky, abychom se vyhnuli nejhorším dopadům změny klimatu, na kvalitu života¹³⁰

■ Lepší ■ Horší ■ Stejná

Workshopy zjistily, že mladí dospělí v Evropě, které znepokojuje změna klimatu:

► Si představují principy ideální společnosti založené na hodnotách soucitu, jako je rovnost, starostlivost a spolupráce

“Ve férovějším světě by se nám žilo líp.”
Workshop, Španělsko

Na dotaz ohledně své představy ideální společnosti účastníci workshopů uváděli, že by byla rovnější – například co do příležitostí, moci rozhodovat a bohatství.

Účastníci také mluvili o tom, že jejich ideální společnost by zahrnovala přebudování nynějších dominantních systémů, včetně ekonomických, politických a vzdělávacích.

“Ať to není velká honba za penězi, ať cílem není vydělávat peníze, ať to nejsou korporace.”
Workshop, Lotyšsko

“Právě tenhle ekonomický systém nám dělá tuhle sobeckou mentalitu. Myslím, že jestli chceme do budoucna změnu ve všech oblastech, rasovou spravedlnost, klimatickou spravedlnost... všechno záleží na ekonomickém systému.”
Workshop, Španělsko

Účastníci vyjádřili touhu po větším pocitu komunity a starosti jeden o druhého a o přírodu, po větším množství spolupráce a občanské angažovanosti a po společnosti, která by byla udržitelnější a šetrnější k životnímu prostředí.

“...budeme sebeorganizující, proaktivnější, bude pro nás nejspíš důležitější to, na čem se podílíme a jak chápeme, jak funguje komunita a jak funguje příroda a životní prostředí.”
Workshop, Maďarsko

Když jim byla předložena, zdála se účastníkům zvláště přitažlivá řešení změny klimatu založená na principech rovnosti a solidarity – viz kapitola 5, narativ 1.

► Si dobrý život představují v materiálním smyslu

Na dotaz, jak by mohl vypadat dobrý život ve starostlivém světě, kde je větší rovnost, mluvilo mnoho účastníků workshopů o základních potřebách jako potraviny a přístřeší.

“Myslím, že finanční podmínky, moci si dovolit poplatit složenky, mít dobré jídlo a nepočítat na konci měsíce drobné. Abychom měli, co k životu potřebujeme, aniž bychom byli přehnaně konzumní, takže mít základní věci... ani moc, ani málo.”
Workshop, Portugalsko

Zdalo se, že někteří účastníci si nebyli jistí, co by „dobrý život“ mohl znamenat, nebo prohlašovali, že to je příliš subjektivní, než aby to šlo definovat.

“Upřímně, je pro mě dost těžké odpovědět, co je dobrý život.”
Workshop, Lotyšsko

Podmnožina účastníků se více soustředila na individualistické aspekty dobrého života – jako je finanční stabilita a uskutečňování osobních cílů.

Někteří prohlašovali, že jsou příliš pevně zakotvení s v současném systému, než aby mohli uvažovat, co by mohl „dobrý život“ skutečně znamenat, nebo že neměli moc příležitostí uvažovat o tom, jak by mohla vypadat ekonomika či společnost zaměřená na tvorbu blahobytu, a ne zisku.

“Jsem tak ponořená do kapitalistického města... ale chápu, že jsou i jiné vize a svou vizi dobrého života chci změnit.”
Workshop, Francie

Zdalo se, že mladí dospělí na workshopech se povětšinou domnívají, že k důstojnému životu je potřeba určitá úroveň hmotného blahobytu, ale že bohatství nepřináší štěstí. Jen málo jich probíralo další stránky kvality života – jako je komunita, zdraví, podíl na rozhodování či pocit bezpečí. Stojí však za zmínku, že kdyby tato otázka byla bývala zářimována jinak a místo individualističtějšího pojmu „dobrý život“ by se zmiňovala o dobré společnosti, mohla být zdrojem odpovědí jiných, orientovaných víc právě na tyto jiné stránky kvality života.

Co tato zjištění znamenají pro komunikátory?

Mladí dospělí na workshopech vyjadřovali hodnoty soucitu, na nichž by jejich ideální společnost byla založena, například rovnost a starost jeden o druhého a o přírodu, ale když došlo na popis, jak by mohl vypadat „dobrý život“, soustředili se víc na jeho hmotné složky. Zdalo se, že pro ně bylo obtížnější představit si hmatatelné konkrétní prvky toho, jak by jimi vyjádřené principy mohly utvářet společnost či ekonomiku – například jak by rovnější společnost se starostlivostí ve svém jádru mohla vypadat v praxi.

Komunikátorům se naskýtá příležitost napojit se na touhu mladých dospělých po rovnějším a starostlivějším světě a zformulovat příklady, jak by mohl vypadat a jak by ho šlo dosáhnout v praxi, pomocí místních i světových příkladů, kde to již existuje. Také se snad naskýtá příležitost vytvořit pro mladé dospělé, zvláště pro marginalizované lidi, kteří jsou a byli z těchto diskuzí vylučováni, prostory, aby si mohli představovat budoucnost, jakou chtějí, a jak ji mohou spolu s ostatními utvářet.

Z **výsledků workshopů** vyplývá, že když chtějí komunikátoři aktivizovat mladé dospělé v Evropě, které znepokojuje změna klimatu, měli by dělat následující:

- **Vyhýbat se pouhému poukazování na problémy, také lidem pomáhat představovat si řešení** – Odvolávejte se na myšlenku, že by život mohl být lepší. Zvažte, že začnete vizí, která apeluje na hodnoty soucitu, o nichž se mladí lidé vyjádřili, že by na nich založili svou ideální společnost, a která ukazuje, že je možné přeorganizovat ekonomiku okolo naplňování lidských potřeb, a ne okolo spotřeby elit a akumulace kapitálu. Pokračujte tím, co uskutečnění této vize překáží (problém a jeho příčina), jak je to možné překonat (řešení a strategie), co by to znamenalo pro životy lidí a planetu (výsledek),¹³¹ a jak přispět (akce).

- **Napojte se na touhu mladých dospělých po rovnějším a starostlivějším světě –** Formulujte řešení založená na principech společenské rovnosti a spravedlnosti a ukazujte, jak jich lze dosáhnout v praxi. Uveďte místní a světové příklady, kde již existují – například v iniciativách ekonomické solidarity v Evropě, USA, Asii, Latinské Americe a Africe. To by mohlo pomoci inspirovat naději v lidskou přirozenost a možnost alternativ.

Neformální osadníci vesnice San Roque obhospodařují své plodiny na komunitním statku zřízeném na volném pozemku. Protože trpí nedostatkem peněz a jídla, začali Filipínci přetvářet volné pozemky ve městech, jako jsou fotbalová a basketbalová hřiště a parkoviště, v komunitní statky, které jim zajišťují vlastní potraviny a poskytují jim alternativní živobytí.

Autor fotografie: Ezra Acayan/Getty Images

5. Narativy

Tato kapitola zprávy se zabývá druhou částí narativních workshopů, které ověřovali reakce účastníků na krátké úryvky narativního textu s různými rámci či tématy (více podrobností o tomto přístupu viz příloha 1).

S mladými dospělými v Evropě ve věku 18–29 let, kteří byli téměř všichni politicky ve středu nebo nalevo od středu, vyjadřovali znepokojení nad změnou klimatu, ale nebyli výrazně zapojeni do žádné související činnosti, bylo realizováno 20 hloubkových narativních workshopů.¹³²

První část narativních workshopů provedla účastníky řadou otázek týkajících se různých témat klimatické spravedlnosti; zjištění z první části workshopů jsou probírána výše v kapitole 4.

Ve druhé části workshopů dostali účastníci výtisky narativů a byli vyzváni, aby označili slova nebo věty, které je oslovily, zelenou barvou a ty, které je neoslovily, červenou, takže ta, která je nechávají lhostejnými, zůstanou neoznačená. Facilitátoři vedli diskuzi o tom, proč je určité texty oslovily či neoslovily, a dovedli skupinu k vyvození obecných závěrů.

Tyto tři narativy se zabývaly následujícími tématy:

- 1 Narativ 1:** Řešení nerovnováh bohatství a moci
- 2 Narativ 2:** Občanská akce
- 3 Narativ 3:** Přijetí odpovědnosti za vykořisťující systémy

Shrnutí zjištění z druhé části workshopů: reakce na ověřované narativy

Následuje shrnutí reakcí účastníků workshopů na tři narativní texty a po nich doporučení ohledně komunikace se znepokojenými mladými dospělými na tato témata.

Mladým dospělým na **workshopech** se líbil text, který jako na velké problémy poukazoval na nerovnosti co do bohatství a moci a na vykořisťování lidí a přírody. Řešení založená na principech rovnosti a solidarity pro ně byla přitažlivá. Podporovali myšlenku vyrovnanější moci při rozhodování o boji proti změně klimatu, měli však tendenci uvažovat o tom ve smyslu přidání moci a hlasu při rozhodování aktérům, kterým se nyní nenaslouchá, a ne ve smyslu ubrání moci a hlasu při rozhodování těm, kdo nyní mají příliš velký vliv (přestože konečný výsledek je tentýž). Formulace zmiňující „braní“ zdrojů a moci byly celkem vzato odmítány; mladí dospělí sami navrhovali používání výrazů jako „přerozdělení“ a „upravení rovnováhy“.

Účastníci chtěli ukončit dnešní vykořisťování lidí a přírody. Mnoho jich vítalo popis dějin vykořisťování a souvislosti mezi škodlivými systémy minulosti a současnosti. Jiní relevanci minulosti pro dnešek neviděli nebo dávali přednost soustředění na budoucnost. Byl určitý odpor proti obviňování elit a určování odpovědnosti za škody.

Pro komunikátory bude možná těžší dovolávat se myšlenek odpovědnosti (jako je tomu v narativu 3) než dovolávat se ambicióznějších vizí solidarity a spolupráce (jako je tomu v narativu 2). Zdálo se, že hranice vedla mezi uznáním kolektivní, ale diferenciované

zodpovědnosti, na níž účastníci reagovali pozitivně, a výběrem jedné konkrétní skupiny, na což mnozí reagovali negativně.

A konečně se naskýtá příležitost napojit se na porozumění mladých dospělých, že v jádru problému jsou systémy. Přiznání této skutečnosti a rozsahu úkolu, který je potřeba řešit, může mladým lidem připadat autentičtější. Zároveň to v nich však může vyvolat pocit bezmoci vůči velkým systémovým problémům. Tento výzkum potvrzuje dřívější zjištění, že lidé se dokáží vyrovnat s velkým množstvím nepříjemných informací o změně klimatu, ale že potřebují mít pocit, že na ně mohou reagovat způsobem, který jim dává smysl.¹³³ Přílišný důraz na problém a na moc ostatní aktérů či systémů a nedostatečný důraz na řešení, a jak jich společně dosáhnout, hrozí prohloubit u mladých lidí pocit bezmoci. Proti němu by mohlo pomoci zdůraznění moci lidí, když se spojí, aby dosáhli změny. Účastníci workshopů vítali příklady, vize, řešení a strategie – včetně konkrétních činností – z nichž vyplývá, že změna je možná a že k ní dochází.

Z výsledků **workshopů** vyplývá, že když chtějí komunikátoři aktivizovat mladé dospělé v Evropě, které znepokojuje změna klimatu, měli by dělat následující:

- **Mluvit o nerovnosti bohatství a moci jako o problému a o přerozdělení jako o řešení** – Na workshopech byla slibným rámcem myšlenka obnovení rovnováhy. Namísto formulací o braní některým skupinám nabízejte například řešení, jako je upravení rovnováhy nebo přerozdělení moci a zdrojů za účelem vypořádání se s rozpory a nerovnostmi. Další výzkum byl mohl ověřit, jaké přesně formulace by se daly použít.
- **Mluvit o odškodnění jako o způsobu smíření a součásti širších systémových řešení** – Formulace o odškodnění jako o způsobu smíření, o ozdravení vztahů („reparativní“), spolu se zárukou, že poškozování se nebude opakovat,¹³⁴ by mohly pomoci vyvrátit názor, že odškodnění nutně vyvolá rozpory, a myšlenku učinit pro mladé dospělé přesvědčivější – viz též kapitola 4.6. K ověření těchto myšlenek by byl potřeba další výzkum.
- **Budovat smysl pro solidaritu** – Apelujte na touhu mladých dospělých po větší solidaritě. „*Je na čase postavit se po bok lidí a komunit na frontové linii změny klimatu a dosáhnout systémové změny*“ (nativ 1) a „*Z celého světa, na všech kontinentech, se mladí lidé ozývají a vytvářejí aliance*“ (nativ 2) jsou zarámování, která byla u mladých dospělých v tomto výzkumu účinná. Další výzkum by mohl ověřit účinnost apelu na solidaritu při diskuzi o reparacích.
- **Vyhýbat se nepřímému sdělování, že lidská povaha je ve své podstatě špatná** – Mnozí účastníci workshopů negativně reagovali na ukazování prstem nebo na myšlenku, že by jednotlivci nebo nějaké poněkud nejasná skupina (např. bohatí a mocní) nesla vinu nebo byla inherentně špatná. Mohlo by být účinnější zdůraznit, že na vině je systém – a ne lidská povaha – protože s tím přicházeli sami účastníci. Také může pomoci popsat konkrétní chování a jejich důsledky namísto používání generalizací (viz podrobná analýza nativu 1).¹³⁵ Chování a špatně navržené systémy se mohou změnit, zatímco lidská povaha a pevně etablované systémy se zdají jen těžko řešitelné.¹³⁶
- **Vyhýbat se nejednoznačným popisům jako „bohatí a mocní“** – Konkrétní vyjadřování o tom, kdo a co problém způsobuje, pomáhá přiřadit odpovědnost a pojmenovat, co se musí změnit.¹³⁷

Další relevantní doporučení viz kapitola 4, zejména 4.2, 4.4, 4.5 a 4.6.

Detailní analýza reakcí na ověřované narativy

Následující tři narativy vypadají přesně tak, jak byly ověřovány na workshopech.¹³⁸
Text každého z nich je zvýrazněný podle tohoto klíče:

Zelená = populární ve většině zemí

Oranžová = ve většině zemí se nelíbilo

Modrá = kontroverzní – smíšené reakce napříč zeměmi.

Každý ověřovaný narativ obklopují stručné komentáře o reakcích účastníků na daný kus textu. Pod každým narativem je podrobnější komentář a citáty ilustrující určité body.

Narativ 1: Řešení nerovnováh bohatství a moci

Na text všude v narativu, který pojmenovává nerovnováhy bohatství a moci a volá po větší rovnosti a solidaritě, byla tendence reagovat kladně.

Ale někteří účastníci v Belgii, Německu a Portugalsku odmítali formulace obsahující „měly by“ a „musí“.

Všichni bychom měli mít slovo při rozhodování, které nás ovlivní. Všichni bychom měli mít bezpečné a zdravé místo k životu, teď i v budoucnu. Ale změna klimatu znamená, že po celém světě přibývají sucha, hurikány, povodně a požáry, které ničí životy, kultury a ekosystémy.

A přestože všichni zažíváme tutéž bouři, ne každý je na stejné lodi. Dopady změny klimatu nepostihují všechny stejně.

Převládající ekonomické, politické a sociální systémy zvýhodňují hrstku lidí na úkor většiny, jako nečistá hra, ve které vyhrávají a prohrávají pořád ti samí.

Po celém světě dnes změna klimatu zhoršuje stávající utrpení lidí, které tyto systémy už tak znevýhodňují – žen, lidí s postižením, LGBTQI+ lidí, lidí žijících v chudobě, lidí dělnické třídy, mladých lidí, starších lidí, černochů, povůdních obyvatel a lidí odlišných etnik – protože mají méně zdrojů a moci, aby na ni mohli reagovat.

Přitom životní styly nejbohatších lidí světa vytvářejí stokrát víc emisí než životní styl člověka v nejchudší polovině světa. V Evropě vytváří 1 % nejbohatších lidí jen létáním desetkrát více emisí, než vytvoří nejchudší lidé za celý rok, z větší části na pokrytí základních potřeb.

Mladí lidé reagovali zvláště pozitivně na apely na univerzální ambice, jako například „všichni bychom měli mít bezpečné a zdravé místo k životu, teď i v budoucnu“.

Myšlenka, že existuje souvislost mezi rasou, genderem, sexuální orientací nebo identitou a zranitelností vůči dopadům změny klimatu, mnoho účastníků mátlalo nebo ji odmítali.

Celosvětově trpí nejhorší dopady změny klimatu ti, kdo za ni nesou nejmenší odpovědnost, ale lidé a komunity na frontových liniích změny klimatu si také říkají o svou moc, jsou hybateli řešení a požadují změnu. I přesto jsou jejich hlasy, zkušenosti a řešení vylučovány z procesu rozhodování nebo upozadovány.

Myšlenka, že by hlasy nejpostiženějších lidí měly být v popředí, se setkala se smíšenými reakcemi.

Termín „dát“ moc a zdroje těm nejpostiženějším naznačuje hierarchický vztah a dává lidem do pozice zranitelné oběti, kterou je potřeba zachraňovat. Další věta o solidaritě s nejpostiženějšími lidmi byla u mladých lidí účinnější.

To není správně a není to fér. Ale nastal čas na změnu, na vytvoření vyváženějšího světa. Neměli by to být jen bohatí a mocní, kdo si může dovolit vyhnout se nejhorším dopadům klimatu a kdo má slovo při rozhodování, jak svět na změnu klimatu zareaguje. Hlasy a řešení lidí a komunit nejvíc postižených změnou klimatu by měly být v popředí rozhodovacího procesu.

Je na čase vzít moc rozhodovat a zdroje bohatým a mocným a dát je lidem a komunitám, které změna klimatu postihuje nejvíc. Je na čase postavit se po bok lidí a komunit na frontové linii změny klimatu a dosáhnout systémové změny.

Účastníkům se tato věta silně nelíbila a zdá se, že ovlivnila, jak byl přijat a pochopen tento narativ jako celek. Zdá se, že tyto námítky se netýkaly představy přerozdělení moci a bohatství, ale toho, že to bylo vyjádřeno jako „brání“ moci a zdrojů.

Někteří účastníci se ptali, kdo jsou „bohatí a mocní“. Tato poněkud nejednoznačná terminologie účastníků mátlala, nebo měli různé interpretace, co znamená – že odkazovala třeba na politické elity, na lidi žijící v bohatých zemích, na lidi jako oni nebo na lidi, kteří nejsou jako oni.

Ženy z komunity Masajů se účastní Globální stávky za klima, uspořádané hnutím Fridays For Future, aby po čelných světových představitelích požadovaly boj proti změně klimatu a klimatické reparace.

Autor fotografie: TONY KARUMBA/AFP prostřednictvím Getty Images

Hlavní zjištění u narativu 1

Mladí lidé souhlasí, že nerovnost bohatství a moci jsou velkým problémem, a vítají hodnoty solidarity a rovnosti jako vodítka pro řešení. Ale mají problém s obviňováním elit a nelíbí se jim vyjadřování související s tím, aby se někomu braly zdroje a moc rozhodovat.

Podrobněji, účastníci narativních workshopů:

► Souhlasí, že nerovnost bohatství a moci jsou velkým problémem

“Myslím, že v tomhle textu je opravdu dobré, že se bavíme o nerovnováhách, o moci, a že je mnohem víc lidí, kteří nemají moc, než těch, kteří ji mají, a to vede k hodně problémům, které opravdu souvisí se změnou klimatu.

Belgie

Účastníci zvláště kladně reagovali na text, který označuje nerovnost bohatství a moci za velký problém – například: „převládající ekonomické, politické a sociální systémy zvýhodňují hrstku lidí na úkor většiny.“ Také pozitivně reagovali na řešení, která odrážejí principy rovnosti a solidarity – například: „Všichni bychom měli mít slovo při rozhodování, které nás ovlivní,“ a „je na čase postavit se po bok lidí a komunit na frontové linii změny klimatu.“

► Si myslí, že moc by měla být přerozdělena, ne odebrána

“...i když je tam pár dobrých nápadů, které mi připadají dobré a správné, nesouhlasím s tím, jak je to podané... Možná je to jenom ta formulace: ‚Je na čase vzít...‘ To je na mě trochu moc.“

Česká republika

Mladým dospělým na workshopech se silně nelíbí způsob, jakým byla formulovaná předposlední věta: zmínka o „braní“ moci rozhodovat a zdrojů bohatým a mocným. Někteří účastníci výslovně udělali rovnítko mezi „vzít“ a ilegálním присвоjováním zdrojů, s revolucí a revoltou nebo s odebráním práv – jinými slovy s něčím nedemokratickým nebo násilným.

Někteří účastníci rozuměli poslední větě tak, že hlasy, které nyní zastoupení mají, by se měly marginalizovat, a naopak – jinými slovy, že z utlačovaných lidí se mají stát utlačovatelé.

“Vzít někomu moc rozhodovat a zdroje a naprosto to převážít na druhou stranu, s tím mám problém.“

Česká republika

Bylo-li by to bývalo formulováno jinak, pravděpodobně by to změnilo způsob, jakým byl celý narativ přijat a jak mu bylo rozuměno. Šlo by to například zformulovat jako přerozdělení moci a zdrojů, což navrhovali samotní účastníci.

► **Si myslí, že ti nejpostíženější by měli mít větší slovo, ale vůdcovství by nemělo přicházet z frontových linií**

“ Lidé, kteří těmhle problémům čelí, taky budou líp vědět, co vyžaduje větší pozornost.”
Lotyšsko

Valná většina účastníků souhlasila, že ti, které změna klimatu postihuje nejvíce, by měli mít větší slovo. Někteří však měli námitky proti myšlence, že by hlasy a řešení postižených lidí měly být v popředí rozhodovacího procesu nebo že by ho měly vést. Účastníci měli obavy, že by to mohlo vyloučit jiné hlasy.

“ Nesouhlasím, že ‚hlasy nejpostíženějších lidí by měly být prioritou‘. Samozřejmě víc, než mají teď, ale nebude pak jejich hlas jediný hlas, který bude slyšet? A co ti, kdo o tom mají víc znalostí? Copak na jejich hlasu už nezáleží? Měla by to být směs myšlenek.”
Španělsko

Mensšina myšlenku, že by postižení měli vést, podporovala – ale také vznášela obavy, aby nemuseli nést břemeno nalézání řešení.

Někteří tvrdili, že bohatší země mají více znalostí nebo že lidem na frontových liniích chybí znalosti potřebné k tomu, aby přispěli, a že vědci a odborníci by rozhodovali lépe (tyto názory odráží zjištění probíraná v kapitole 4.5).

“ Skupiny zmiňované v textu výše by určitě nevyly ty nejvzdělanější a nejvhodnější skupiny, které by tenhle problém mohly řešit.”
Lotyšsko

► **Nechtějí obviňovat elity, protože by to mohlo plodit rozkoly**

“ Příběh ‚my versus oni‘. Jsou tu dva tábory. Rozděluje populaci na dvě skupiny. O tom ten text je. Začíná slibně: měli bychom být všichni, každý, teď, v budoucnosti. Když člověk čte dál, obviňujete určitou skupinu. My a oni.”
Belgie

Účastníci reagovali negativně na narativy obviňující elity a měli obavy, že by obviňování mohlo vyvolat pocit „my versus oni“. Obávali se, že by to mohlo postavit jednu skupinu proti druhé – například marginalizované skupiny nebo ty nejpostíženější změnou klimatu proti bohatým a mocným.

“ Když se někdo snaží najít další lidi, aby ho podporovali, hledáním společného nepřítele, tak to mi přijde jako hodně, hodně špatná metoda. Myslím, že to je nejhorší možné, protože je to o vytváření napětí mezi lidmi, a já myslím, že je to hodně neschůdné, lidstvo to už párkrát udělalo a nedopadlo to dobře.”
Maďarsko

Znepokojení účastníků tímto tématem možná odráží jinou podstatnou obavu, kterou vyslovovali – že společnost je čím dál víc polarizovaná a rozdělená.

► **Nemají rádi, když jsou lidé nebo skupiny označovány jako inherentně „špatné“**

Některým účastníkům se nelíbil text generalizující „bohaté a mocné“ jako inherentně „špatné“. Zdálo se, že některé z komentářů na toto téma protirečily dřívějším zjištěním z workshopů, kde se sami účastníci ozývali proti bohatým jednotlivcům, vládnoucí elitě a lidem v mocenské pozici. Možná dávají přednost zasazení chování těchto jednotlivců či skupin do systému, který toto škodlivé chování podporuje, než aby ho nepřímo přičítali „lakomé lidské povaze“.

“ *I když teď existují jednotlivci, kterých je jen pár lidí, jako miliardáři, kteří se nejvíc podílejí na vytváření změny klimatu, je to systém, co jim umožnilo mít tolik moci a tolik vlivu na planetu a na společnost, a vlastně je nic neomezuje. A jednotlivci, ne miliardáři, ale ostatní smrtelníci, ti se můžou snažit něco dělat a musí se snažit něco dělat, ale je to systémový problém a ledaže změníme systém, tu krizi nevyřešíme.*“

Česká republika

To odráží zjištění studie v Austrálii,¹³⁹ že lidé nemají rádi generalizace, a když se skupiny nebo jednotlivci nějakým způsobem nálepkují jako špatní (například jako lakomí); je lepší popisovat chování, odhalovat souvislosti mezi chováním a problémem. Například mohou dávat přednost popisu, jak korporátní elity využívají své bohatství a moc k neférovému ovlivňování klimatické agendy, před jejich pouhým označení za zkorumpované. Pravděpodobně také pomůže být konkrétní o tom, co problém způsobuje, místo používání poněkud nejednoznačného pojmu „bohatí a mocní“, který je otevřený různým interpretacím.

► **Nedávají si snadno do souvislosti stávající sociální problémy, jako jsou připisovaná rasa a gender, se změnou klimatu**

“ *Nevidím logickou souvislost mezi těmi, kdo jsou znevýhodnění, jako jsou ženy nebo LGBTQI+, se změnou klimatu. Nechápu, proč se v tomhle ohledu zmiňují právě tyto skupiny.*“

Lotyšsko

Mnoho účastníků workshopů zpochybňovalo nebo bylo zmateno myšlenkou, že gender, sexualita nebo připisovaná rasa mají nějakou souvislost se zkušeností příslušného člověka s dopady změny klimatu nebo s jeho schopností reagovat. Příležitostně se účastníci začali bránit nebo tuto myšlenku odmítl.

Jak je blíže probráno v kapitole 4.3, měli tendenci propojovat si zranitelnost s nedostatkem hmotných zdrojů, ale už ne například se zkušenostmi diskriminace či bezmoci.

Několik jich tuto souvislost uznalo, když jim byla vysvětlena, a měli pocit, že je důležité, že to text zmiňuje, ale nejednalo se o převládající postoje.

Narativ 2: Občanská akce

Zelená = populární ve většině zemí

Modrá = kontroverzní – smíšené reakce napříč zeměmi.

Účastníci oceňovali, že text se zmiňoval o mladých lidech, ale také zpochybňovali, kolik moci mladí lidé ve skutečnosti mají.

V Maďarsku a Belgii bylo kontroverzní slovo „požadují“.

Účastníkům se líbila výzva, aby znovu promysleli, co znamená dobrý život. Několik jich prohlásilo, že nechtějí, aby jim někdo říkal, jak má vypadat, nebo aby jim to bylo vnucováno.

Země se každý rok víc ohřívá a zacházíme daleko **za hranice** toho, co **naše Země** vydrží. Lidé po celém světě trpí, ekosystémy se hroutí. Nemůžeme dál dělat věci, které poškozují lidi a Zemi. Ale **obyčejní lidé** mohou společně ukazovat cestu.

Školní stávkující předvedli, že mladí lidé mají sílu. Z celého světa, na všech kontinentech, se mladí lidé ozývají ohledně změny klimatu a vytvářejí aliance, které požadují a vytvářejí změnu.

Je na čase změnit, jak žijeme, jíme, cestujeme, a jak se jako společnost organizujeme. Nikdo nepotřebuje miliardu dolarů a několik prázdných domů po celém světě. Nikdo nepotřebuje každý rok nový telefon a každý týden nové oblečení. **Potřebujeme znovu vymyslet, jak vypadá „dobrý život“ a že by neměl být o získávání peněz nebo majetku, ale o zajištění, aby každý, lokálně i globálně, měl slušnou kvalitu života, aniž by se přitom zničila planeta.**

Lidé a komunity po celém světě ukazují, co je možné: od obnovy zničené země po žalobu vlád před soudem s požadavkem na činy, od protestování v ulicích po zřizování komunitních energetických družstev, od sázení stromů po zajišťování práv na území pro komunity a původní obyvatele, od sdílení věcí místo jejich vlastnění po boj za změny zákonů a politik, od zakládání sousedských iniciativ pěstujících potraviny po odpor proti firmám těžícím fosilní paliva. **Společně můžeme vytvořit lepší, rovnější a starostlivější svět.**

Můžeme vybudovat jiný horizont, jinou budoucnost, která dá péči o život a lidi do středu společnosti, ekonomiky a politiky. Svou úlohu může sehrát každý z nás. Na každém činu záleží. Pojdme se lokálně i globálně spojit s lidmi, abychom vybudovali budoucnost, kde budou mít lidé, komunity a planeta přednost před ziskem. Pojdme požadovat, aby naše vlády a Evropská unie udělaly totéž.

Bude to těžké a někdy třeba nebudeme vědět, co dělat, ale máme jeden druhého a **když jednáme společně, jsme silní.** Společně povstáváme, abychom požadovali a vybudovali odolnou a férovou budoucnost, **kteř funguje pro všechny, lokálně i globálně.**

Účastníkům se líbilo sdělení o společném jednání, ale zpochybňovali, jaké změny mohou občané skutečně dosáhnout. Měli pocit, že text bagatelizoval odpovědnost vlád, velkých firem a samotného systému.

V celém narativu se dočkal zvlášť kladného přijetí text hovořící o hodnotách rovnosti a solidarity.

Účastníkům se zvlášť líbilo sdělení o společném jednání k dosažení změny a líbilo se jim také, že narativ obsahoval příklady.

Zdálo se, že zmínka o lokálním a globálním mladé lidi oslovila.

Hlavní zjištění u narativu 2

Mladé dospělé motivuje vyhlídka na občanský boj proti změně klimatu a pozitivně reagují na její příklady. Otázka však je, zda takový boj může dosáhnout změny potřebného rozsahu, a někteří jsou skeptičtí ohledně své vlastní úlohy, pokud by jako mladí lidé měli ukazovat cestu.

Podrobněji, účastníci narativních workshopů:

► Reagují pozitivně na myšlenku, že společně můžeme vytvořit změnu

“*Mně [se na tom hodně líbilo]: společně můžeme vytvořit lepší, rovnější a starostlivější svět... Protože sám, bez ostatních, člověk nemůže udělat nic.*“
Rumunsko

Mnohým účastníkům tento narativ připadal motivující. Líbilo se jim, že vyjadřoval myšlenku, že změna je možná, zdůrazňoval, čeho mohou občané dosáhnout, když jednají společně, a nabízel řešení a pozitivní vizi budoucnosti, která se liší od statu quo.

“*Pro mě byl efektivnější, abych vstal ze židle, abych chtěl něco udělat. To je proto, že se nesoustředí na ,co‘, ale na to, ,jak‘ jako jednotlivci bez ekonomické moci můžeme opravdu jednat jako občané v občanské společnosti. Osobně si myslím, že by mohl být efektivnější při mobilizaci komunit. Používá se tam ,my‘ a je tam celý seznam nápadů.*“
Francie

► Vítají příležitost znovu promyslet, co znamená dobrý život

“*V tomhle textu se mi líbí ta otázka předdefinování, nového vymyšlení otázky dobrého života... což mám pocit, že se ještě nedoráží ve veřejných debatách a ve společnosti, kde ještě není tahle otázka, která nám umožňuje předdefinovat, zvláště na kolektivní úrovni, co děláme ve společnosti, co je důležité.*“
Belgie

Mnoho účastníků uvítalo v textu obsažené vyzvání, aby znovu promysleli, jak by mohl vypadat dobrý život na individuální nebo kolektivní úrovni. Několik se jich výslovně zmínilo, že se jim v textu líbila myšlenka, že je možné, aby měl každý slušnou kvalitu života, aniž by se přitom zničila planeta.

“*Líbí se mi ta věta, kde se po čtenáři chce, aby uvažoval, co je dobrý život. Motivuje mě to přemýšlet, jestli co chci, je tenhle ,americký sen‘.*“
Lotyšsko

► **Nechtějí obviňovat jednotlivce, ani zanedbávat úlohu mocných hráčů a systémů**

“Chybí mi tam, že je to kapitalistická ekonomika, takže ten velký průmysl a tak má obrovskou moc. Myslím, že tam prostě chybí moc, kterou tyhle firmy mají.”
Belgie

Někteří účastníci měli pocit, že narativ klade příliš mnoho odpovědnosti na jednotlivce – například že si každý týden kupují nové oblečení – a nevypořádává se dostatečně s významem širších ekonomických systémů nebo mocných aktérů.

“Myslím, že odpovědnost by se neměla dávat soukromým osobám, ale firmám, jejich úloha by se měla víc zdůraznit.”
Maďarsko

Některým mladým dospělým se nelíbila kritika usilování o peníze či majetek, protože měli pocit, že to je nespravedlivé vzhledem ke společenským a ekonomickým tlakům o tyto věci usilovat nebo proto, že to zní, že to bude vyžadovat individuální strádání.

“Lidé někdy fakt potřebují peníze. Víím, že s miliardou to text přehání, ale je to jako říkat lidem: ‚Zůstaňte chutí, bude to v pohodě, ale zůstaňte chudí.‘ To někdy taky moc neláká. Ale chápu.”
Španělsko

“Jsou lidi, kteří trpí nerovnostmi, a jsou rodiče, kteří se udřou k smrti, aby mohli dětem nabídnout iPhony. Je to trochu těžké, obviňovat lidi, kteří si nikdy neužili spotřební společnost, z toho, že chtějí implementovat tenhle model.”
Francie

► **Vítají hmatatelné a inspirativní příklady – zvláště ty, jež odpovídají rozsahu úkolu, který je potřeba řešit**

“Je dobrá věc, že kromě znepokojivých údajů taky dáváme příklady věcí, které se dějí díky kolektivní činnosti.”
Španělsko

Mnohým účastníkům se zvláště líbilo, že narativ nabízel řešení a uváděl příklady iniciativ občanů, jako bylo protestování v ulicích, zřizování komunitních energetických družstev, sázení stromů nebo zajišťování práv na území pro komunity a původní obyvatele. Několik jich však mělo pocit, že konkrétní příklady se dají chápat jako naivní, protože neodpovídají rozsahu potřebné změny.

“To, že si sousedi vypěstují rajčata ve vnitrobloku, mi nepřijde, že řeší ten problém. Takže jsem z toho spíš úzkostná.”
Česká republika

► Si myslí, že mladí lidé by měli mít více moci, ale ne břemeno odpovědnosti

“ Jo, s tímhle se identifikuji víc, protože zmiňuje slova ‚mladí lidé‘ a hodně se na nás soustředí. “
Španělsko

Některým se líbilo soustředění na mladé lidi, zatímco jiní zpochybňovali, zda mladí lidé moc popsanou v tomto narativu skutečně mají. Někteří účastníci – zvláště ze Španělska – měli pocit, že text klade na mladé lidi příliš velké břemeno odpovědnosti za vyřešení problému změny klimatu.

“ Unavuje mě, jak nás jako mladé lidi má každý na mušce... spousta věcí by prostě neměla být naše odpovědnost. Jo, je to moje odpovědnost nekupovat si oblečení po nákladácích, ale je odpovědnost státu, aby měli všichni přístup ke slušnému oblečení nebo jídlu. “
Španělsko

“ Vyškrtla jsem jednu věc, která se mi nelíbila, a to bylo o tom, že mladí lidé mají sílu. Nemyslím si, že mají. A nemá cenu předstírat, že mají. “
Maďarsko

► Chtějí alternativní vize – a strategie, jak je uskutečnit

“ Píše se tam ‚musíme změnit systém‘, ale co máme udělat? Jak to máme udělat? Jak máme změnit systém? Myslím, že si to zaslouží trochu víc vyargumentovat, ne ospravedlnit, ale doplnit. “
Francie

V diskuzích napříč všemi třemi narativy účastníci celkově uznávali, že řešení klimatických nespravedlností vyžaduje změnu v bezprecedentním měřítku. Ale toto uznání rozsahu úkolu, který je potřeba řešit, často doprovázel pocit, že je toho na ně moc, nebo pocit bezmoci – nevědění, co změnit, nebo co mohou udělat oni jako jednotlivci, aby těchto změn dosáhli. Několik účastníků se zmínilo, že mají pocit rozčarování, který přišel po Fridays For Future, protože měli pocit, že jakkoli toto hnutí zvýšilo povědomí, nedosáhlo žádné reálné změny.

“ Radši bych tam měla aspoň řešení, jak na to, jak to můžeme udělat, teda mimo to, že budeme spolupracovat. “
Česká republika

Účastníci workshopů měli pocit, že tento narativ, stejně jako narativy 1 a 3, nastiňoval otázky, ale chyběly v něm dostatečné informace, o jakou změnu usilovat a jak jí dosáhnout. Chtěli konkrétní cíle či vize a také strategie k dosažení těchto širokozáběrových řešení s nějakou představou o úloze, jakou by mohli hrát oni.

Narativ 3: Přijetí odpovědnosti za vykořisťující systémy

Zelená = populární ve většině zemí

Modrá = kontroverzní – smíšené reakce napříč zeměmi.

Účastníkům ve většině zemí se tento text líbil – jedinou výjimkou byly Rumunsko a Portugalsko, kde byl kontroverzní.

Boj proti změně klimatu znamená přijmout odpovědnost za minulá a současná bezpráví.

Bohatství západní Evropy je vystavené na vykořisťování lidí a Země. **Otroctví a kolonialismus vytvořily v západní Evropě bohatství a zdroje pro průmyslovou revoluci, zatímco v jiných částech světa ničily ekosystémy, živobytí a společnosti. Stejný západní ekonomický model, na kterém fungoval kolonialismus, dnes i nadále bere obrovské množství surovin, energie a zdrojů jiným lidem a zemím a znečišťuje lidem půdu, území, Zemi a atmosféru.**

Některým účastníkům, zvláště v Rumunsku a Španělsku, se líbila myšlenka přijetí odpovědnosti za minulá a současná bezpráví.

Utrpení milionů lidí nucených žít ve staletích vykořisťujících systémech – jako jsou kapitalismus a kolonialismus – se zhoršuje v důsledku změny klimatu. Západní Evropa má a měla obrovský prospěch z historických a současných emisí skleníkových plynů, které způsobují změnu klimatu. Ale po celém světě dopadají důsledky změny klimatu nejtvrději na lidi, komunity a země, kteří za ni nesou nejmenší odpovědnost.

Mnozí účastníci se zdráhali obviňovat elity a někteří se ptali, kdo jsou „mocní a bohatí“. Měli pocit, že je to nejednoznačné.

Již příliš dlouho profitují bohatí a mocní z plundrování planety a ničení životů a území lidí po celém světě. Teď je na čase to napravit a přijmout za to odpovědnost.

Ekologický dluh byl u mnoha účastníků populární termín, i když byl kontroverzní na workshopech v Lotyšsku a Belgii, kde se účastníkům nelíbilo používání slova dluh.

Mnoho účastníků zastávalo názor, že globální ekonomika vykořisťuje země a lidi.

Přijmout odpovědnost znamená ukočnit nespravedlivé zacházení s lidmi a územími v jiných částech světa a uznat ekologické dluhy vůči těmto lidem a zemím. Znamená to dát iniciativu a odškodnění těm, kdo nesou nejmenší odpovědnost, ale změna klimatu je postihuje nejvíc. Znamená to přejít z ekonomiky založené na znečišťování a extrakci, která si bezmyšlenkovitě bere z přírody, na ekonomiku respektující Zemi a práva lidí.

Tento text byl u účastníků oblíbený, protože slibuje nový druh ekonomiky. Několik účastníků to však komentovalo, že i když je to pěkná myšlenka, není dost konkrétní. Někteří si nebyli jisti, jak by to vypadalo ve skutečnosti.

Pojďme se lokálně i globálně spojit s lidmi a komunitami, které volají po tom, aby bohaté vlády a Evropská unie udělaly kroky k nápravě, aby přijaly odpovědnost za minulá i současná bezpráví a odškodnily ty, kdo trpěli pro jejich zisk.

Hlavní zjištění u narativu 3

Mladým dospělým připadá vysvětlení souvislosti mezi minulými a současnými nespravedlnostmi užitečné a souhlasí, že v jádru problému je vykořisťování. Nicméně otázka viny jim připadá kontroverzní a je pro ně těžké vidět relevanci odškodnění.

Podrobněji, účastníci narativních workshopů:

► Souhlasí, že vykořisťování lidí a přírody je velký problém

“ Bohatí a mocní už plundrují až moc dlouho. Každý má chytrý telefon. Kobalt těží v dolech africké děti. V tom textu se píše, že to je naše chyba. Chyba bohatých. To se mi líbí. Nutí nás to přemýšlet.“

Belgie

Mnoho účastníků souhlasilo, že je důležité soustředit se na nerovnost bohatství a moci a problémy vytvářené vykořisťováním lidí a přírody.

Muži z komunity původních obyvatel Munduruku obhlížejí lom sloužící stavbě přehrady Belo Monte v Brazílii. Skupina původních obyvatel tvořená převážně Munduruku obsadila 27. května 2013 staveniště Belo Monte a zablokovala výstavbu hlavní turbíny.

Autor fotografie: Taylor Weidman/LightRocket prostřednictvím Getty Images

► **Mnozí si myslí, že je užitečné vysvětlit souvislost mezi minulými a současnými nespravedlnostmi**

“...je hodně věcí, co mě extrémně oslovují... Západ se hodně obohatil na úkor ostatních díky otroctví a kolonialismu... a to dnes dál dělá škody, protože všechno, co potřebujeme, všechny ty vzácné zeminy a všechno, co potřebujeme pro naše telefony, naše počítače, naši techniku, naše baterie do aut a tak, se většinou bere z těchhle zemí a trpí kvůli tomu hodně lidí.”

Belgie

Mnoho mladých dospělých ocenilo, že text se na věc podíval z historické perspektivy, aby s její pomocí vysvětlil souvislost mezi minulými a současnými nespravedlnostmi a vykořisťováním.

“Líbila se mi myšlenka, že ty samé západní ekonomické modely, na kterých fungoval kolonialismus, dneska dál berou obrovské množství surovin, energie a zdrojů. Je to, dalo by se říct, trvalý proces, a ještě dneska to tak pořád je.”

Rumunsko

Někteří z těchto účastníků se domnívali, že diskuze o kolonialismu a otroctví umožní lepší pochopení, co se musí změnit.

“Myslím, že je to hodně dobré, protože abychom pochopili, jak můžeme změnit budoucnost, musíme vzít v úvahu, co se stalo doteď. Musíme vzít v úvahu minulost. Viděl jsem to, tady v Evropě hodně lidí neví o dopadu a škodách, ke kterým na světě došlo kvůli otroctví, kolonialismu...”

Španělsko

► **Někteří si nemyslí, že je minulost relevantní pro dnešek**

“Vždycky mi to nesedí, když lidi říkají, že se má odškodňovat za minulou nespravedlnost. Pro mě to je relevantní, jenom když to má dopad na dnešní situaci, na současnost. Takže, kdo má dneska ještě pořád prospěch z minulosti?”

Německo

Několik účastníků se bránilo důrazu narativu na minulost, a to z řady důvodů, mimo jiné následujících:

- Bylo by lepší soustředit se na to, co se děje dnes, a na budoucnost.
- Současné generace by neměly nebo nemohou přijmout odpovědnost za činy generací minulých.
- Minulost není relevantní, protože minulé škodlivé systémy nesouvisí s těmi dnešními.

“Je to těžké: jak chcete přijmout odpovědnost za něco, co se stalo v minulosti?”

Belgie

“Jak se tam může psát, že dneska funguje stejný ekonomický model, jaký fungoval před 100 lety? No to ne, funguje úplně jiný ekonomický model.”

Maďarsko

► Někteří myšlenku přijetí odpovědnosti vítají

Některým účastníkům – především ve Španělsku a Rumunsku – se líbila v textu zmiňovaná myšlenka přijetí odpovědnosti za minulé a současné nespravedlnosti a tvrzení, že některé země mají ekologický dluh.

“ *Mně se líbí ten apel na odpovědnost a celkové vysvětlení toho ekologického dluhu.* “
Česká republika

Jiní účastníci však odpovědnost často směřovali s vinou nebo obviňováním.

► Jiní na ukazování prstem reagují negativně

Účastníci na workshopech celkově uznávali, že bohatší lidé a země nesou větší odpovědnost za způsobení klimatické krize. Ale kde na to narativ upozorňoval, vyvolalo to u řady účastníků překvapivý odpor, zvláště v Portugalsku a Maďarsku, ale také napříč řadou evropských zemí.

Přestože se narativ záměrně soustředil na odpovědnost, a ne na vinu nebo obviňování, zdálo se, že tito účastníci tyto dva koncepty směřovali. Negativně reagovali na to, co jim připadalo jako obviňování bohatých a mocných nebo určitých zemí či regionů. Také vznášeli obavy, že obviňování nebo vina by mohly učinit globální kolektivní akci méně pravděpodobnou, protože vytvoří rozkoly nebo se lidé budou cítit napadení, a tudíž budou méně ochotní reagovat.

“ *Musíme přiznat, když jsme udělali něco špatně, ale ne se trestat nebo se kvůli tomu cítit špatně. To fakt není konstruktivní.* “
Maďarsko

Někteří účastníci interpretovali připisování odpovědnosti jako negativní a v několika případech dokonce jako mstivé či zlovolné. Účastníci měli za to, že místo aby se mrhalo časem na pátrání po tom, kdo je odpovědný, měl by se klást důraz na společné hledání cesty v před. Z některých jejich reakcí vyplývalo, že si mysleli, že zjistit, kdo je odpovědný, by bylo těžké a vpsledku by to nepomohlo při hledání řešení.

“ *Jestli se snažíme vyřešit problém, neměli bychom hledat viníky a snažit se je donutit, aby vynahradili škody. Když se snažíme vyřešit problém, měli bychom se snažit dívat do budoucna a hledat řešení, a to je nejefektivnější způsob.* “
Lotyšsko

► Byli zmatení, co odškodnění znamená v praxi

Koncept odškodnění se setkal se smíšenými reakcemi. Účastníci v téměř všech zemích měli otázky, co by to znamenalo v praxi – což probírá kapitola 4.6.

“ *Přijde mi, že je to nakonec moc idealistické, protože nevím, jestli by to fungovalo – ta část o reparacích za škody napáchané kolonialismem a staletími vykořisťování – ale myslím, že ten text je taky chytrý, protože poukazuje na tu historickou část, na kterou by se nemělo zapomínat.* “
Portugalsko

Příloha 1: O narativních workshopech a přístupu k tomuto projektu

Metodika narativních workshopů vyvinutá organizací Climate Outreach je druhem kvalitativního participativního výzkumu, který se zabývá vyjadřováním a narativy okolo změny klimatu a jejich řešení.¹⁴⁰ Má za cíl vyprodukovat poznatky, jak nejlépe mluvit o změně klimatu v daném regionu či zemi.

Od jiných forem skupinových diskuzí odlišují narativní workshopy dva metodologické aspekty:

1. použití struktury a formátu, které podporují dialog mezi účastníky
2. založení tohoto dialogu na hodnotách a identitách účastníků, které jsou zdroji jejich postojů

Tato metodika je navržena tak, aby účastníkům umožnila zapojit se do rozhovorů o změně klimatu a reagovat na poskytnuté narativy svými vlastními slovy s odkazem na věci, na nichž jim záleží, místo aby s snažila rozvinout debatu na základě komplexních a abstraktních vědeckých informací. Narativní workshop se řídí scénářem, který účastníky postupně provádí řadou témat. Témata se v případě tohoto výzkumu poněkud lišila od předchozích narativních workshopů realizovaných organizací Climate Outreach a zahrnovala mimo jiné:

1. hodnoty, obavy a úhly pohledu na budoucnost
2. úhly pohledu na změnu klimatu
3. úhly pohledu na klimatickou spravedlnost
4. úlohu Evropská unie při řešení změny klimatu
5. ověřování sdělení: ověřování narativních textů

Poslední aktivita ověřuje krátké úryvky narativních textů s různými rámci či tématy. Účastníci dostanou výtisky narativů a jsou vyzváni, aby označili slova nebo věty, které se jim líbí, zelenou barvou a ty, které se jim nelíbí, červenou, takže ty, které se jim ani líbí, ani nelíbí, zůstanou neoznačené.

Tato metoda podtrhne slova či slovní spojení, která fungují nejlépe, a umožňuje snadné srovnávání zjištění různých narativních workshopů. Facilitátor pak označené výtisky prohlíží a vede diskuzi o tom, proč se lidem líbily nebo nelíbily určité narativy, a dovede skupinu k formulaci závěrů.

V rámci tohoto projektu byly partnerské organizace profesionálně vyškoleny k realizaci narativních workshopů ověřujících konkrétní vyjádření. Organizace Climate Outreach tento přístup využila v předchozích projektech v severní Indii (2017), v kanadské Albertě (2018) a v Tunisku, Mauritánii a Egyptě (2020).¹⁴¹

Prostřednictvím zapojení národních partnerů do všech stádií designu, obsahu i realizace a předání profesionálních dovedností aktivizace veřejnosti a výzkumu klimatickým propagátorům má tento výzkum za cíl posílit kapacitu – učinit kvalitní výzkum cenově dostupnějším, vybudovat sebevědomí a podpořit současnou i budoucí aktivizaci veřejnosti.

Konečným cílem je, aby vědomosti a poznatky z výzkumu byly využity k tvorbě přístupů k zapojení veřejnosti mezinárodními organizacemi propagujícími ochranu klimatu a klimatickými institucemi po celém světě.

Tento výzkum ověřoval tři narativy. Byly vyvinuty okolo témat, o jejichž ověření projevily zájem partnerské organizace, a partneři s jejich vývojem pomáhali.¹⁴² Každý narativ se zabýval jinou formulací otázky či problému a jeho příčiny, točil se okolo konkrétního souboru hodnot a zahrnoval řešení a orientaci na činnost.

Témata narativů byla tato:

1. řešení nerovnováh bohatství a moci (hodnoty: sebeurčení, svoboda, rovnost)
2. občanská akce (hodnoty: síla obyčejných lidí, naděje, starostlivost)
3. přijetí odpovědnosti za vykořisťující systémy (hodnoty: odpovědnost, respekt)

Text všech tří narativů je uveden v plném znění v kapitole 5.

Příloha 2: Demografická charakteristika účastníků narativních workshopů

Cílová skupina pro workshopy byla definována spolu s místními partnery (další podrobnosti viz kapitola 3). Otázky pro výběr účastníků byly navrženy tak, aby byla nabrána tato cílová skupina, a s cílem, aby diskuzní skupiny byly zhruba vyvážené co do genderu, věku a věku v okamžiku ukončení vzdělávání (nebylo toho vždy dosaženo – viz omezení níže).

Místní partnerské organizace uspořádaly od července do října 2021 v devíti evropských zemích 20 narativních workshopů s celkem 138 účastníky. Některé z těchto zemí se nekryly se zeměmi zahrnutými v dotazníkovém šetření – například v Británii a Itálii se konalo šetření, nikoli však workshopy. Bylo tomu tak v důsledku kapacity spolupracujících partnerů.

Jednalo se o směsici online a osobních workshopů řídicích se omezeními a opatřeními ke zmírnění rizik v důsledku pandemie covidu-19.

Mladí dospělí se účastní narativních workshopů.
Autor fotografie: Javier Gacio/Oxfam Intermon

Tabulka 1: Demografické charakteristiky účastníků narativních workshopů.

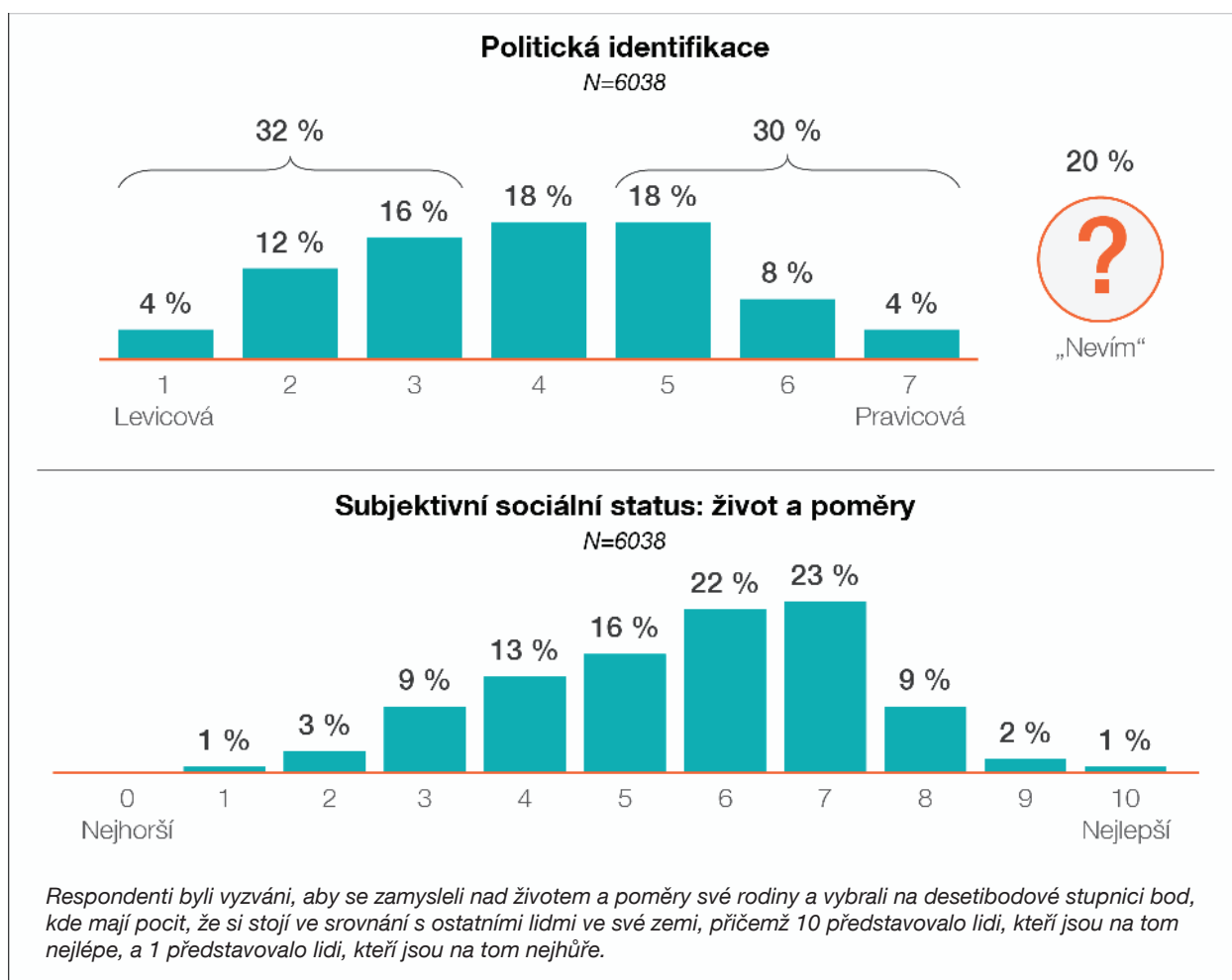
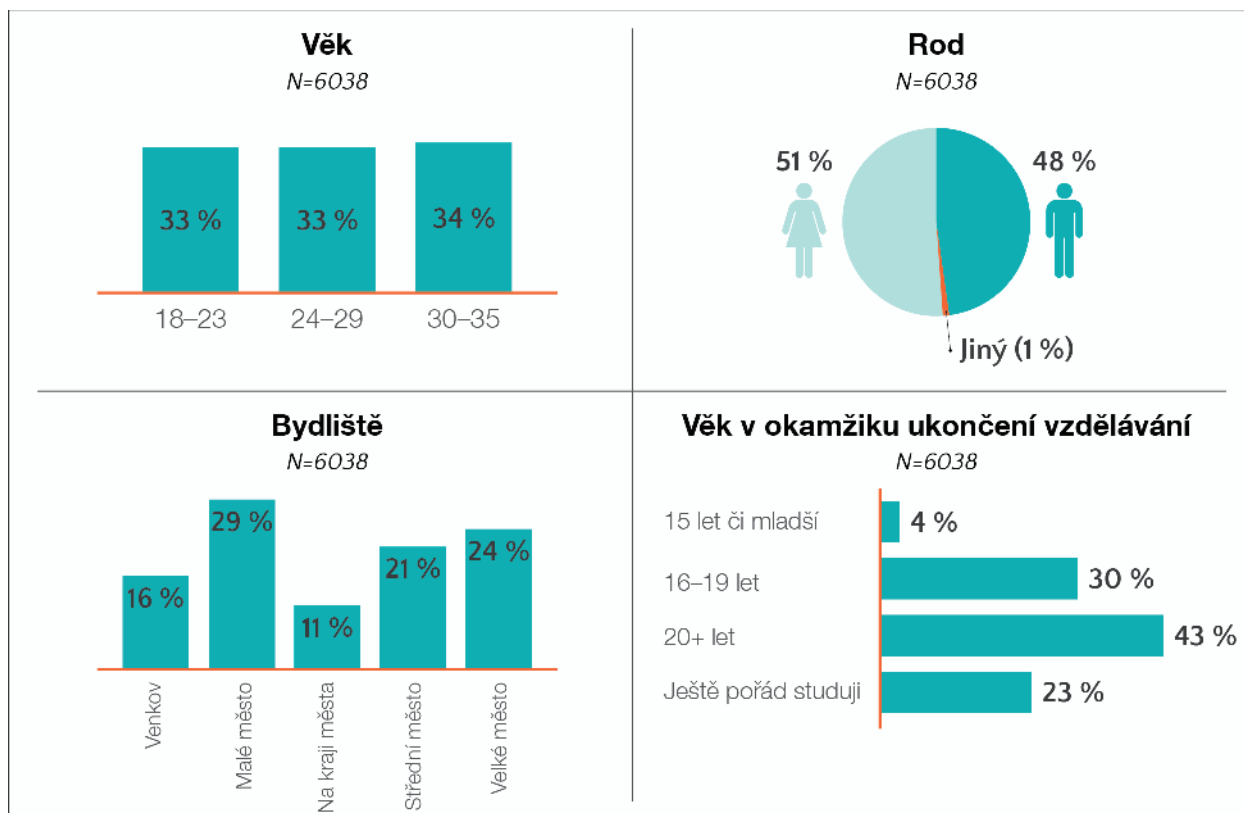
	Belgie	Česká republika	Francie	Německo	Maďarsko	Lotyšsko	Portugalsko	Rumunsko	Španělsko
Celkový počet účastníků workshopu	16	17	10	11	17	20	10	15	22
Věk (let)									
18–23	10	8	7	3	10	14	3	11	13
24–29	6	9	3	8	7	6	7	4	9
Znepokojení ohledně změny klimatu									
Vůbec	0	0	0	0	0	0	0	0	1
Mírně	0	0	0	0	0	3	0	5	2
Znepokojen/a	3	4	0	2	3	5	1	4	8
Velmi znepokojen/a	6	9	6	5	6	5	4	3	11
Extrémně znepokojen/a	7	4	4	4	8	7	5	3	0
Počet environmentálních akcí ¹⁴³									
Žádná	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Jedna	3	9	0	5	2	2	2	1	4
Dvě	4	8	0	6	11	4	4	11	5
Tři	5	0	1	0	4	6	2	3	3
Čtyři či více	4	0	9	0	0	8	2	0	10
Gender									
Žena	11	12	6	6	11	10	5	8	15
Muž	5	3	4	4	6	9	5	7	7
Raději svůj gender popisují jiným způsobem	0	0	0	1	0	1	0	0	0
Raději neuvedu	0	2	0	0	0	0	0	0	0
Věk v okamžiku ukončení vzdělávání									
15 let či mladší	0	0	0	0	0	0	0	0	0
16–19 let	2	0	0	3	3	4	0	0	13
20+ let	4	5	4	2	3	9	6	3	9
Ještě pořád studuji	10	12	6	6	11	7	4	12	0
Politická orientace									
Velmi levicová 0	0	0	0	1	2	0	0	0	3
1	1	1	4	1	3	3	0	0	5
2	1	0	0	2	2	4	2	0	3
3	6	5	3	2	4	3	2	0	3
4	5	5	1	3	3	1	1	1	3
5	2	6	1	2	2	3	3	12	4
6	0	0	0	0	1	1	1	1	1
7	0	0	1	0	0	1	1	1	0
8	1	0	0	0	0	3	0	0	0
9	0	0	0	0	0	1	0	0	0
Velmi pravicová 10	0	0	0	0	0	0	0	0	0

Příloha 3: Demografické charakteristiky účastníků dotazníkového šetření

Byly použity kvóty na zemi, věk, gender a region (a v Británii i na etnickou příslušnost). Respondenti navíc poskytli informace o tom, zda žijí ve venkovské či městské oblasti, o své úrovni formálních vzdělání, o své politické orientaci a o subjektivním sociálním statusu. Z odpovědí vyplynulo, že vzorek byl vyvážený co do politické orientace a zahrnoval přijatelně vyrovnaný poměr lidí žijících ve venkovských a městských oblastech. Je poněkud zatížený ve prospěch lidí s vyšší mírou formálního vzdělání a vyšším subjektivním sociálním statusem.

Odpovědi byly získány od cílových respondentů (kritéria níže) prostřednictvím online dotazníkového šetření s cílem porozumění názorů respondentů na společnost, změnu klimatu a budoucnost.

DÉLKA ROZHOVORU 15 minut	Kritéria pro výběr účastníků • Věk ≥ 18 až ≤ 35 let • V současné době pobývá v jedné z cílových zemí	
DRUH ŠETŘENÍ Online kvantitativní	Zahrnuté trhy • Česko: n=1005 • Německo: n=1006 • Itálie: n=1010 • Rumunsko: n=1000 • Španělsko: n=1000 • Británie: n=1007	Použité kvóty • Země • Věk • Gender • Region • Britská národnost
ŠETŘENÍ REALIZOVÁNO Duben 2021		
PANELISTÉ Nabraní prostřednictvím společnosti Qualtrics		
ODPOVĚDI N=6038		

Demografická skupina

Rozpočtová omezení u dotazníkového šetření znamenala, že nebylo možné nabrat celonárodně reprezentativní vzorky napříč šesti šetřenými zeměmi. Vzorky byly vyvážené co do věku, genderu, regionu v rámci země a politické identity a zahrnovaly přijatelně vyrovnaný poměr lidí žijících v městských a venkovských oblastech. Vzorek je však poněkud zatížený ve prospěch lidí s vyšší mírou formálního vzdělání a vyšším subjektivním sociálním statutem. Z právních a logistických důvodů nebylo ve většině zemí vyjma Británie možné použít kvóty na etnickou příslušnost. Kvůli obtížím s měřením společenské třídy, zvláště u mladších věkových skupin, byl použit subjektivní sociální status, který se opírá čistě o informaci uvedenou respondenty.

Omezení, se kterými se setkali místní partneři při náboru na workshopy, znamenala, že skupiny nebyly vždycky reprezentativní pro zamýšlenou cílovou skupinu. Celkový vzorek obsahoval vyšší než zamýšlený počet žen, účastníků ve věku 18–23 let a účastníků s vyšší vyšší úrovní formálního vzdělání.

Záměrem bylo nabrat účastníky, kteří byli v politickém středu nebo nalevo od středu, a toho bylo víceméně dosaženo. Důvodem pro zaměření konkrétně na tuto cílovou skupinu bylo, že je zvláště zajímavá pro partnery SPARK a pro propagátory všeobecně. Z toho však vyplývá, že doporučení v celé zprávě vytvořená v reakci na zjištění workshopů jsou relevantní pro cílové skupiny v politickém středu a nalevo od středu a nemusí být použitelné pro cílové skupiny přiklánějící se k pravici. S rostoucími obavami ohledně změny klimatu u lidí napříč politickým spektrem si tato mezera ve výzkumu zaslouží další bádání¹⁴⁴.

Z odpovědí na otázky pro výběr účastníků vyplývá, že skupiny byly složeny z účastníků zapojených do boje proti změně klimatu více, než bylo původně zamýšleno. Účastníci byli vyzváni, aby uvedli, které činnosti ze seznamu podnikli za poslední tři roky – například „zapojil/a jsem se do ekologického protestu“ nebo „záměrně jsem snížil/a uhlíkovou stopu“. Cílem bylo vybrat účastníky, kteří podnikli dvě nebo méně činností. Pro partnery však bylo obtížné provést nábor v souladu s těmito kritérii a konečný vzorek obsahoval okolo 60 % těch, kteří vybrali dvě či méně činností, zatímco zbytek podnikal činností více. V Lotyšsku a Španělsku uvedlo 40 % účastníků, že za poslední tři roky podnikli všechny čtyři činnosti, a ve Francii jich to uvedlo 90 %.

Celkové skóre však byly 2,4 činnosti podniknuté za poslední tři roky – z čehož vyplývá, že do boje proti změně klimatu výrazně zapojeni nebyli. Je také možné, že účastníci měli tendenci uvádět vyšší počet činností, když je udávali v rámci otázek pro výběr, a z rozhovorů na workshopech vyplynulo, že mnozí účastníci do činností nebyli zapojení nijak moc.

A konečně, nebylo možná nabrat dostatek účastníků k realizaci workshopů v Nizozemsku, které byly původně plánovány.

Práce v několika zemích a jazycích

Evropské země se kulturně i historicky obrovsky liší. Tento výzkum však byl navržen tak, aby bylo možné porovnat výsledky napříč celým evropským vzorkem. To znamená, že nebylo možné pro každou zemi vyvinout a ověřit kulturně a historicky specifické otázky a narativy pro dotazníkové šetření a workshopy. Naopak, napříč všemi zeměmi byly použity tytéž otázky a narativy. Místní partneři realizující narativní workshopy informovali, že otázky a narativy navzdory tomu fungovaly dobře.

Také nebylo možné vyvodit závěry ohledně rozdílů mezi zeměmi. Aby z narativních workshopů bylo možné vyvodit smysluplné závěry na úrovni zemí, byl by pro každou zemi potřeba větší vzorek. Závěrečná analýza naopak vychází ze společných témat napříč celým vzorkem. Omezená analýza pro jednotlivé země však naznačuje, že existují rozdíly mezi zeměmi a regiony, které by stály za další zkoumáním.

Otázky dotazníkového šetření, scénáře narativních workshopů, narativy a odpovědi a reakce účastníků byly profesionálně přeloženy a zkontrolovány partnery. V projektu zaměřeném na jazyk však překlady a následná analýza výzkumníky, kteří nejsou ze zemí v nichž výzkum probíhal, otevírají potenciál pro chybnou interpretaci, ztrátu významu a omezení hloubky a plnosti závěrů. Nápravou je do určité míry fakt, že se po celou dobu projektu spolupracovalo s místními partnery, ne však úplně.

Výzkum komunikace klimatické spravedlnosti

Pro Climate Outreach je klimatická spravedlnost novou oblastí a z analýzy literatury vyplývá, že na toto téma existuje jen velmi málo předchozího výzkumu komunikace. To znamenalo, že tým a partneři se toho po celou dobu projektu měli hodně co učit, protože zkoumali relativně neprobádanou oblast.

Kvůli omezenému množství předchozího výzkumu jsou některé poznatky v této zprávě založeny jen na jedné či dvou otázkách a prospělo by jim další bádání. Konkrétně se ne všem partnerům podařilo probrat na workshopech část týkající se úlohy EU při řešení změny klimatu, následkem čehož bylo pro tuto část zprávy k dispozici méně dat.

V dotazníkovém šetření bylo možné analyzovat celkem jen 600 odpovědí (100 z každé země) na otázku: „Co pro vás znamená ‚klimatická spravedlnost‘?“ Je pravděpodobné, že analýza všech odpovědí by odhalila nové poznatky.

Také z toho vyplynulo, že u některých témat se výzkum zabýval postoji a z těchto postojů vyvodil poznatky, nicméně neověřoval konkrétní sdělení. Problém vzniká, když je rozdíl mezi postojem člověka a jeho reakcí na sdělení na stejné téma. Například na některých workshopech účastníci vyjádřili názor na nějaké téma, ale negativně reagovali na sdělení vyjadřující tentýž názor. Další výzkum by mohl ověřit sdělení založená na poznatcích a doporučeních v této zprávě v některých z těchto méně probádaných oblastech.

Celkově v této oblasti existuje obrovský prostor pro další výzkum a pro upřesnění a zdokonalení přístupu k výzkumu. Například pro bližší spolupráci s lidmi s žitou zkušeností a znalostí klimatické spravedlnosti v průběhu návrhu i realizace projektu a následování jejich vedení. Oblastí, která si zvláště zasluhuje další bádání, je mezigenerační spravedlnost, zvláště s cílovou věkovou skupinou tohoto projektu – například výzkum sdělení souvisejících s mezigeneračním porozuměním a solidaritou mezi skupinami, které klimatickou krizí byly a budou postiženy nejvíce.

Dopad covidu-19

Poté, co Světové zdravotnické organizace (WHO) v březnu 2020 vyhlásila globální pandemii, došlo k přehodnocení a úpravě přístupu k projektu. Pořadí prvků výzkumu, který měl původně začít narativními workshopy následovanými dotazníkovým šetřením ověřujícím sdělení, bylo přehodnoceno a online dotazníkové šetření bylo naopak provedeno jako první, ale bez ověřování sdělení. Důvodem pro toto rozhodnutí byla naděje, že osobní narativní workshopy bude možné uskutečnit později. Nakonec byl přístup k narativním workshopům upraven na online přístup a místní partneři uspořádali směsicí online a osobních workshopů podle svých národních směrnic. Narativní workshopy se řídily směrnicemi WHO a národními směrnicemi pro setkání.

Online i osobní workshopy byly strukturovány přesně stejně a partneři neinformovali o nějakých zvláštních obtížích či rozdílech při realizaci workshopů online. Projekt však explicitně nebral do úvahy žádné rozdíly mezi oběma typy workshopů, ani případné posuny kulturních postojů v důsledku pandemie, přestože jiné zprávy organizace Climate Outreach se jimi zabývaly.

Další komunikační příručky týkající se klimatické spravedlnosti

Climate Outreach ví o existenci následujících příruček. Autoři jsou si vědomi, že protože je tento seznam v angličtině, mohou být vyloučeny významné práce, a jsou velmi otevření doporučením na jinojazyčné publikace o tom, jak komunikovat klimatickou spravedlnost – zvláště na publikace vedené lidmi a organizacemi z globálního Jihu.

Framing Climate Justice Research Briefing: How People in the UK Think About Climate Justice [Shrnutí výzkumu rámování klimatické spravedlnosti: jak lidé v Británii uvažují o klimatické spravedlnosti] (2020) – PIRC, 360.org a NEON <https://framingclimatejustice.org/>

How to Talk About Economics: A Guide to Changing the Story [Jak mluvit o ekonomice: návod na změnu diskuzí] – Australian Progress <https://www.australianprogress.org.au/resources/how-to-talk-about-economics>

A Practical Guide for Communicating Global Justice and Solidarity: an alternative to the language of development, aid and charity [Praktický průvodce komunikací globální spravedlnosti a solidarity: alternativa formulací o rozvoji, pomoci a dobročinnosti] (2019) – Health Poverty Action <https://www.healthpovertyaction.org/wp-content/uploads/2019/04/A-Practical-Guide-For-Communicating-Global-Justice-and-Solidarity.pdf>

Framing the Economy: How to Win the Case for a Better System [Rámování ekonomiky: jak obhájit lepší systém] (2018) – NEON, New Economics Foundation, Frameworks Institute a PIRC <https://neweconomics.org/2018/02/framing-the-economy-2/>

The Narratives We Need: Strengthening the Stories that Unite Us [Narativy, které potřebujeme: jak posilovat příběhy, které nás spojují] (2018) – PIRC <https://publicinterest.org.uk/narratives-we-need/>

Common Cause Foundation <https://commoncausefoundation.org/>

Recommendations for Engaging Young People with Climate Change Campaigns [Doporučení, jak zaujmout mladé lidi kampaněmi o změně klimatu] (2019) – Climate Outreach <https://climateoutreach.org/reports/engaging-young-people-with-climate-change-campaigns>

Dreher, T., and Voyer, M. (2014) **Climate Refugees or Migrants? Contesting Media Frames on Climate Justice in the Pacific** [Klimatičtí uprchlíci, nebo migranti? Jak zpochybňovat mediální rámce klimatické spravedlnosti v Tichomoří]. *Environmental Communication*, 9(1), 58–76.

Poznámky a bibliografické citace

1. Sultana, F. (2021) 'Critical climate justice'. [Online]. Dostupné z: <https://www.farhanasultana.com/wp-content/uploads/Sultana-Critical-climate-justice.pdf> [cit. 13.09.2022]; Chatterton, P., Featherstone, D. a Routledge, P. (2012) 'Articulating climate justice in Copenhagen: Antagonism, the commons, and solidarity'. [Online]. Dostupné z: http://contested-cities.net/wp-content/uploads/2014/03/2012_Antipode_Routledge_articulating-climate-justice.pdf [cit. 13.09.2022]; World's Youth for Climate Justice. [Online]. Dostupné z: <https://www.wy4cj.org/> [cit. 13.09.2022]; Global Campaign to Demand Climate Justice. [Online]. Dostupné z: <https://demandclimatejustice.org/participating-organizations/>
2. Sultana (2021) 'Critical climate justice'.
3. Carbon Brief (2021) 'In-depth Q&A What is "climate justice"?'. [Online]. Dostupné z: <https://www.carbonbrief.org/in-depth-qa-what-is-climate-justice/> [cit. 13.09.2022].
4. Okereke, C. a Coventry, P. (2016) 'Climate justice and the international regime: before, during and after Paris'. [Online]. *Wiley Interdisciplinary Reviews: Climate Change* 7(6). s. 834–851. Dostupné z: <https://centaur.reading.ac.uk/65620/> [cit. 13.09.2022]; Thanki, N. (2019) 'A new chance for climate justice?'. [Online]. Dostupné z: <https://www.opendemocracy.net/en/opendemocracyuk/new-chance-climate-justice/> [cit. 19.09.2022]
5. Dr Shilpi Srivastava, in Carbon Brief (2021) 'In-depth Q&A What is "climate justice"?'.
6. Globální Jih je diskutabilní termín, ale v této zprávě se používá k popisu zemí postižených globálními mocenskými nerovnováhami a dějinami kolonizace. Viz Prashad, V. (2013) *The Poorer Nations: A Possible History of the Global South*. London: Verso Books.
7. Mohamed Adow z organizace Power Shift Africa, in Carbon Brief (2021) 'In-depth Q&A What is "climate justice"?'.
8. Fears, D. a Dennis, B. (2021) 'This is environmental racism': How a protest in a North Carolina farming town sparked a national movement'. [Online] The Washington Post. Dostupné z: <https://www.washingtonpost.com/climate-environment/interactive/2021/environmental-justice-race/> [cit. 13.09.2022]; Washington, H.A. (2020) *A Terrible Thing to Waste: Environmental Racism and Its Assault on the American Mind*. USA: Little, Brown & Company.
9. Gilio-Whitaker, D. (2019) *As Long as Grass Grows: The Indigenous Fight for Environmental Justice from Colonisation to Standing Rock*. Boston, Massachusetts: Beacon Press; Whyte, K.P. (2016) 'Is it colonial déjà vu? Indigenous peoples and climate injustice', in Adamson, J., Davis, M., a Huang, H. *Humanities for the Environment: Integrating Knowledge, Forging New Constellations of Practice*. London: Earthscan Publications, s. 88–104.
10. Sultana, F. (2022) 'The unbearable heaviness of climate coloniality', *Political Geography*. [Online]. Dostupné z: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0962262982200052X> [cit. 13.09.2022]
11. Ibid.
12. Sultana (2021) 'Critical Climate Justice'; Carbon Brief (2021) 'Experts: Why does "climate justice" matter?'. [Online]. Dostupné z: <https://www.carbonbrief.org/experts-why-does-climate-justice-matter/> [cit. 13.09.2022].
13. Clarke, J., Webster, R. a Corner, A. (2020) 'Theory of change: Creating a social mandate for climate action'. [Online] Oxford: Climate Outreach. Dostupné z: <https://climateoutreach.org/about-us/theory-of-change/> [cit. 13.09.2022].
14. Lucke, F., Diez, T., Aamodt, S. a Ahrens, B. (2021) *The EU and Global Climate Justice: Normative Power Caught in Normative Battles*. London: Routledge; Centre for International Environmental Law and The Global Initiative for Economic, Social and Cultural Rights (2022) 'States' human rights obligations in the context of climate change: Guidance provided by the UN Human Rights Treaty bodies'. [Online]. Dostupné z: https://www.ciel.org/wp-content/uploads/2022/03/States-Human-Rights-Obligations-in-the-Context-of-Climate-Change_2022.pdf [cit. 13.09.2022].
15. Evropská komise, Eurobarometr. (2019) 'Climate change'. [Online] Dostupné z: https://ec.europa.eu/clima/sites/clima/files/support/docs/report_2019_en.pdf [cit. 03.02.2021]; Evropská komise, Eurobarometr. (2019) 'Europeans in 2019'. [Online] Dostupné z: <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2225> [cit. 16.09.2022]; Evropská komise, Eurobarometr. (2022) 'Future of Europe: Special Eurobarometer 517 report'. Dostupné z: <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2554> [cit. 13.09.2022].
16. PIRC, 350.org a NEON. (2020) 'Framing Climate Justice research briefing: How people in the UK think about climate Justice'. [Online]. Dostupné z: https://docs.google.com/document/d/1qSGSzp_1Ei8SMpoD8Sz51pTkyJTMMJI_GNlc5puyg6g/edit# [cit. 13.09.2022].
17. Neas, S., Ward, A. a Bowman, B. (2022) 'Young people's climate activism: A review of the literature'. *Front. Polit. Sci.* 4:940876.

18. Stapleton, S. (2018) 'A case for climate justice education: American youth connecting to intragenerational climate injustice in Bangladesh', *Environmental Education Research* 25(5), s. 732–750; Dittmer, L., Mugagga, F., Metternich, A., Schweizer-Ries, P., Asiimwe, G. a Riemer, M. (2017) '“We can keep the fire burning”: building action competence through environmental justice education in Uganda and Germany', *Local Environment* 23(2), s. 144–157.
19. Climate Outreach (2017) 'Global narratives of climate change – a new approach to public engagement research'. [Online]. Dostupné z: <https://climateoutreach.org/reports/global-narratives-approach-public-engagement-research/>
20. PIRC, 350.org a NEON (2020) 'Framing Climate Justice research briefing'.
21. Další informace o projektu SPARK lze najít na <https://sparkachange.eu/>
22. Evropská komise, Eurobarometr. (2019) 'Europeans in 2019'. [Online.] Dostupné z: <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2225>; Corner, A., Roberts, O., Chiari, S., Völler, S., Mayrhuber, E.S., Mandl, S. a Monson, K. (2015) 'How do young people engage with climate change? The role of knowledge, values, message framing, and trusted communicators', *Wiley Interdiscip. Rev. Clim. Change* 6, s. 523–534; European Environmental Bureau (2022) 'Climate greater worry than COVID-19 for young Europeans, new poll finds'. [Online] Dostupné z: <https://eeb.org/climate-greater-worry-than-covid-19-for-young-europeans-new-poll-finds/>
23. Martiskainen, M. et al. (2020) 'Contextualizing climate justice activism: Knowledge, emotions, motivations, and actions among climate strikers in six cities'. *Global Env. Change* vol. 65: 102180; Acted, I. (2020) 'Projet 1Planet4all: les jeunes et le changement climatique. Rapport de sondage Ifop pour ACTED'. [Online] Dostupné z: https://www.ifop.com/wp-content/uploads/2020/11/117428-Rapport-de-sondage_VF.pdf [cit. 19.9.20]
24. Chiari, S. (2016) 'Communicating climate aware behaviour to young people in Austria'. [Online] Dostupné z: https://autreach.boku.ac.at/wp-content/uploads/2015/05/1_1_AUTreach_Publizierbarer-Endbericht_final.pdf; Corner et al (2015) 'How do young people engage with climate change?'
25. PIRC, 350.org a NEON (2020) 'Framing Climate Justice research briefing'.
26. Climate Outreach (2022) 'Britain Talks Climate – A toolkit for engaging the British public on climate change'. Nepublikovaná data.
27. Evropská komise, Eurobarometr. (2019) 'Europeans in 2019'. [Online] Dostupné z <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2225> [cit. 16.09.2022]; Evropská komise, Eurobarometr. (22) 'Future of. Special Eurobarometer 517 report'. [Online] Dostupné z: <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2554> [cit. 13.09.2022].
28. Evropská komise, Eurobarometr. (2021) 'Climate Change: Special Eurobarometer 513 report'. [Online] Dostupné z: <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2273> [cit. 13.09.2022].
29. Evropská komise, Eurobarometr. (2020) 'Attitudes of Europeans towards the Environment'. [Online] Dostupné z: <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2257> [cit. 13.09.2022].
30. De Vydt, M., Wahlström, M., Kocyba, P. a De Moor, J. (2019) 'Protest for a future: Composition, mobilization and motives of the participants in Fridays For Future climate protests on 15 March, 2019 in 13 European cities'. [Online] Dostupné z: https://eprints.keele.ac.uk/6536/1/Protest%20for%20a%20future_GCS%2015.03.19%20Descriptive%20Report-2.pdf [cit. 19.09.22]
31. PIRC, 350.org a NEON (2020) 'Framing Climate Justice research briefing'.
32. Piispa, M. a Kiilakoski, T. (2022) 'Towards climate justice? Young climate activists in Finland on fairness and moderation' *Journal of Youth Studies*, 25(7), s. 897–912; Terren, L. a Soler-i-Marti, R. (2021) '“Glocal” and transversal engagement in youth social movements: a twitter-based case study of fridays for future-Barcelona'. *Front. Polit. Sci.* 93, 635822.
33. Holmberg, A. a Alvinus, A. (2020) 'Children's protest in relation to the climate emergency: A qualitative study on a new form of resistance promoting political and social change', *Childhood* 27, s. 78–92; Neas, S., Ward, A. a Bowman, B. (2022) 'Young people's climate activism: A review of the literature'. *Front. Polit. Sci.* 4:940876
34. Corner et al. (2015) 'How do young people engage with climate change?'. s. 524
35. Thielking, M. a Moore, S. (2001) 'Young People and the Environment: Predicting Ecological Behaviour'. *Austr. Journal of Env. Educ.* 17, s. 63–70; Ojala, M. (2012) 'How do children cope with global climate change? Coping strategies, engagement, and well-being'. *J. of Env. Psych.* 32, s. 225–233; Threadgold, S. (2012) 'I reckon my life will be easy, but my kids will be buggered': ambivalence in young people's positive perceptions of individual futures and their visions of environmental collapse'. *J. Youth Studies*, 15, s. 17–32; Ballantyne, A. G., Wibeck, V. a Neset, T. S. (2016) 'Images of climate change: A pilot study of young people's perceptions of ICT-based climate visualization'. *Clim. Change*, 134, s. 73–85.
36. Thew, H., Middlemiss, L. and Paavola, J. (2020) 'Youth is not a political position': Exploring justice claims-making in the UN Climate Change Negotiations. *Global Env. Ch.* 61 102036; Thew, H. (2018). 'Youth participation and agency in the United Nations Framework Convention on Climate Change' *International Environmental Agreements: Politics, Law and Economics*, 18(3), s. 369–389.

37. O'Brien, K., Selboe, E. a Hayward, B. M. (2018) 'Exploring youth activism on climate change: dutiful, disruptive, and dangerous dissent'. *Ecology and Society*, 23; Thew et al (2020) 'Youth is not a political position'; Holmberg, A. a Alvinus, A. (2020) 'Children's protest in relation to the climate emergency'.
38. Thew et al (2020) 'Youth is not a political position'; Thew, H. (2018) 'Youth participation and agency in the United Nations Framework Convention on Climate Change'.
39. O'Brien et al (2018) 'Exploring youth activism on climate change: dutiful, disruptive, and dangerous dissent'; Younes, H. (2010) Beyond apathetic or activist youth: "Ordinary" young people and contemporary forms of participation. *Nord J Youth Res* 19, pp. 9–32; Thew et al (2020) 'Youth is not a political position'; Holmberg, A. a Alvinus, A. (2020) 'Children's protest in relation to the climate emergency'.
40. Chiari, S., Shaw, S., Doyle, J., Völler, S. a Hezel, B. (2019) 'Exploring the role of social norms, self- and group-efficacy for mainstreaming climate action among young adults' [Online]. Dostupné z: https://climates.boku.ac.at/wp-content/uploads/2020/04/cliMATES_Endbericht_website.pdf; Chiari, S. (2016) 'Communicating climate aware behaviour to young people in Austria' [Online] Dostupné z: https://autreach.boku.ac.at/wp-content/uploads/2015/05/1_1_AUTreach_Publizierbarer-Endbericht_final.pdf; Buttigieg, K. a Pace, P. (2013) Positive Youth Action Towards Climate Change. *Journal of Teacher Education for Sustainability* 15, s. 15–47.
41. Stapleton, S. (2018) A case for climate justice education: American youth connecting to intragenerational climate justice in Bangladesh. *Environ. Educ. Res.* 13, 1–19; Dittmer, L., Mugagga, F., Metternich, A., Schweizer-Ries, P., Asiimwe, G. a Riemer, M. (2018) "We can keep the fire burning": building action competence through environmental justice education in Uganda and Germany. *Local Environ.* 23, s. 144–157
42. Z právních a logistických důvodů bohužel nebylo v ostatních šetřených evropských zemích možné zajistit, aby byl vzorek reprezentativní co do etnické příslušnosti.
43. Z náborových omezení vyplynulo, že jen málo účastníků se identifikovalo napravo od středu. Kohorta byla do boje proti změně klimatu zapojena o něco málo více, než byl původní záměr, kvůli značnému počtu více zapojených účastníků na workshopech ve Francii, Lotyšsku a Španělsku. Celkově však účastníci workshopů do boje proti změně klimatu výrazně zapojeni nebyli (více podrobností o viz přílohy 2 a 4).
44. Tato metoda výběru a analýzy relevantních studií se pečlivě řídí doporučeními, která formulují Nielsen a D'haen (2014): „analyzovat dokumenty podle jasně zformulovaných otázek a explicitních kritérií pro výběr a hodnocení relevantního výzkumu“. Viz Nielsen, J. and D'haen, S. (2014) 'Asking about climate change: Reflections on methodology in qualitative climate change research published in *Global Environmental Change* since 2000', *Global Environmental Change* 24, s. 402–409.
45. PIRC, 350.org a NEON (2020) 'Framing Climate Justice research briefing'.
46. Shaw, C. a Corner, A. (2017) 'Using Narrative Workshops to socialise the climate debate: Lessons from two case studies – centre-right audiences and the Scottish public', *Energy Research & Social Science* 31, s. 273–283.
47. Z náborových omezení vyplynulo, že jen málo účastníků se identifikovalo napravo od středu. Kohorta byla do boje proti změně klimatu zapojena o něco málo více, než byl původní záměr, kvůli značnému počtu více zapojených účastníků na workshopech ve Francii, Lotyšsku a Španělsku. Celkově však účastníci workshopů do boje proti změně klimatu výrazně zapojeni nebyli (více podrobností o viz přílohy 2 a 4).
48. Carbon Brief (2021) 'In-depth Q&A'.
49. Equinox (2021) 'Towards climate justice: Rethinking the European Green Deal from a racial justice perspective'. [Online] Dostupné z: <https://www.equinox-eu.com/wp-content/uploads/2021/06/Towards-Climate-Justice-Equinox.pdf> [cit. 14.09.2022]; Sultana (2021) 'Critical climate justice'; Carbon Brief (2021) 'Experts: Why does "climate justice" matter?'; Hickel, J. (2021) *Less is More: How Degrowth Will Save the World*. New York: Random House
50. Celkový složený průměr pro environmentální identitu byl 3,9, pro sociální spravedlnost 3,7 na stupnici 1–5, kde 5 vyjadřuje silnou identitu spojenou s životním prostředím nebo sociální spravedlností. Tato čísla byla čerpána z prohlášení ohledně identity spojené s životním prostředím nebo sociální spravedlností, jako například: „Vidím se jako člověka, kterému velmi záleží na otázkách životního prostředí.“
51. Ze 4000 respondentů šetření, kteří uvedli, že by klimatickou spravedlnost dokázali nebo možná dokázali definovat, bylo analyzováno 100 odpovědí v každé z šesti zemí – více podrobností viz příloha 4. Z těchto 600 odpovědí uvádělo jen malé procento definici, která připomínala některý prvek definice klimatické spravedlnosti používané v této studii.
52. „Připisovaná rasa“ je nedokonalý překlad anglického novotvaru „racialisation“, což je „proces, jehož prostřednictvím dochází k tomu, že jsou skupiny sociálně konstruovány jako rasy na základě charakteristik, jako je rasa, etnická příslušnost, jazyk, ekonomika, náboženství, kultura, politika atd.“ a „na tomto základě je s nimi zacházeno nestejně a nerovně“. Tento pojem je používán v celé zprávě, jelikož „je přesnější použít slovo racialisation, protože jde o proces a realizaci rasismu“. Canadian Race Relations Foundation (2015) 'Racialisation'. [Online] Dostupné z: <https://www.crrf-fcrr.ca/en/resources/glossary-a-terms-en-gb-1/item/22873-racialization> [cit. 14.09.2022]; Calgary Anti-Racism Education (2021) 'Racialisation'. [Online] Dostupné z: <https://www.aclrc.com/racialization?rq=racialization> [cit. 14.09.2022]; Centric Lab (b.r.) 'Right to Know: Key terminology for environmental and health justice'. [Online] Dostupné z: <https://right-to-know.org/resources/the-language/> [cit. 14.09.2022].

53. Jako jsou rovnost, sociální spravedlnost, ochrana životního prostředí, mír, jednota s přírodou – viz Common Cause Foundation (2012) Common Cause Handbook [Online] Dostupné z: <https://commoncausefoundation.org/resources/the-common-cause-handbook/>
54. Toto doporučení odráží podobná doporučení z následující studií: Public Interest Research Centre (PIRC) (2018) ,The narratives we need: Strengthening the stories that unite us'. [Online]. Dostupné z: <https://publicinterest.org.uk/narratives-we-need/>; Common Cause Foundation (n.d.) Common Cause Resources [Online] Dostupné z: <https://commoncausefoundation.org/resources-cc/>
55. Common Cause Foundation (2016) ,Perceptions Matter'. [Online]. Dostupné z: <https://commoncausefoundation.org/resources/perceptions-matter-report-summary/> [cit. 30.09.2022]
56. Douo, M. (2021) ,Climate colonialism and the EU's Green Deal'. [Online]. Aljazeera. Dostupné z: <https://www.aljazeera.com/opinions/2021/6/23/the-eus-green-deal-could-propagate-climate-colonialism> [cit. 14.09.2022].
57. PIRC, 350.org a NEON (2020) ,Framing Climate Justice research briefing'; Equinox (2021) ,Towards climate justice: Rethinking the European Green Deal from a racial justice perspective'. [Online] Dostupné z: <https://www.equinox-eu.com/wp-content/uploads/2021/06/Towards-Climate-Justice-Equinox.pdf> [cit. 14.09.2022]; Bali Climate Justice Principles (2002) [Online] Dostupné z: <http://www.ejnet.org/ej/bali.pdf> [cit. 14.09.2022]; Douo (2021) ,Climate colonialism and the EU's Green Deal'; Thanki (2019) ,A new chance for climate justice?'
58. Sečtená data ze dvou otázek: „Jak velký dopad, pokud nějaký, si myslíte, že měly následující skupiny na způsobení změny klimatu? Globální korporace a nadnárodní společnosti, nejbohatší lidé světa, jednotlivci v bohatých zemích, jednotlivci v chudších zemích, vlády v bohatých zemích, vlády v chudších zemích, vlády v zemích se středním příjmem“ a „Jak velký dopad, pokud nějaký, si myslíte, že měly následující skupiny na způsobení změny klimatu? Ekonomický růst, kolonialismus, kapitalismus, socialismus, industrialismus“. Zodpovězeno na stupnici 1–5, kde 1 je žádný dopad a 5 je obrovský dopad. Otázka adaptována z následující studie: PIRC, 350.org a NEON. (2020) ,Climate Change Polling and Message Testing'. Interní dokument k dispozici na vyžádání prostřednictvím framingclimatejustice.org. Nepublikováno.
59. Analýza spočívala v sečtení výsledků do škatulek systému, vlády a jednotlivci. Systémy (průměr 3,8) zahrnovaly kapitalismus, socialismus, kolonialismus, industrialismus, ekonomický růst; vlády (průměr 3,5) zahrnovaly vlády zemí bohatých, se středním příjmem a chudších; jednotlivci (průměr 3,1) zahrnovali lidi v zemích bohatých, se středním příjmem a chudších.
60. Odpovědi „rozhodně souhlasím“ a „souhlasím“ jsou sečteny; odpovědi „rozhodně nesouhlasím“ a „nesouhlasím“ jsou sečteny.
61. Řešení účastníků byla vyvozena z jejich odpovědí na řadu otázek v průběhu workshopů, ne z jedné odpovědi na konkrétní otázku.
62. To odpovídá výzkumu, který zjistil, že lidé často dokáží rozpoznat problémy ve společnosti, jako je nerovnost, ale mohou mít potíže vyjádřit, jak problém vznikl nebo co se s ním dá dělat. Spencer, L. (b.r.) *How to Talk About Economics: A Guide for Changing the Story*. [Online]. Australian Progress. Dostupné z: <https://www.australianprogress.org.au/resources/how-to-talk-about-economics> [cit. 14.09.2022].
63. Je možné, že ve východní Evropě jsou ochotnější přijmout kritiku velkých firem (pokud jde o znečištění apod.), protože s takovou kritikou přicházelí sami účastníci z východní Evropy. Pospojovat informace mezi tímto a systémovými působilci pomocí vysvětlení a příkladů by mohlo být jedním způsobem, jak mluvit o hloubkových příčinách.
64. Předchozí výzkum zjistil, že „když respondenti dostali instrukci, aby uvažovali o kolektivních příčinách změny klimatu, přimělo je to dát víc na podporu boje proti změně klimatu“ (s. 3). Obradovich, N. a Guenther, S. M. (2016) ,Collective responsibility amplifies mitigation behaviours', *Climatic Change* 137, s. 307–319.
65. Toto doporučení odráží podobná doporučení z následující studií: Spencer (b.r.) *How to Talk About Economics*; PIRC, 350.org a NEON(2020) ,Framing climate justice research briefing'; NEON, NEF, FrameWorks Institute a PIRC (2018) *Framing the Economy: How to Win the Case for a Better System*. [Online] Dostupné z: <https://neweconomics.org/uploads/files/Framing-the-Economy-NEON-NEF-FrameWorks-PIRC.pdf> [cit. 14.09.2022]
66. Kenis, A. a Mathijs, E. (2012) ,Beyond individual behaviour change: The role of power, knowledge and strategy in tackling climate change', *Environmental Education Research* 18(1), s. 45–65.
67. Pro mladé dospělé mohou být přínosné údaje na podporu tohoto závěru. Například práce profesorky Julie Steinberger, vedoucí autorky Šesté hodnotící zprávy IPCC při pracovní skupině 3 modeluje velmi značné snížení globální spotřeby energie a zároveň slušný hmotný život pro celou populaci světa do roku 2050. Viz projekt ,Living well within limits (Lili)': <https://lili.leeds.ac.uk/>; a Millward-Hopkins, J., Steinberger, J.K., Rao, N.D. a Oswald, Y. (2020) ,Providing decent living with minimum energy: A global scenario', *Global Environmental Change* 65
68. Steinberger, J.K. (2022) ,The kids are not OK'. [Online]. Centre for the Understanding of Sustainable Prosperity. Dostupné z: <https://cusp.ac.uk/themes/s1/blog-js-the-kids-are-not-ok/> [cit. 14.09.2022]; PIRC (2018) *The Narratives We Need*

69. Solnit, R. (2016) *Hope in the Dark*. Edinburgh: Canongate Books.
70. The Beam (b.d.) ,Hindou Oumarou Ibrahim, the woman putting up a global fight to preserve indigenous communities' [Online]. Dostupné z: <https://the-beam.com/female-empowerment/hindou-oumarou-ibrahim-the-woman-putting-up-a-global-fight-to-preserve-indigenous-communities/> [cit. 19.09.2022]
71. Kaur Paul, H. (2021) ,Towards reparative climate justice: From crises to liberations'. [Online]. *Common Wealth*, 12 April 2021. Dostupné z: www.common-wealth.co.uk/reports/towards-reparative-climate-justice-from-crises-to-liberations [cit. 14.09.2022]
72. Gaard, G. (2015) ,Ecofeminism and climate change', *Women's Studies International Forum* 49, s. 20–33; Stockholm Environment Institute (2021) ,Climate justice means involving gender and sexual minorities in policy and action'. [Online] Dostupné z: <https://www.sei.org/perspectives/climate-justice-gender-sexual-minorities/> [cit.14.09.2022]; Ait Belkhir, J. a Charlemaine, C. (2007) ,Race, gender and class lessons from Hurricane Katrina', *Race, Gender & Class* 14(1–2), s. 120–152
73. Odpovědi „rozhodně souhlasím“ a „souhlasím“ jsou sečteny; odpovědi „rozhodně nesouhlasím“ a „nesouhlasím“ jsou sečteny. Otázka adaptována z následující studie: PIRC, 350.org a NEON. (2020) ,Climate Change Polling and Message Testing'. Interní dokument k dispozici na vyžádání prostřednictvím framingclimatejustice.org. Nepublikováno.
74. Respondenti dotazníkového šetření byli dotázáni „Jak negativně, pokud vůbec, si myslíte, že změna klimatu ovlivní následující lidi?“ na stupnici od 1 do 4, kde 1 je vůbec ne negativně a 4 je extrémně negativně.
75. Odpovědi „rozhodně souhlasím“ a „souhlasím“ jsou sečteny; odpovědi „rozhodně nesouhlasím“ a „nesouhlasím“ jsou sečteny.
76. Gaard (2015) ,Ecofeminism and climate change'; Arora-Jonsson, S. (2011) ,Virtue and vulnerability: Discourses on women, gender and climate change', *Global Environmental Change* 21(2), s. 744–751.
77. Viz například Climate Visuals: <https://climatevisuals.org/>
78. Gaard (2015) ,Ecofeminism and climate change'.
79. Ibid.
80. Viz též doporučení na konci kapitoly 4.5.
81. Stapleton, S.R. (2018) ,A case for climate justice education: American youth connecting to intragenerational climate injustice in Bangladesh', *Environmental Education Research* 25(5), s. 732–750; Markowitz, E.M. a Shariff, A.F. (2012) ,Climate change and moral judgement', *Nature Climate Change* 2, s. 243–247; PIRC, 350.org a NEON (2020) ,Framing climate justice research briefing'.
82. PIRC, 350.org a NEON (2020) ,Framing Climate Justice research briefing'.
83. Ait Belkhir and Charlemaine (2007) ,Race, gender and class lessons from Hurricane Katrina'.
84. IPCC (2021–2022) ,Sixth assessment report'. [Online]. Dostupné z: <https://www.ipcc.ch/assessment-report/ar6/> [cit. 14.09.2022].
85. The Beam (b.d.) ,Hindou Oumarou Ibrahim, the woman putting up a global fight to preserve indigenous communities' [Online]. Dostupné z: <https://the-beam.com/female-empowerment/hindou-oumarou-ibrahim-the-woman-putting-up-a-global-fight-to-preserve-indigenous-communities/> [cit. 19.09.2022]
86. Sultana (2021) ,Critical climate justice'; Equinox (2021) ,Towards climate justice: Rethinking the European Green Deal from a racial justice perspective'; Hickel, J. (2017). *The Divide: A Brief Guide to Global Inequality and its Solutions*. London: Windmill Books; Mercer, H. (2022) ,Colonialism: Why leading climate scientists have finally acknowledged its link with climate change'. [Online] The Conversation. Dostupné z: <https://theconversation.com/colonialism-why-leading-climate-scientists-have-finally-acknowledged-its-link-with-climate-change-181642>
87. Perry, K. (2021) ,The new ,bond-age', climate crisis and the case for climate reparations: Unpicking old/new colonialities of finance for development within the SDGs'. *Geoforum*, 126, s. 361–371
88. Účastníci dostali následující definici klimatické spravedlnosti: „Klimatická spravedlnost je pojem používaný k zahrnování změny klimatu jako otázky etické a politické, a ne otázky, která je svou povahou čistě environmentální nebo fyzikální. Klimatická spravedlnost se zabývá koncepty jako rovnost, lidská práva, kolektivní práva a historická odpovědnost za změnu klimatu. Zkoumá, kdo a kde nese největší odpovědnost za způsobení klimatické změny a kdo a kde z ní má prospěch a také kdo trpí jejími nejhoršími dopady a kdo by se měl zapojit do rozhodování o řešeních.“ Potom byly dotázáni, zda si myslí, že to je užitečný způsob uvažování o změně klimatu. Definice adaptována z Wikipedie. (b.r.) ,Climate Justice' [Online] Dostupné z: https://en.wikipedia.org/wiki/Climate_justice a Carbon Brief (2021) ,In-depth Q&A'.

89. Stojí za zmínku, že španělské workshopy měly také značnou proporcii účastníků, kteří byli více zapojeni do boje proti změně klimatu.
90. Je možné, že mladé dospělé zvláště přitahuje model smíření, který zároveň „hledí vpřed a zabývá se metodami odrazování od budoucího špatného jednání“ (s. 2). Viz Burkett, M. (2006) ‚Reconciliation and Non-Repetition: A New Paradigm for African-American Reparations.‘ [Online] University of Colorado Law Legal Studies Research Paper No. 06-35, Dostupné z: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=936738 [cit. 14.09.2022]. Tento přístup by mohl ověřit další výzkum
91. The Beam (b.d.) ‚Hindou Oumarou Ibrahim, the woman putting up a global fight to preserve indigenous communities‘ [Online]. Dostupné z: <https://the-beam.com/female-empowerment/hindou-oumarou-ibrahim-the-woman-putting-up-a-global-fight-to-preserve-indigenous-communities/> [cit. 19.09.2022]
92. PIRC, 350.org a NEON (2020) ‚Framing climate justice research briefing‘; Schleich, J., Dütschke, E., Schwirplies, C. a Ziegler, A. (2016) ‚Citizens’ perceptions of justice in international climate policy: an empirical analysis‘, *Climate Policy* 16(1), s. 50–67.
93. Respondenti dotazníkového šetření byli dotázáni: „O které z forem správy věcí veřejných si myslíte, že by byla lepší pro boj proti změně klimatu?“ Vybrali jednu ze tří odpovědí uvedených v grafu. Otázka adaptována z následující studie: PIRC, 350.org a NEON. (2020) ‚Climate Change Polling and Message Testing‘. Interní dokument k dispozici na vyžádání prostřednictvím framingclimatejustice.org. Nepublikováno.
94. Respondenti dotazníkového šetření byli dotázáni: „Myslíte si, že každá z následujících skupin by měla mít větší, nebo menší slovo v rozhodnutích ohledně boji proti změně klimatu, než má teď, nebo by mělo zůstat stejné? Odpovědi byly na stupnici od 1 do 5, kde 1 = mnohem menší, 2 = menší, 3 = stejné, 4 = větší, 5 = mnohem větší. V grafu jsou sečteny větší a mnohem větší i menší a mnohem menší. Otázka adaptována z následující studie: PIRC, 350.org a NEON. (2020) ‚Climate Change Polling and Message Testing‘. Interní dokument k dispozici na vyžádání prostřednictvím framingclimatejustice.org. Nepublikováno.
95. Bali Climate Justice Principles (2002).
96. Toto doporučení odráží podobná doporučení z následující studie: Spencer (b.r.) *How to Talk About Economics*.
97. PIRC, 350.org a NEON (2020) ‚Framing climate justice research briefing‘. p. 18.
98. Ibid.
99. Toto doporučení odráží podobná doporučení z následující studií: Health Poverty Action (2019) ‚A Practical Guide For Communicating Global Justice & Solidarity‘ [Online] Dostupné z: <https://www.healthpovertyaction.org/wp-content/uploads/2019/04/A-Practical-Guide-For-Communicating-Global-Justice-and-Solidarity.pdf>; PIRC, 350.org a NEON (2020) ‚Framing climate justice research briefing‘.
100. Zarámování lidí jako obětí je dává do „hierarchického závislého vztahu dobročinnosti nabízené „obětem““ (Dreher, T. and Voyer, M. (2015) ‚Climate refugees or migrants? Contesting media frames on climate justice in the Pacific‘, *Environmental Communication* 9, s. 58–76). Dreher a Voyer zjistili, že existuje tendence rámovat lidi z malých ostrovních rozvojových států (SIDS) jako „důkaz změny klimatu“, „oběti změny klimatu“ a „uprchlíky“. To podkopává jejich touhu být vnímáni jako „proaktivní, sebeurčující a aktivní aktéři změny“ (s. 58).
101. Amnesty International (b.r.) ‚Indigenous peoples‘. [Online] Dostupné z: <https://www.amnesty.org/en/what-we-do/indigenous-peoples/> [cit. 14.09.2022].
102. Democracy Now (2009) ‚“We are not begging for aid”–Chief Bolivian negotiator says developed countries owe climate debt‘. [Online] Dostupné z: https://www.democracynow.org/2009/12/9/we_are_not_begging_for_aid
103. Viz například Climate Action Network International (2022) ‚Over 400 organisations demand that loss and damage is on the agenda for COP27‘ [Online]. Dostupné z: <https://climatenetwork.org/2022/09/06/over-400-organisations-demand-that-loss-and-damage-is-on-the-agenda-for-cop27/> [cit. 18.09.2022]
104. Průměrný k levíci se přiklánějící respondent vybral „souhlasím“, zatímco ke středu a k pravici se přiklánějící respondent vyšel mezi „ani souhlasím, ani nesouhlasím“ a „souhlasím“.
105. Odpovědi „rozhodně souhlasím“ a „souhlasím“ jsou sečteny; odpovědi „rozhodně nesouhlasím“ a „nesouhlasím“ jsou sečteny.
106. Odpovědi „rozhodně souhlasím“ a „souhlasím“ jsou sečteny; odpovědi „rozhodně nesouhlasím“ a „nesouhlasím“ jsou sečteny. Otázka adaptována z následující studie: PIRC, 350.org a NEON. (2020) ‚Climate Change Polling and Message Testing‘. Interní dokument k dispozici na vyžádání prostřednictvím framingclimatejustice.org. Nepublikováno.
107. Nasvědčuje tomu relativně velké procento těch, kteří ani souhlasí, ani nesouhlasí. U obou tvrzení je průměrný respondent někde mezi „ani souhlasím, ani nesouhlasím“ a „souhlasím“, z čehož vyplývá, že přestože obě myšlenky mají podporu, mladí dospělí nemají ani na jednu z nich silný názor.

108. Hlavní programy odškodnění, jako je Slave Compensation Scheme (Program odškodnění otroků), ilustrují, že to má precedens a že pro takové iniciativy existuje infrastruktura, i když v tomto případě šlo odškodnění nesprávný lidem.
109. Například případ Saúl proti RWE: Germany Watch (b.r.) ,The climate case: Saúl versus RWE'. [Online] Dostupné z: www.germanwatch.org/en/huaraz
110. Burkett, M. (2006) ,Reconciliation and Non-Repetition: A New Paradigm for African-American Reparations.'
111. Evropský zelený úděl, přijatý Evropskou komisí, je soubor návrhů týkajících se politik klimatu, energetiky, dopravy a zdanění, které mají za cíl snížit čisté emise skleníkových plynů do roku 2030 o nejméně 55 % ve srovnání s úrovní v roce 1990. Evropská komise (b.d.) *A European Green Deal*. [Online]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/european-green-deal_en
112. Douo (2021) ,Climate colonialism and the EU's Green Deal'.
113. PIRC, 350.org a NEON (2020) ,Framing Climate Justice research briefing'.
114. Douo (2021) ,Climate colonialism and the EU's Green Deal'; Equinox (2021) ,Towards climate justice: Rethinking the European Green Deal from a racial justice perspective'; PIRC, 350.org a NEON (2020) ,Framing climate justice research briefing'; Martí Comas, J. (2020) ,Ecofeminist review of the proposals for a Green New Deal' [Online] Dostupné z: https://www.transform-network.net/fileadmin/user_upload/epaper_ecofeminism-end.pdf
115. Respondentům dotazníkového šetření bylo předloženo tvrzení „V rámci boje proti změně klimatu bych se chtěl/a zapojit do...“ a byl jim poskytnut seznam potenciálních činností bojujících proti změně klimatu. Byly vyzváni, aby zaškrtnli všechny činnosti, které se jim týkají. Je možné, že existují činnosti, které by respondenti šetření byli vybrali, kdyby na seznamu byly uvedeny, a také je možné, že některé z činností, které uvedeny byly (např. participativní podoby politiky), nebyly správně pochopeny a bylo by jim bývalo prospělo obsírnější vysvětlení. Další výzkum by mohl probádat sklon mladých lidí zapojovat se do určitých druhů činností.
116. Tento výzkum se nezabýval tím, proč to lidé volili jako svůj preferovaný druh činnosti – například zda to bylo proto, že jde o jediný druh činnosti, který se jim zdá dosažitelný, nebo protože mají pocit, že jde o nejefektivnější druh činnosti. K pochopení by byl potřeba další výzkum.
117. Corner et al (2015) ,How do young people engage with climate change?'
118. Kenis, A. a Mathijs, E. (2012) ,Beyond individual behaviour'.
119. Odpovědi „rozhodně souhlasím“ a „souhlasím“ jsou sečteny; odpovědi „rozhodně nesouhlasím“ a „nesouhlasím“ jsou sečteny.
120. Corner et al. (2015) ,How do young people engage with climate change?'; Evropská komise, Eurobarometr (2019) ,Europeans in 2019'; Harris et al. (2010) ,Beyond apathetic or activist youth 'Ordinary' young people and contemporary forms of participation'; Briggs, J. E. (2009) ,Young women and politics: an oxymoron?' *Journal of Youth Studies* 11, s. 579–592; Bowman, B. (2019) ,Imagining future worlds alongside young climate activists: a new framework for research.' *Fennia - International Journal of Geography* 197, s. 295–305
121. Spencer (b.r.) *How to Talk About Economics*.
122. Ibid.
123. Toto doporučení odráží podobná doporučení z následující studie: Spencer (b.r.) *How to Talk About Economics*.
124. Navrhované zarámování je v následující studii: Spencer (b.r.) *How to Talk About Economics*. s. 10.
125. Toto doporučení odráží podobná doporučení z následující studie: Spencer (b.r.) *How to Talk About Economics*.
126. Movement Generation (b.r.) From Banks and Tanks To Cooperation and Caring: A Strategic Framework for a Just Transition. [Online] Dostupné z: https://movementgeneration.org/wp-content/uploads/2016/11/JT_booklet_English_SPREADs_web.pdf [cit. 30.09.2022]; Beautiful Trouble (b.d.) Creative tools for a more just world. [Online]. Dostupné z: <https://beautifultrouble.org> [cit. 30.09.2022]
127. COP26 Coalition (2021) ,Our Time Is Now #3' [Online] Dostupné z: <https://cop26coalition.org/talk/our-time-is-now3/> [cit. 23.09.2022]
128. Atkin, E. (2019) You will have to make sacrifices to save the planet. *The New Republic*. [Online] Dostupné z: <https://newrepublic.com/article/154036/will-make-sacrifices-save-planet> [cit. 18.09.2022]
129. Millward-Hopkins et al (2020) ,Providing decent living with minimum energy: A global scenario'; PIRC, 350.org a NEON (2020) ,Framing climate justice research briefing'.
130. Hodnoceno na sedmibodové Likertově stupnici. 1 = mnohem horší, 2 = horší, 3 = trochu horší, 4 = stejná, 5 = trochu lepší, 6 = lepší, 7 = mnohem lepší (všechny odpovědi „horší“ jsou sečteny a všechny odpovědi „lepší“ jsou sečteny).

131. Hodnoceno na sedmibodové Likertově stupnici. 1 = mnohem horší, 2 = horší, 3 = trochu horší, 4 = stejná, 5 = trochu lepší, 6 = lepší, 7 = mnohem lepší (všechny odpovědi „horší“ jsou sečteny a všechny odpovědi „lepší“ jsou sečteny).
132. Toto doporučení odráží podobná doporučení z následující studie: Spencer (b.r.) *How to Talk About Economics*.
133. Z náborových omezení vyplynulo, že jen málo účastníků se identifikovalo napravo od středu. Kohorta byla do boje proti změně klimatu zapojena o něco málo více, než byl původní záměr, kvůli značnému počtu více zapojených účastníků na workshopech ve Francii, Lotyšsku a Španělsku. Celkově však účastníci workshopů do boje proti změně klimatu výrazně zapojeni nebyli (více podrobností o viz přílohy 2 a 4).
134. Corner, A., Webster, R. a Teriete, C. (2015). *Climate Visuals: Seven principles for visual climate change communication (based on international social research)*. Oxford: Climate Outreach.
135. Burkett, M. (2006) ‚Reconciliation and Non-Repetition: A New Paradigm for African-American Reparations.‘
136. Toto doporučení odráží podobná doporučení z následující studie: Spencer (b.r.) *How to Talk About Economics*.
137. Toto doporučení odráží podobná doporučení z následující studie: PIRC (2018) ‚The narratives we need‘.
138. Toto doporučení odráží podobná doporučení z následující studie: Spencer (b.r.) *How to Talk About Economics*.
139. Narativy se inspirovaly nebo čerpaly z řady zdrojů, mimo jiné: text poskytnutý partnery SPARK k ověření na workshopech, narativy ověřované během britského výzkumu Framing Climate Justice provedeného organizacemi PIRC, 350.org a NEON (2020) ‚Climate Change Polling and Message Testing‘. Interní dokument k dispozici na vyžádání prostřednictvím framingclimatejustice.org. Nepublikováno; projevy Greta Thunberg a dalších aktivistů Fridays For Future (FFF). Stubbs, P. (2020) ‚Greta Thunberg - The Future Speaks‘ [Online] Dostupné z: <https://www.environmentshow.com/greta-thunberg-speeches/> [cit. 23.09.2022] a Fridays For Future (2022) ‚Activist Speeches‘ [Online] Dostupné z: <https://fridaysforfuture.org/what-we-do/activist-speeches/> [cit. 23.09.2022]
140. Spencer (b.r.) *How to Talk About Economics*.
141. Climate Outreach (2021) ‚Communicating climate change in Egypt, Tunisia and Mauritania‘. [Online] Dostupné z: <https://climateoutreach.org/reports/communicating-climate-tunisia-egypt-mauritania-north-africa-levant/> [cit. 14.09.2021]; Climate Outreach (2018) ‚Communicating climate change and energy in Alberta‘. [Online] Dostupné z: <https://climateoutreach.org/reports/alberta-narratives-project-core-narratives/> [cit. 14.09.2021]; Climate Outreach (2018) ‚Communicating climate change in India‘. [Online] Dostupné z: <https://climateoutreach.org/reports/global-narratives/> [cit. 14.09.2022].
142. Narativy se inspirovaly nebo čerpaly z řady zdrojů, mimo jiné: text poskytnutý partnery SPARK k ověření na workshopech, narativy ověřované během britského výzkumu Framing Climate Justice provedeného organizacemi PIRC, 350.org a NEON (2020) ‚Climate Change Polling and Message Testing‘. Interní dokument k dispozici na vyžádání prostřednictvím framingclimatejustice.org. Nepublikováno; projevy Greta Thunberg a dalších aktivistů Fridays For Future (FFF). Stubbs, P. (2020) ‚Greta Thunberg - The Future Speaks‘ [Online] Dostupné z: <https://www.environmentshow.com/greta-thunberg-speeches/> [cit. 23.09.2022] a Fridays For Future (2022) ‚Activist Speeches‘ [Online] Dostupné z: <https://fridaysforfuture.org/what-we-do/activist-speeches/> [cit. 23.09.2022]
143. Účastníkům byl předložen seznam činností a byli vyzváni, aby uvedli, které z nich podnikli za poslední tři roky – například „zapojil/a jsem se do ekologického protestu“, „záměrně jsem snížil/a uhlíkovou stopu“. Cílem bylo vybrat účastníky, kteří podnikli dvě nebo méně činností. Pro partnery bylo obtížné provést nábor účastníků, kteří tato kritéria splňovali, a konečný vzorek obsahovat okolo 60 % těch, kteří vybrali dvě činnosti či méně. Průměrné skóre u účastníků workshopů bylo 2,4 činností.
144. Viz například Wang, S., Corner, A., and Nicholls, J. (2020). *Britain Talks Climate: A toolkit for engaging the British public on climate change*. Oxford: Climate Outreach.

